

SUPREME AUDIT INSTITUTION OF INDIA
लोकहितार्थ सत्यनिष्ठा
Dedicated to Truth in Public Interest

ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੇਖਾ ਨਿਰੀਖਕ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾ ਪਰੀਖਕ
ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ
ਮਾਰਚ 2024 ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਲਈ

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ
2025 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੰ. 7
(ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟ – ਸਿਵਲ)

ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੇਖਾ ਨਿਰੀਖਕ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾ ਪਰੀਖਕ
ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ
ਮਾਰਚ 2024 ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਲਈ

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ
2025 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੰ. 7
(ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟ-ਸਿਵਲ)

ਵਿਸ਼ਾ ਸਾਰਣੀ

ਵੇਰਵੇ	ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ	
	ਪੈਰਾ	ਪੰਨਾ
ਭੂਮਿਕਾ	iii	
ਝਲਕ	v-xi	
ਅਧਿਆਇ-I: ਜਨਰਲ		
ਜਾਣ-ਪਛਾਣ	1.1	1
ਬਜਟ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ	1.2	1
ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰ	1.3	3
ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ	1.4	3
ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵੱਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਦੀ ਘਾਟ	1.5	4
ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ	1.6	6
ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ	1.7	6
ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ		
ਅਧਿਆਇ-II: ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਗੂਕਰਨ	2.1 ਤੋਂ 2.8	9-56
ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਮਲੇ ਵਿਭਾਗ		
ਅਧਿਆਇ-III: ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਸਪੋਰਟ ਸਿਸਟਮ – ‘ਡਾਇਲ 112’ ਦਾ ਲਾਗੂਕਰਨ	3.1 ਤੋਂ 3.11	57-75
ਅਧਿਆਇ-IV: ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ (ਵਿਭਾਗ)		
ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ)		
ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰ ਅਤੇ ਵਿਆਜ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਆਪਣੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ 'ਤੇ ਅਨੁਚਿਤ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ	4.1	77
ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ (ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ) ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਭਾਗ		
ਬਹੁ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਅਕੈਡਮੀ ਦੀਆਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਕਾਰਨ ਇੱਛਤ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਣਾ	4.2	79
ਅੰਤਿਕਾਵਾਂ	83-86	

ਭੂਮਿਕਾ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੇਖਾ ਨਿਰੀਖਕ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾ ਪਰੀਖਕ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਉੱਤੇ ਮਾਰਚ 2024 ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 151(2) ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ/ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਤੀਜੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ 2024-25 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਮੂਨਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵੇਲੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕੇ; ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਲੋੜ ਸੀ, 2024-25 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵੀ, ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਇਹ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੇਖਾ ਨਿਰੀਖਕ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾ ਪਰੀਖਕ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਲਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੇ ਕਥਨ ਵਿੱਚ ਸੰਦੇਹ ਹੋਵੇ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਥਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਜੀ।

इलक

ਝਲਕ

ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਿਸ਼ਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਗੂਕਰਨ' ਅਤੇ 'ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਸਪੋਰਟ ਸਿਸਟਮ - 'ਡਾਇਲ 112' ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ' ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ। ਵਿਭਾਗਾਂ/ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤੋਂ ਉੱਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦੋ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ₹ 28.40 ਕਰੋੜ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਅਧਿਆਇ-1: ਜਨਰਲ

ਸਾਲ 2023-24 ਦੌਰਾਨ ₹ 2,96,345 ਕਰੋੜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਬਜਟ ਆਊਟਲੇਅ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ₹ 3,00,517 ਕਰੋੜ ਸੀ। ਰਾਜ ਦਾ ਕੁੱਲ ਖਰਚਾ¹ 2019-20 ਤੋਂ 2023-24 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ₹ 94,471 ਕਰੋੜ ਤੋਂ 29.51 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੱਧ ਕੇ ₹ 1,22,346 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਿਆ।

ਰਾਜ ਦਾ ਰੈਵੀਨਿਊ ਖਰਚਾ 2019-20 ਦੇ ₹ 75,860 ਕਰੋੜ ਤੋਂ 54.77 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਾਲ ਵੱਧ ਕੇ 2023-24 ਵਿੱਚ ₹ 1,17,407 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 2019-2024 ਦੌਰਾਨ ਰੈਵੀਨਿਊ ਖਰਚਾ ਕੁੱਲ ਖਰਚੇ ਦਾ 80-96 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚਾ ਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਅੱਠ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਰੇਂਜ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ, ਸਿਵਾਏ ਸਾਲ 2019-20 ਦੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਵਿੱਚ ₹ 15,628 ਕਰੋੜ ਦੇ ਉਜਵਲ ਡਿਸਕਾਮ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਯੋਜਨਾ (ਯੂ ਡੀ ਏ ਵਾਈ) ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੁਇਟੀ ਪੂੰਜੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲੇ ਜਾਣ ਕਾਰਣ 19 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ।

2019-20 ਤੋਂ 2023-24 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ, ਰੈਵੀਨਿਊ ਖਰਚਾ 11.54 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਕਪਾਉਂਡ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਨਾਲ ਵਧਿਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਰੈਵੀਨਿਊ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ 9.71 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਕਪਾਉਂਡ ਔਸਤਨ ਦਰ ਨਾਲ ਵੱਧ ਗਈਆਂ।

(ਪੈਰਾ 1.2, ਪੰਨਾ 1)

ਆਈ ਆਰਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰੀਖਣ ਰਿਪੋਰਟਾਂ (ਆਈ ਆਰ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੰਭੀਰ ਵਿੱਤੀ ਬੇਨਿਯਮੀਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜੂਨ 2024 ਤੱਕ, 67,816 ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ (ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ) 17,245 ਨਿਰੀਖਣ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁੱਦਰਾ ਮੁੱਲ ₹ 73,534.62 ਕਰੋੜ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 12,608 ਆਈ ਆਰਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ 38,934 ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ ਰੈਵੀਨਿਊ ਖਰਚਾ, ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚਾ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਗੀਆਂ ਦਾ ਜੋੜ।

ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦਰਾ ਮੁੱਲ ₹ 34,646.13 ਕਰੋੜ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅਪ੍ਰੈਲ 2019 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ, ਭਾਵ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਘਾਟ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੈਵੀਨਿਊ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਜੋਖਮ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪੈਰਿਅੰਦਾਂ ਦਾ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਬਕਾਇਆ, ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ।

(ਪੈਰਾ 1.5, ਪੰਨਾ 4)

ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ 2023-24 ਦੌਰਾਨ 15 ਵਿਭਾਗਾਂ ਅਧੀਨ 26 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਇਕਾਈਆਂ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ 45 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ₹ 62.91 ਕਰੋੜ ਦੇ ਮੁੱਦਰਾ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਜੁੜੇ 575 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

(ਪੈਰਾ 1.5.1, ਪੰਨਾ 5)

ਅਧਿਆਇ-II: ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਗੂਕਰਨ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 'ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਗੂਕਰਨ' (ਜੇ ਜੇ ਐਮ) ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਨੂੰ ਕਈ ਢਾਂਚਾਗਤ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

ਰਾਜ, ਵੰਡੇ ਗਏ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਸੀ ਜੋ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਤਿਆਰੀ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੇ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ, ਪਿੰਡ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਵਧੀ ਹੋਈ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੀ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ, ਨੂੰ ਮਾਰਚ 2020 ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਘਰੇਲੂ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਰਾਜ ਜਲ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ) ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਨੌਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਦਸੰਬਰ 2020 ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਇੱਕਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ ਜੁਲਾਈ 2023 ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਜ ਨੇ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਘਰੇਲੂ ਟੂਟੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ (ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ) ਦੀ ਕਵਰੇਜ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਆਈ ਐਮ ਆਈ ਐਸ) ਵਜੋਂ ਉਪਲਬਧ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਨੌਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਹਾਲੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਬੇਸਲਾਈਨ ਸਰਵੇਖਣ, ਸਰੋਤ ਮੈਪਿੰਗ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੇਂਡੂ ਘਰਾਂ ਲਈ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ

ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਵੀ ਏ ਪੀ) ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ (ਡੀ ਏ ਪੀ) ਵਿੱਚ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰਾਜ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਐਸ ਏ ਪੀ) ਵਿੱਚ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ ਐਸ ਏ ਪੀ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੀ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ। ਵੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਅਤੇ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੀ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ 11.27 ਲੱਖ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਵਰੇਜ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਦੀਆਂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਤੋਂ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵੱਧੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਕਵਰੇਜ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ 23 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ ਦੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ (ਨੌ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ 18 ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵੱਧ-ਸੋਸ਼ਿਤ (78 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ), ਦੋ ਨਾਜ਼ੁਕ (ਨੌ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਰਧ-ਨਾਜ਼ੁਕ (ਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸੀ।

ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ/ਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵੱਧ-ਸੋਸ਼ਿਤ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਅਧਾਰਤ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

8,118 ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਸਤੰਬਰ 2023 ਤੱਕ ਸਿਰਫ 5,162 ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਸਹਾਇਤਾ ਗਤੀਵਿਧੀ ਫੰਡਾਂ ਤੋਂ ₹ 1.56 ਕਰੋੜ ਦੇ ਖਰਚੇ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ) ਨੇ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੂੰ 15^{ਵੇਂ} ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਫੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੌਸ਼ਲ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ 'ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ (ਸਤੰਬਰ 2023)।

2019 ਅਤੇ 2024 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਡਾਟਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ। 815 ਤੋਂ 593 ਬਸਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਰਸੈਨਿਕ ਦਾ ਪੱਧਰ 0.01 ਪੀ ਪੀ ਐਮ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ ਰੂਪਨਗਰ ਵਿੱਚ, ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ (69 ਤੋਂ 20 ਬਸਤੀਆਂ) 45 ਪੀ ਪੀ ਐਮ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ। ਲੋਹੇ ਦੀ ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ (45 ਤੋਂ 14 ਬਸਤੀਆਂ) 1.0 ਪੀ ਪੀ ਐਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਰੂਪਨਗਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੋਰ ਧਾਤਾਂ ਦੀ ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ (134 ਤੋਂ 22 ਬਸਤੀਆਂ) ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਗਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਫਲੋਰਾਈਡ

ਦਾ ਪੱਧਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸੀਮਾਵਾਂ (319 ਤੋਂ 195 ਬਸਤੀਆਂ) ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਮੋਗਾ ਵਿੱਚ ਯੂਰੇਨੀਅਮ ਦੁਸ਼ਿਤਤਾ (252 ਤੋਂ 174 ਬਸਤੀਆਂ) ਪਾਈ ਗਈ, ਜੋ ਕਿ ਬੀ ਆਈ ਐਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਊਰਜਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਬੋਰਡ (ਏ ਈ ਆਰ ਬੀ) ਦੀਆਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ।

31 ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ, ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਜ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ, 17 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ, ਛੇ ਖੇਤਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ, ਸੱਤ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦੋ ਮੋਬਾਈਲ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਸਨ। ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੀ 95 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘਾਟ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ, 153 ਬਲਾਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਸਿਰਫ ਸੱਤ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਸਨ।

2021-2024 ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਲਈ 3,000 ਜਾਂਚਾਂ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਟੀਚੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, 33 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 95 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਮੀ ਦੇਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨੱਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਅਗਲੇਰੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰਾਜ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 2021-2024 ਦੌਰਾਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪਾਏ ਗਏ 588 ਨਮੂਨਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਸਿਰਫ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਨੇ 11 (2.83 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਨਮੂਨੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਨੂੰ ਭੇਜੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਚੌਕਸੀ ਫਰੇਮਵਰਕ (ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਐਸ) ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ।

2021-22 ਅਤੇ 2022-23 ਦੌਰਾਨ, ਨਮੂਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ 31 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 45.57 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 62.99 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਲਗਭਗ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ:

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ:

- ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੇ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ;
- ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਆਫ ਬਿੰਗਸ, ਭੂਗੋਲਿਕ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਮੈਪਿੰਗ ਅਤੇ ਸਮਾਰਟ ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੇ ਏਕੀਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਰਣਨੀਤੀ ਅਪਣਾਉਣਾ; ਅਤੇ
- ਦੁਸ਼ਿਤਤਾ-ਰਹਿਤ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਉਣਾ ਅਤੇ ਅਸਲ-ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਨੂੰ ਅਰੰਭ ਕਰਨਾ।

ਅਧਿਆਇ-III: ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਸਪੋਰਟ ਸਿਸਟਮ-'ਡਾਇਲ 112' ਦਾ ਲਾਗੂਕਰਨ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਸਪੋਰਟ ਸਿਸਟਮ (ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ)-'ਡਾਇਲ 112' ਦਾ ਲਾਗੂਕਰਨ ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੇ ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਗਠਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ, ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਨਾਕਾਫੀ ਫੰਡਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਾ ਲਾਗੂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ।

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਗਿਆਰਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਰਾਜ ਅਪੈਕਸ ਕਮੇਟੀ (ਐਸ ਏ ਸੀ) ਦੇ ਗਠਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਲਈ ਮਾਰਚ 2017 ਵਿੱਚ ਜੀ ਓ ਆਈ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਐਸ ਏ ਸੀ ਦਾ ਗਠਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਢਾਂਚੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਰਵਰੀ/ਅਪ੍ਰੈਲ 2018 ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ (ਅਗਸਤ 2024) ਕਿ ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ 24 ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਉਲਟ, ਐਸ ਏ ਸੀ ਦੀ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਸੀ (ਮਾਰਚ 2018)।

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਅੱਠ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਟੇਟ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ (ਐਸ ਐਸ ਸੀ) ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ (ਅਗਸਤ 2024) ਕਿ ਐਸ ਐਸ ਸੀ ਦਾ ਗਠਨ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਨਵੰਬਰ 2015 ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ (ਅਗਸਤ 2015) ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਅੱਠ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਮਾਰਚ 2024 ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਕਰਕੇ, ਐਸ ਐਸ ਸੀ ਦਾ ਪੁਨਰਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਜੂਨ-ਸਤੰਬਰ 2024) ਕਿ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ (ਅਗਸਤ 2015) ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨੌਂ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੋਈ ਡੀ ਐਮ ਸੀਜ਼ ਦਾ ਗਠਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਾਲ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਫੀਲਡ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਕਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਮਿਆਰੀ ਸੰਚਾਲਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ (ਐਸ ਓ ਪੀ) ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ (ਜੂਨ 2024) ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਐਸ ਓ ਪੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ (ਨਵੰਬਰ 2024)। ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਐਸ ਓ ਪੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਗ ਬੁਝਾਊ, ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਡਾਇਲ 112' ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਗਠਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕਰਨ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲਾਗੂਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਏਕੀਕਰਣ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆਈ, ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਲਮੇਲ, ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ 112-ਅਧਾਰਤ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਰਾਜ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਪਹੀਆ ਅਤੇ ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ ਮੁੱਹਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਗਿਣਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਥਾਣੇ ਔਸਤਨ ਛੇ ਮੋਬਾਈਲ ਡਾਟਾ ਟਰਮੀਨਲ (ਐਮ ਡੀ ਟੀ) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਸਨ। 1,866 ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਅਧੀਨ ਸਿਰਫ 258 ਵਾਹਨ ਤੈਨਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ 1,608 (86 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਘਾਟ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਸੀ।

2021-2024 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਗੁਣਵੱਤਾ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਫਾਰਵਰਡਿੰਗ, ਡਿਸਪੈਚਰ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ, ਵਾਹਨ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਘਟਨਾ ਦੇ ਹੱਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ :

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ:

- ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਗਠਨ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਨਾ;
- ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਐਸ ਓ ਪੀਜ਼ ਅਤੇ ਰਾਜ ਭਰ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਲਾਗੂਕਰਨ;
- ਹੋਰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਾਇਰ, ਸਿਹਤ, ਮਹਿਲਾ ਹੈਲਪਲਾਈਨ, ਆਦਿ ਨੂੰ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ-'ਡਾਇਲ 112' ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ; ਅਤੇ
- ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਉਪਾਵਾਂ ਦਾ ਲਾਗੂਕਰਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਫਾਰਵਰਡਿੰਗ, ਡਿਸਪੈਚਰ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ, ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਤੈਨਾਤੀ ਅਤੇ ਘਟਨਾ ਦਾ ਹੱਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਅਧਿਆਇ-IV: ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ (ਵਿਭਾਗ)

ਕੇਂਦਰੀ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਕਾਰਨ ਕਾਲਜ ਐਫੀਲੀਏਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਫੀਸ ਦੀ

ਵਸੂਲੀ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ₹ 2.19 ਕਰੋੜ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ₹ 1.08 ਕਰੋੜ ਦਾ ਵਿਆਜ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ)। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ, ₹ 0.35 ਕਰੋੜ ਕੁੱਝ ਕਾਲਜਾਂ ਤੋਂ ਵਸੂਲੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਤੇ ₹ 1.84 ਕਰੋੜ ਦਾ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ ਪਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਵਿਆਜ ਦੇ ਨਾਲ ਬਕਾਇਆ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਭੁਗਤਾਨਾਂ ਕਾਰਨ ₹ 0.12 ਕਰੋੜ ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਬਾਕੀ ਹੈ।

(ਪੈਰਾ 4.1, ਪੰਨਾ 77)

ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ (ਬੀ ਐਂਡ ਆਰ) ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਗੁਜਰਾਲ ਪੰਜਾਬ ਟੈਕਨੀਕਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਆਈ ਕੇ ਜੀ ਪੀ ਟੀ ਯੂ) ਵੱਲੋਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ- ਨਾਲ ਤਕਨੀਕੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਦੁਆਰਾ ਕੰਮ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਅਤੇ ਕਲਾਇੰਟ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ 14 ਸਾਲ ਬੀਤ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬਹੁ-ਅਨੁਸ਼ਾਸ਼ਨੀ ਅਕੈਡਮੀ ਦੇ ਛੇ ਅਧੂਰੇ ਬਲਾਕਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ₹ 19.05 ਕਰੋੜ ਦਾ ਖਰਚ ਵਿਅਰਥ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਇੱਛੁਤ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

(ਪੈਰਾ 4.2, ਪੰਨਾ 79)

ਅਧਿਆਇ-I

ਜਨਰਲ

ਅਧਿਆਇ-I

ਜਨਰਲ

1.1 ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤੋਂ ਉਭਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ। ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੱਭਤਾਂ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਸ਼ਾਸਨਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਚਾਰ ਅਧਿਆਇਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

ਅਧਿਆਇ-I ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2023-24 ਲਈ ਬਜਟ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਸਮੇਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ, ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰ, ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ, ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟਿੱਪਣੀਆਂ/ਪੈਰਿਊਆਂ ਨਾਮਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਉਤਪਾਦਾਂ ਵੱਲ ਹੁੰਗਾਰਾ ਅਤੇ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 'ਤੇ ਪੈਰਵੀ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਅਧਿਆਇ-II ਵਿੱਚ 'ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਗੂਕਰਨ' 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਅਧਿਆਇ-III ਵਿੱਚ 'ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਸਪੋਰਟ ਸਿਸਟਮ - 'ਡਾਇਲ 112' ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਅਧਿਆਇ-IV ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

1.2 ਬਜਟ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ

ਰਾਜ¹ ਵਿੱਚ 43 ਵਿਭਾਗਾਂ ਅਤੇ 60 ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਸੰਗਠਨ ਹਨ। 2019-2024 ਦੌਰਾਨ ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਸਲ ਖਰਚਿਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਾਰਣੀ 1.1 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

¹ ਸਮਾਜਿਕ, ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਭਾਗ (ਰੈਵੀਨਿਊ ਵਿਭਾਗਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ)।

ਸਾਰਣੀ 1.1: 2019-2024 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਦਾ ਬਜਟ ਅਤੇ ਅਸਲ ਖਰਚਾ

(₹ ਕਰੋੜ ਵਿੱਚ)

ਖਰਚਾ	2019-20		2020-21		2021-22		2022-23		2023-24	
	ਬਜਟ ਅਨੁਮਾਨ	ਅਸਲ								
ਰੈਵੀਨਿਊ ਖਰਚਾ										
ਜਨਰਲ ਸੇਵਾਵਾਂ	39,449.00	38,614.35	43,540.25	43,253.01	47,421.79	47,239.77	53,617.47	54,002.90	56,234.55	57,118.45
ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ	21,878.19	19,483.85	24,982.03	21,674.90	29,329.73	25,334.31	31,046.22	28,849.10	33,504.05	31,960.96
ਆਰਥਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ	18,754.94	14,551.12	17,532.96	15,445.40	20,944.10	20,203.74	27,801.13	26,996.39	28,013.81	25,031.91
ਸਹਾਇਤਾ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਅਤੇ ਯੋਗਦਾਨ	6,519.95	3,210.32	6,717.05	5,971.31	4,749.91	3,858.69	4,989.16	3,812.28	4,999.05	3,296.07
ਜੋੜ	86,602.08	75,859.64	92,772.29	86,344.62	1,02,445.53	96,636.51	1,17,453.98	1,13,660.67	1,22,751.46	1,17,407.39
ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚਾ	19,641.30	17,827.73	6,821.68	4,382.32	10,078.80	8,009.98	8,513.20	6,667.21	6,406.29	4,742.81
ਵੱਡੇ ਗਏ ਕਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਗੀਆਂ	820.87	783.88	923.63	955.79	1,592.76	1,575.81	1,412.14	1,381.67	292.61	195.82
ਜਨਤਕ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਾਪਸੀ (ਵੇਅਜ਼ ਅਤੇ ਮੀਨਜ਼ ਪੇਸ਼ਗੀਆਂ ਸਮੇਤ)	44,632.68	39,573.90	39,482.08	34,633.53	22,358.95	19,278.55	59,946.00	58,375.71	69,626.00	73,451.79
ਅਚੇਤ ਫੰਡ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
ਲੋਕ ਲੇਖੇ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ *	16,014.61	64,328.24	59,068.32	74,470.97	91,442.87	87,659.49	81,881.10	97,620.01	97,268.67	94,561.12
ਅੰਤਿਮ ਕੈਸ਼ ਬਕਾਇਆ	--	2,125.06	--	9,247.83	--	6,871.64	--	9,009.46	--	10,158.43
ਜੋੜ	81,109.46	2,76,358.09	1,06,295.71	1,23,690.44	1,25,473.38	1,23,395.47	1,51,752.44	1,73,054.06	1,73,593.57	1,83,109.97
ਕੁੱਲ ਜੋੜ	1,67,711.54	2,00,498.45	1,99,068.00	2,10,035.06	2,27,918.91	2,20,031.98	2,69,206.42	2,86,714.73	2,96,345.03	3,00,517.36

ਸਰੋਤ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਜਟ ਦੀਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਵਿੱਤੀ ਵਿਵਰਣੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ

* ਕੈਸ਼ ਬਕਾਏ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼, ਚੈਸਟਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਗੀ ਕੈਸ਼ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ।

ਸਾਲ 2023-24 ਦੌਰਾਨ ₹ 2,96,345 ਕਰੋੜ ਦੇ ਕੁੱਲ ਬਜਟ ਆਊਟਲੇਅ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ₹ 3,00,517 ਕਰੋੜ ਸੀ। ਰਾਜ ਦਾ ਕੁੱਲ ਖਰਚਾ² 2019-20 ਤੋਂ 2023-24 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ₹ 94,471 ਕਰੋੜ ਤੋਂ 29.51 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੱਧ ਕੇ ₹ 1,22,346 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਜ ਦਾ ਰੈਵੀਨਿਊ ਖਰਚਾ 2019-20 ਵਿੱਚ ₹ 75,860 ਕਰੋੜ ਤੋਂ 54.77 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵੱਧ ਕੇ 2023-24 ਵਿੱਚ ₹ 1,17,407 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 2019-2024 ਦੌਰਾਨ ਰੈਵੀਨਿਊ ਖਰਚਾ ਕੁੱਲ ਖਰਚੇ ਦਾ 80-96 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚਾ ਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਅੱਠ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਰੇਂਜ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ, ਸਿਵਾਏ ਸਾਲ 2019-20 ਦੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਵਿੱਚ ₹ 15,628 ਕਰੋੜ ਦੇ ਉਜਵਲ ਡਿਸਕਾਮ ਐਸ਼ੋਰੀਸ ਯੋਜਨਾ (ਯੂ ਡੀ ਏ ਵਾਈ) ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੁਇਟੀ ਪੂੰਜੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲੇ ਜਾਣ ਕਾਰਣ 19 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ।

² ਰੈਵੀਨਿਊ ਖਰਚਾ, ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚਾ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਗੀਆਂ ਦਾ ਜੋੜ।

2019-20 ਤੋਂ 2023-24 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ, ਰੈਵੀਨਿਊ ਖਰਚਾ 11.54 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਕਪਾਉਂਡ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਨਾਲ ਵਧਿਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਰੈਵੀਨਿਊ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ 9.71 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਕਪਾਉਂਡ ਔਸਤਨ ਦਰ ਨਾਲ ਵੱਧ ਗਈਆਂ।

1.3 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੇਖਾ ਨਿਰੀਖਕ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾ ਪਰੀਖਕ (ਸੀ ਏ ਜੀ) ਨੂੰ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 149 ਅਤੇ 151 ਅਤੇ ਸੀ ਏ ਜੀ ਦੇ (ਫਰਜ਼, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ) ਐਕਟ, 1971 (ਡੀ ਪੀ ਸੀ ਐਕਟ) ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਡੀ ਪੀ ਸੀ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 13³ ਅਧੀਨ ਸੀ ਏ ਜੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੀ ਏ ਜੀ ਹੋਰ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਸੰਗਠਨਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਚੋਖਾ ਵਿੱਤ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਦੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਡੀ ਪੀ ਸੀ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 14⁴ ਅਧੀਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੀ ਏ ਜੀ ਦੇ ਡੀ ਪੀ ਸੀ ਐਕਟ ਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ 16 ਸੀ ਏ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ, ਹਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਾਲੇ ਹਰ ਸੰਘੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ (ਰੈਵੀਨਿਊ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀਗਤ ਦੋਵੇਂ) ਦੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੈਵੀਨਿਊ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ, ਉਗਰਾਹੀ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਵੰਡ ਦੀ ਅਸਰਦਾਰ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਕਾਇਦਾ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਵਿਧੀਆਂ, ਭਾਰਤੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਤੇ ਲੇਖਾ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਤੇ ਲੇਖੇ (ਸੋਧਾਂ), 2020 ਦੇ ਨਿਯਮਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਮਿਆਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

1.4 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਭਾਗਾਂ, ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਸੰਗਠਨਾਂ, ਸਕੀਮਾਂ/ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਜੋਖਮ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ/ਪੇਚੀਦਗੀ, ਅੱਗੇ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵਿੱਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪੱਧਰ, ਅੰਦਰੂਨੀ ਕੰਟਰੋਲ ਅਤੇ ਸਟੇਕਹੋਲਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੱਭਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਸ ਜੋਖਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਲਾਨਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੱਭਤਾਂ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਨਿਰੀਖਣ ਰਿਪੋਰਟ, ਦਫਤਰ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਚਾਰ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੱਭਤਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਅੱਗੇ ਪਾਲਣਾ

³ (i) ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਚਿਤ ਫੰਡ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਖਰਚੇ; (ii) ਅਚੇਤ ਫੰਡਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕ ਲੇਖੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਵਿੱਤੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ; ਅਤੇ (iii) ਸਾਰੇ ਵਪਾਰਕ, ਨਿਰਮਾਣ, ਲਾਭ ਅਤੇ ਹਾਨੀ ਲੇਖੇ, ਬੈਲੈਂਸ ਸ਼ੀਟਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹਾਇਕ ਲੇਖਿਆਂ, ਦੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ।

⁴ ਕਈ ਗੈਰ-ਵਣਜੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ/ਅਰਧ-ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਸੰਗਠਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਨਰੇਟ ਕਰਨ, ਗਰੀਬੀ ਘੱਟ ਕਰਨ, ਸਾਖਰਤਾ ਦੇ ਫੈਲਾਅ, ਸਭ ਲਈ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ, ਵਾਤਾਵਰਣ, ਆਦਿ ਲਈ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਚੋਖਾ ਵਿੱਤ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੀ ਸੈਕਸ਼ਨ 14 ਦੇ ਅਧੀਨ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰੀਖਣ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੇਖਾ ਨਿਰੀਖਕ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾ ਪਰੀਖਕ ਦੀਆਂ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 151(2) ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

2023-24 ਦੌਰਾਨ, ਰਾਜ ਦੀਆਂ 980 ਇਕਾਈਆਂ (ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਸਮੇਤ) ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾਕਾਰ (ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ), ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। 2023-24 ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰੀਖਣ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ₹ 0.06 ਕਰੋੜ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

1.5 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵੱਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਦੀ ਘਾਟ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾਕਾਰ (ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ) ਪੰਜਾਬ (ਪੀ ਏ ਜੀ) ਦੁਆਰਾ ਵਿੱਤੀ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦੀ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜ-ਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਲੇਖਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਰੀਖਣ ਦੌਰਾਨ ਪਤਾ ਲਗੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਨਿਯਮਤਾਵਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੌਕੇ ਤੇ ਨਿਪਟਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਨਿਰੀਖਣ ਰਿਪੋਰਟਾਂ (ਆਈ ਆਰ) ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਸੋਧਮਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਆਈ ਆਰਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਈ ਆਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੰਭੀਰ ਵਿੱਤੀ ਬੇਨਿਯਮੀਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜੂਨ 2024 ਤੱਕ, 67,816 ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ (ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ) 17,245 ਨਿਰੀਖਣ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁੱਦਰਾ ਮੁੱਲ ₹ 73,534.62 ਕਰੋੜ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 12,608 ਆਈ ਆਰਜ਼ ਵਿੱਚ 38,934 ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਦਰਾ ਮੁੱਲ ₹ 34,646.13 ਕਰੋੜ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅਪ੍ਰੈਲ 2019 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ, ਭਾਵ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਬਕਾਇਆ ਨਿਰੀਖਣ ਰਿਪੋਰਟਾਂ/ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਸਾਲ-ਵਾਰ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦਰਾ ਮੁੱਲ ਸਮੇਤ ਸਾਰਣੀ 1.2 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 1.2: ਬਕਾਇਆ ਨਿਰੀਖਣ ਰਿਪੋਰਟਾਂ/ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਵੇਰਵੇ	ਅਪ੍ਰੈਲ 2019 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ	2019-20	2020-21	2021-22	2022-23	2023-24	ਜੋੜ
ਨਿਰੀਖਣ ਰਿਪੋਰਟਾਂ	12,608	1,335	721	1,012	802	767	17,245
ਟਿੱਪਣੀਆਂ	38,934	6,754	3,905	5,836	5,848	6,539	67,816
ਮੁੱਦਰਾ ਮੁੱਲ (₹ ਕਰੋੜ ਵਿੱਚ)	34,646.13	10,239.84	8,820.82	7,680.63	8,335.22	3,811.98	73,534.62

ਸਰੋਤ: ਦਫਤਰ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇਹ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਿਯਮਾਂ, ਕਾਨੂੰਨਾਂ, ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ, ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਵਿਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਆਈ ਆਰਜ਼ ਅਤੇ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਬਕਾਇਆ, ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੱਲ ਨਾਕਾਫੀ ਹੁੰਗਾਰੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਘਾਟ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰੈਵੀਨਿਊ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਜੋਖਮ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪੈਰਿਆਂ ਦਾ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਬਕਾਇਆ, ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਿਭਾਗੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਆਈ ਆਰਜ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਟਿੱਪਣੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲੱਗਿਆ। ਇਹ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੱਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

1.5.1 ਵਿਭਾਗੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਿਰੀਖਣ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਭਾਗੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

2023-24 ਦੌਰਾਨ 15 ਵਿਭਾਗਾਂ⁵ ਅਧੀਨ 26 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਇਕਾਈਆਂ (ਏ ਯੂ) ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ 45 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ₹ 62.91 ਕਰੋੜ ਦੇ ਮੁੱਦਰਾ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 575 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਰਕਾਰ ਨਿਯਮਤ ਅੰਤਰਾਲ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

5 (i) ਸ਼ਾਸਨ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ (1 ਏ ਯੂ); (ii) ਮਾਲੀਆ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਆਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ (4 ਏ ਯੂ); (iii) ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ (3 ਏ ਯੂ); (iv) ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ (1 ਏ ਯੂ); (v) ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ (1 ਏ ਯੂ); (vi) ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ (ਬੀ ਐੱਫ ਆਰ) (1 ਏ ਯੂ); (vii) ਜਲ ਸਰੋਤ (1 ਏ ਯੂ); (viii) ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਵਣਜ (1 ਏ ਯੂ); (ix) ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ (2 ਏ ਯੂ); (x) ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ (1 ਏ ਯੂ); (xi) ਰੱਖਿਆ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਭਲਾਈ (1 ਏ ਯੂ); (xii) ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ, ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਅਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ (1 ਏ ਯੂ); (xiii) ਖੇਡ ਅਤੇ ਯੁਵਾ ਸੇਵਾਵਾਂ (2 ਏ ਯੂ); (xiv) ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ (5 ਏ ਯੂ); ਅਤੇ (xv) ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ (1 ਏ ਯੂ)।

1.6 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਚੁਣੇ ਗਏ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਕਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ/ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕੰਟਰੋਲਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਬਾਰੇ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਮੀਆਂ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਫੋਕਸ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸੋਧਮਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ/ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੇਖਾ ਨਿਰੀਖਕ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾ ਪਰੀਖਕ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾਕਾਰ (ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ) ਦੁਆਰਾ ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰਾਂ/ਸਕੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੱਭਤਾਂ ਵੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਛੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਉੱਤਰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਭਾਗਾਂ/ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਉੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਤੱਥ ਨੂੰ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

1.7 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਕਾਫੀ ਪਾਈ ਗਈ ਹੈ:

1.7.1 ਐਕਸ਼ਨ ਟੈਕਨ ਨੋਟਸ ਨਾ ਭੇਜਣਾ

ਲੋਕ ਲੇਖਾ ਕਮੇਟੀ (ਪੀ ਏ ਸੀ) ਦੇ ਲਈ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੇਖਾ ਨਿਰੀਖਕ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾ ਪਰੀਖਕ ਦੀਆਂ ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਤੇ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਪੀ ਏ ਸੀ ਦੁਆਰਾ ਪੜਤਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸੋਧਮਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਵਿਸਥਾਰਤ ਨੋਟ ਵੀ, ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣ ਉਪਰੰਤ, ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭੇਜਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਨੋਟ ਭੇਜਣ ਵਿੱਚ ਅਸਾਧਰਣ ਦੇਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

31 ਮਾਰਚ 2025 ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸਮਾਜਿਕ, ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਟਿੱਪਣੀਆਂ 'ਤੇ ਐਕਸ਼ਨ ਟੈਕਨ ਨੋਟਸ (ਏ ਟੀ ਐਨ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਸਬੰਧੀ ਸਥਿਤੀ ਸਾਰਣੀ 1.3 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 1.3 : ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪੈਰਿਓਡਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਏ ਟੀ ਐਨਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ਸੀ ਏ ਜੀ ਦੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟ	ਸਾਲ	ਵਿਭਾਗ	ਰਾਜ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ	ਏ ਟੀ ਐਨਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਬਣਦੀ ਮਿਤੀ	31 ਮਾਰਚ 2025 ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ ਏ ਟੀ ਐਨਜ਼
ਸਮਾਜਿਕ, ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਖੇਤਰ (ਗੈਰ-ਪੀ ਐਸ ਯੂਜ਼)	2016-17	ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ	22.03.2018	21.06.2018	1
		ਮਾਲੀਆ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਅਤੇ ਆਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ			2
		ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ, ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਅਤੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ			1
	2017-18	ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ	27.02.2020	26.05.2020	1
		ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਨਿਆਂ			2
	ਸਮਾਜਿਕ, ਜਨਰਲ, ਰੈਵੀਨਿਊ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਖੇਤਰ (ਗੈਰ-ਪੀ ਐਸ ਯੂਜ਼)	2018-19	ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ	29.06.2022	28.09.2022
ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ			1*		
ਵਿੱਤ			1* 2		
ਸਮਾਜਿਕ, ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਖੇਤਰ (ਗੈਰ-ਪੀ ਐਸ ਯੂਜ਼) ਦੀ ਪਾਲਣ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ	2019-20	ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ	29.06.2022	28.09.2022	1
ਪਾਲਣ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ (ਸਿਵਲ)	2020-21	ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ	07.03.2023	06.06.2023	1
		ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ (ਬੀ ਐਂਡ ਆਰ)			1
		ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਿਖਲਾਈ			3
	2021-22	ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ, ਡੋਅਰੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ	04.09.2024	03.12.2024	1
		ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ ਸੰਭਾਲ			1*
		ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ			1@
		ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਨਿਆਂ			1
ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ	1				
ਕਿਰਤ	1				

ਸੀ ਏ ਜੀ ਦੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟ	ਸਾਲ	ਵਿਭਾਗ	ਰਾਜ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ ਵਿੱਚ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ	ਏ ਟੀ ਐਨਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਬਣਦੀ ਮਿਤੀ	31 ਮਾਰਚ 2025 ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ ਏ ਟੀ ਐਨਜ਼
		ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ			1
		ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ (ਬੀ ਐਂਡ ਆਰ)			1*
		ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ			1
		ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਿਖਲਾਈ			1@ 2
		ਜਲ ਸਰੋਤ			1
		ਖੇਡ ਅਤੇ ਯੁਵਾ ਸੇਵਾਵਾਂ			1
'ਡਾਇਰੈਕਟ ਬੈਨੀਫਿਟ ਟਰਾਂਸਫਰ (ਕੈਸ਼ ਟਰਾਂਸਫਰ) ਉੱਤੇ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ	2022 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੰ. 1	ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ	29.06.2022	28.09.2022	28
'ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜੇ' ਉੱਤੇ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ	2022 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੰ. 2	ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ	29.06.2022	28.09.2022	31
ਜੋੜ					88

ਸਰੋਤ: ਦਫਤਰੀ ਰਿਕਾਰਡ

& ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟ 2018-19 ਦੀ ਇੱਕ ਟਿੱਪਣੀ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

* ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟ 2021-22 ਦੀ ਇੱਕ ਟਿੱਪਣੀ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

@ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟ 2021-22 ਦੀ ਇੱਕ ਟਿੱਪਣੀ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

ਅਧਿਆਇ-II
ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ
ਲਾਗੂਕਰਨ

ਅਧਿਆਇ-II

ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ

ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਲਾਗੂਕਰਨ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਜੇ ਜੇ ਐਮ) ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਢਾਂਚਾਗਤ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਸੰਬੰਧੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਗਲਤ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਗਠਿਤ ਸਨ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ, ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਥਰੈਸ਼ਹੋਲਡ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗਤਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆਈ। ਰਾਜ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਐਸ ਏ ਪੀ) ਵਰਗੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਾਲਪਨਿਕ ਟੀਚੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਸਥਿਰਤਾ ਦੇ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਵੱਧ ਸੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇਖੀ ਗਈ। ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਜਲ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀਆਂ (ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀ) ਨੂੰ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਨਾਕਾਫੀ ਸੌਂਪਣ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨਾਕਾਫੀ ਰਹੀ ਗਈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਆਫ ਬਿੰਗਲ (ਆਈ ਓ ਟੀ), ਭੂਗੋਲਿਕ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਜੀ ਆਈ ਐਸ) ਮੈਪਿੰਗ ਅਤੇ ਸੌਰ-ਊਰਜਾ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਪੰਪਿੰਗ ਦੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਸਥਿਰ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਪੇਂਡੂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਵੇਖੀ ਗਈ। ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨ ਘੱਟ ਰਿਹਾ, ਜੋ ਕਿ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਮੂਹਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਮਾਲਕੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

2.1 ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਵਧਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਉਦਯੋਗ, ਘਰੇਲੂ ਮਨੋਰੰਜਨ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੰਗ ਅਤੇ ਪੂਰਤੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਧਦਾ ਪਾੜਾ ਹੋਰ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੱਢਣ ਕਾਰਨ, ਮਾੜੇ ਗੀਚਾਰਜ, ਦੂਸ਼ਿਤ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ, ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘਟਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਜੀ ਓ ਆਈ) ਨੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਥਾਈ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਵਜੋਂ ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਜੇ ਜੇ ਐਮ) ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ (ਅਗਸਤ 2019) ਕੀਤੀ। ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਇੱਕ ਸਮਾਂਬੱਧ ਮਿਸ਼ਨ ਮੋਡ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ 2024 ਤੱਕ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਘਰੇਲੂ ਟੂਟੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ (ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ) ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰੇਕ ਪੇਂਡੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਾਈਪ ਰਾਹੀਂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਤਿੰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ:

ਸਰੋਤ: ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 73^{ਵੀਂ} ਸੋਧ ਨੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦਾ ਕੰਮ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ, ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਸਮੇਤ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਲਾਗੂਕਰਨ, ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣੀ ਸੀ। ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ, ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਭਾਗਾਂ (ਪੀ ਐਚ ਈ ਡੀ)/ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ/ਆਰ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਲਈ ਸਨ।

ਅਗਸਤ 2019 ਵਿੱਚ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਮੌਕੇ, ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 16,78,558 ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਟੂਟੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ 34,26,808 ਪੇਂਡੂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 48.98 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸਨੇ 5 ਅਪ੍ਰੈਲ 2023 ਤੱਕ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪੇਂਡੂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਟੂਟੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

2.2 ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਅੰਗ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਇੱਕ ਮੰਗ ਸੰਚਾਲਿਤ, ਵਿਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਇਸਨੇ ਆਪਣੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜੋ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

- ਹਰੇਕ ਪੇਂਡੂ ਘਰ ਨੂੰ ਟੂਟੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿੰਡ-ਵਿੱਚ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ;
- ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਲੰਮੀ ਮਿਆਦ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ;
- ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ, ਹਰੇਕ ਪੇਂਡੂ ਘਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਥੋਕ ਜਲ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ, ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ ਅਤੇ ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਸ਼ਨ ਨੈੱਟਵਰਕ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ;

- ਜਿੱਥੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਤਕਨੀਕੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ;
- ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 55 ਲੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ (ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ) ਦੇ ਸੇਵਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਰੀਟਰੋਫਿਟਿੰਗ;
- ਸਹਾਇਤਾ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਈ ਈ ਸੀ, ਐਚ ਆਰ ਡੀ, ਸਿਖਲਾਈ, ਉਪਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਚੌਕਸੀ, ਆਰ ਐਂਡ ਡੀ, ਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਿਰਮਾਣ ਆਦਿ; ਅਤੇ
- ਫਲੈਕਸੀ ਫੰਡਾਂ 'ਤੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ/ਬਿਪਤਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਣਕਿਆਸੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ/ਮੁੱਦੇ ਜੋ 2024 ਤੱਕ, ਹਰ ਘਰ ਤੱਕ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

2.3 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਇੱਕ ਨਤੀਜਾ-ਮੁਖੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਜੇ ਜੇ ਐਮ) ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੇਂਡੂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਆਈ ਐਸ 10500 ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 55 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਦੀ ਸਥਾਈ ਲੰਮੀ ਮਿਆਦ ਦੀ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ :

- ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਫ਼ਾਇਤੀ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ;
- ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਲਈ ਬੀ ਆਈ ਐਸ 10500 ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 55 ਲੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਸਹੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਲਈ ਕੁਸ਼ਲ ਸੰਸਥਾਗਤ ਢਾਂਚਾ ਮੌਜੂਦ ਸੀ;
- ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਪੋਸਟ-ਓਪ੍ਰੇਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੀ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ; ਅਤੇ
- ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਉਪਾਅ ਕਾਫ਼ੀ ਸਨ।

2.4 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੱਭਤਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸਨ:

- ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼, ਐਸ ਡੀ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਜਲ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਮਿਆਰਾਂ ਲਈ ਮਿਆਰੀ ਸੰਚਾਲਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ;

- ਪੇਂਡੂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪਾਣੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਅਤੇ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਿਕਾ¹;
- ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਚੈਕਸੀ ਫਰੇਮਵਰਕ; ਅਤੇ
- ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ 73^{ਵੇਂ} ਸੋਧ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਆਦੇਸ਼।

2.5 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਅਤੇ ਵਿਧੀ

ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ 2019-20 ਤੋਂ 2023-24 ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 2012-2016 ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 'ਨੈਸ਼ਨਲ ਰੂਰਲ ਡਰੀਕਿੰਗ ਵਾਟਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ' ਮਾਰਚ 2017 ਤੋਂ ਫਰਵਰੀ 2018 ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੌਰਾਨ, ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲੱਭਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੀ ਏ ਜੀ ਦੀ 2018 ਦੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਰਿਪੋਰਟ ਨੰਬਰ 15 ਵਿੱਚ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਦੀ ਵੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੀ ਇਹ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਜੁਲਾਈ 2024 ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ 2024 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ² (23 ਵਿੱਚੋਂ) ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਘਰੇਲੂ ਟੂਟੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ (ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ) ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸਟ੍ਰੈਟੀਫਾਈਡ ਰੈਂਡਮ ਸੈਂਪਲਿੰਗ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੁਣੇ ਹੋਏ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ, 21 ਪਿੰਡਾਂ³ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੌਂ ਬਲਾਕਾਂ⁴ ਦੀ ਚੋਣ ਸਧਾਰਨ ਰੈਂਡਮ ਸੈਂਪਲਿੰਗ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ 21 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 428 ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ (ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ) ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਨੋਡਲ ਵਿਭਾਗ ਹੈ। ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੌਰਾਨ, ਮਿਸ਼ਨ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜੇ ਜੇ ਐਮ, ਅੱਠ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ, ਚਾਰ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਾਲੇ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਵਾਟਰ ਕੁਆਲਿਟੀ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

¹ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਿਕਾ ਜਲ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ।

² (i) ਲੁਧਿਆਣਾ; (ii) ਪਠਾਨਕੋਟ; (iii) ਸੰਗਰੂਰ; ਅਤੇ (iv) ਤਰਨ ਤਾਰਨ।

³ (i) ਲੁਧਿਆਣਾ-2 = ਸਸਰਾਲੀ, ਚੱਕ ਕਲਾਂ, ਗੜੋਵਾਲ; (ii) ਪੱਖੋਵਾਲ = ਨਾਰੋਗਵਾਲ, ਕੈਲੀ, ਨੰਗਲ ਕਲਾਂ; (iii) ਸਿਧਵਾਂ ਬੇਟ = ਖੁਰਸੈਦਪੁਰ, ਸਦਰਪੁਰ, ਸਵੱਧੀ ਪੂਰਦ; (iv) ਪਠਾਨਕੋਟ = ਕੂਬਰ, ਨੱਪਵਾਲ; (v) ਘਰੋਟਾ = ਜਕਰੋਰ, ਡਿਬਰੂ; (vi) ਅੰਦਾਨਾ = ਰਾਮਪੁਰ ਗੁਜਰਾਂ, ਚਾਹਤੇ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ; (vii) ਸੁਨਾਮ = ਛਜਲੀ, ਘਸੀਵਾਲਾ; (viii) ਚੌਹਲਾ ਸਾਹਿਬ = ਰਾਣੀਵਾਲਾ, ਵਾਰੀਆ; ਅਤੇ (ix) ਪੱਟੀ = ਬੰਗਲਾ ਰਾਏ, ਉਭੋਕ।

⁴ (i) ਲੁਧਿਆਣਾ = ਲੁਧਿਆਣਾ-2, ਪੱਖੋਵਾਲ, ਸਿਧਵਾਂ ਬੇਟ; (ii) ਪਠਾਨਕੋਟ = ਪਠਾਨਕੋਟ, ਘਰੋਟਾ; (iii) ਸੰਗਰੂਰ = ਅੰਦਾਨਾਂ, ਸੁਨਾਮ; ਅਤੇ (iv) ਤਰਨ ਤਾਰਨ = ਚੌਹਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਪੱਟੀ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਉਦੇਸ਼ਾਂ, ਦਾਇਰੇ, ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸੈਂਪਲ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ 4 ਸਤੰਬਰ 2024 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਨਾਲ ਇੱਕ ਐਂਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀਆਂ ਲੱਭਤਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ 25 ਫਰਵਰੀ 2025 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਨਾਲ ਐਗਜ਼ਿਟ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਐਗਜ਼ਿਟ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮਈ 2025 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਜਵਾਬਾਂ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

2.6 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀਆਂ ਲੱਭਤਾਂ

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀਆਂ ਲੱਭਤਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੰਜ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

- ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ
- ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ
- ਪੋਸਟ-ਆਪਰੇਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ
- ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਚੌਕਸੀ
- ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ

2.6.1 ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੇਂਡੂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀਣ ਯੋਗ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ, ਦੇ ਟਿਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਵੰਡ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੁਸ਼ਲ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਵਿੱਤੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਬਜਟ ਅਤੇ ਸਖਤ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫੰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਰੀ, ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਵੰਡ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

2.6.1.1 ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਫੰਡਿੰਗ ਅਤੇ ਖਰਚ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 7.5 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੰਜ-ਸਾਲਾਂ ਰਾਜ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਐਸ ਏ ਪੀ) ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਨੁਸਾਰੀ ਵਿੱਤੀ ਰੋਡਮੈਪ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਘਰੇਲੂ ਟੂਟੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ (ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਲਾਨਾ ਟੀਚਿਆਂ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਢਾਂਚਾਗਤ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਅਤੇ ਸਮੂਹਕ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਪਿੰਡ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ (ਵੀ ਏ ਪੀ) ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਐਸ ਏ ਪੀ ਵਿੱਚ ਇਕਜੁੱਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੈਰਾ 2.6.2.2 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 7.5.3 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਏ ਏ ਪੀ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਐਸ ਏ ਪੀ ਤੋਂ ਉਭਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਏ ਏ ਪੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਉਪਲਬਧ ਸਰੋਤਾਂ⁵ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਕੇ ਸਾਲਾਨਾ ਫੰਡ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੀ ਫੰਡਿੰਗ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਜੀ ਓ ਆਈ) ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ (ਜੀ ਓ ਪੀ) ਵਿਚਕਾਰ ਅਨੁਪਾਤ 50:50 ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਏ ਏ ਪੀ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ) ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਲਾਨਾ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਵੰਡ ਦੋ ਬਰਾਬਰ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ, ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਫੰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

- ਪਹਿਲੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਧੂ ਮੁਢਲੇ ਬਕਾਏ ਨੂੰ ਐਡਜਸਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ।
- ਪਹਿਲੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਪਲਬਧ ਫੰਡਾਂ (ਮੁਢਲਾ ਬਕਾਇਆ + ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ) ਦਾ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।
- ਪਹਿਲੀ ਕਿਸ਼ਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬਕਾਇਆ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਉਪਯੋਗਤਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ (ਯੂ ਸੀ) ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਪਲਬਧ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ 60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਰਤੋਂ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਸੀ।
- ਦੂਜੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਮੌਜੂਦਾ ਸਾਲ ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਰਤੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਰਜ਼ੀ ਯੂ ਸੀ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾਕਾਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਪਿੱਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਯੂ ਸੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੀ ਏ ਜੀ ਦੇ ਪੈਨਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇੱਕ ਸੀ ਏ ਦੁਆਰਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਖਾਤਿਆਂ ਦੀ ਵਿਵਰਣੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ।
- ਦੂਜੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ ਕੁੱਲ ਉਪਲਬਧ ਫੰਡਾਂ (ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਹਿੱਸੇ) ਦਾ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ।

2019-20 ਤੋਂ 2023-24 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਅਤੇ ਖਰਚ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਸਾਰਣੀ 2.1 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

⁵ ਕੇਂਦਰ, ਰਾਜ, ਐਮ ਪੀ ਐਲ ਏ ਡੀ ਐਸ, ਐਮ ਐਲ ਏ ਐਲ ਏ ਡੀ ਐਸ, ਡੀ ਐਮ ਡੀ ਐਫ, ਸੀ ਐਸ ਆਰ, ਦਾਨ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਫੰਡ।

ਸਾਰਣੀ 2.1 ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਵੰਡ, ਜਾਰੀ ਅਤੇ ਖਰਚਾ

(₹ ਕਰੋੜ ਵਿੱਚ)

ਸਾਲ	ਮੁਢਲਾ ਬਕਾਇਆ (ਕੇਂਦਰ)	ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹਿੱਸਾ	ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਜਾਰੀ ਹਿੱਸਾ	ਰਾਜ ਦਾ ਜਾਰੀ ਹਿੱਸਾ	ਖਰਚ			ਖਰਚ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬਕਾਇਆ (ਰਾਜ)	ਖਰਚ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬਕਾਇਆ (ਕੇਂਦਰ)
					ਕੇਂਦਰ	ਰਾਜ	ਕੁੱਲ		
2019-20	102.91 ⁶	227.46	227.46	78.20	73.27	78.20	151.47	0.00	257.10
2020-21	257.10	362.79	0.00	152.77	146.74	152.77	299.51	0.00	110.36
2021-22	110.36	1,656.39	402.24	265.70	247.83	265.70	513.53	0.00	264.77
2022-23	264.77	2,403.46	0.00	220.70	264.80	210.69	475.49	10.01	-0.03
2023-24	-0.03	479.02	119.76	315.19	103.79	166.43	270.22	148.76	15.94
ਜੋੜ		5,129.12	749.46	1,032.56	836.43	873.79	1,710.22		

ਸਰੋਤ: ਵੈਬਸਾਈਟ - <https://ejalshakti.gov.in/>

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.1 ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ₹ 5,129.12 ਕਰੋੜ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ₹ 102.91 ਕਰੋੜ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਬਕਾਏ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਰਾਜ 2019-20 ਤੋਂ 2023-24 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿਰਫ ₹ 749.46 ਕਰੋੜ (15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਵੱਡੇ ਗਏ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ (ਏ ਏ ਪੀ) ਦੀ ਗਲਤ ਤਿਆਰੀ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਜੋ ਕਿ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੇ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ, ਪਿੰਡ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ (ਵੀ ਏ ਪੀ) ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਐਸ ਏ ਪੀ) ਅਤੇ ਵਧੀ ਹੋਈ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, 2019-2024 ਦੌਰਾਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ 17.48 ਲੱਖ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਸੀ (ਅਪ੍ਰੈਲ 2023) ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਸਿਰਫ 5.55 ਲੱਖ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਵਰੇਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੈਰਾ 2.6.2.3 (ੳ) ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਲ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ (ਨਵੰਬਰ 2024) ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰਵਾਉਣਾ ਲਈ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਘੱਟ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਰਾਜ ਵਲੋਂ ਟੀਚੇ ਵਾਲੇ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਦੀ ਗਲਤ ਕਵਰੇਜ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ 2019-2024 ਦੌਰਾਨ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

- ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਾਲ 2019-20 ਵਿੱਚ, ਫੰਡ ਦੀ ਵੰਡ ਏ ਏ ਪੀ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ₹ 227.46 ਕਰੋੜ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

⁶ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 7.4 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, 2019 ਵਿੱਚ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਮੁੱਢਲਾ ਬਕਾਇਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ₹ 102.91 ਕਰੋੜ ਐਨ ਆਰ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਪੀ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਅਣ-ਖਰਚੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

- 2020-21 ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਕੋਲ 2019-20 ਤੋਂ ₹ 257.10 ਕਰੋੜ ਦਾ ਅਣਖਰਚਿਆਂ ਬਕਾਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ 2020-21 ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ₹ 90.70 ਕਰੋੜ (₹ 362.79 ਕਰੋੜ ਦਾ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਨਾਕਾਫੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ, ਜੀ ਓ ਆਈ ਨੇ ਅੱਗੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ।
- 2021-22 ਲਈ ₹ 1,656.39 ਕਰੋੜ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵੰਡ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ₹ 414.10 ਕਰੋੜ ਬਕਾਇਆ ਸਨ। ਜੀ ਓ ਆਈ ਨੇ ਸਿਰਫ ₹ 402.24 ਕਰੋੜ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਭਾਵ ₹ 11.86 ਕਰੋੜ ਘੱਟ। ਰਾਜ ਉਪਲਬਧ ₹ 512.60 ਕਰੋੜ (₹ 110.36 ਕਰੋੜ + ₹ 402.24 ਕਰੋੜ) ਦਾ 48 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (₹ 247.83 ਕਰੋੜ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬਾਅਦ ਦਾ ਹਿੱਸਾ/ਕਿਸ਼ਤ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ।
- 2022-23 ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਕੋਲ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਇਸ ਨੇ ਵਾਧੂ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 2022-23 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ, ਰਾਜ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ₹ 732.61 ਕਰੋੜ ਵਿੱਚੋਂ, ਇਸ ਨੇ ₹ 732.64 ਕਰੋੜ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਸਨ।
- 2023-24 ਲਈ, ਜੀ ਓ ਆਈ ਨੇ ₹ 479.02 ਕਰੋੜ ਦੀ ਵੰਡ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ₹ 119.76 ਕਰੋੜ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ। ਪਰ ਰਾਜ ਨੇ ਅਕਤੂਬਰ 2024 ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣਾ ਯੂ ਸੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸਾ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ, ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚੋਂ ₹ 15.94 ਕਰੋੜ ਦਾ ਅਣਖਰਚਿਆਂ ਬਕਾਇਆ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਨੌਸ਼ਨਲ ਵੰਡ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ, ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਕਿ ਕੋਵਿਡ-19 ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਸਮੇਤ ਅਣਕਿਆਸੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ।

ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਹੋਈਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੇਂਦਰੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਜਜ਼ਬ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

2.6.1.2 ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 7.5.3 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ (ਏ ਏ ਪੀਜ਼) 'ਤੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਸੰਚਾਲਨ

ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 7.9 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਜੀ ਓ ਆਈ) ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੰਡਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਾਜ ਜਲ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ) ਦੇ ਸਿੰਗਲ ਨੋਡਲ ਖਾਤੇ (ਐਸ ਐਨ ਏ⁷) ਵਿੱਚ 15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਘੱਟ/ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ

ਰਾਜ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਰਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਸ ਐਨ ਏ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਫਰਵਰੀ 2023 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਸੋਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸਾ ਸਿੱਧਾ ਐਸ ਐਨ ਏ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਰਾਜ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਐਸ ਐਨ ਏ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ 'ਤੇ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ 2023 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਦੇਰੀ ਵਾਲੀ ਰਾਸ਼ੀ 'ਤੇ ਸੱਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਾਲਾਨਾ ਦਾ ਵਿਆਜ ਜੁਰਮਾਨਾ ਲੱਗੇਗਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਚਿਤ ਫੰਡ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ।

2021-2024 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਜੀ ਓ ਆਈ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਜੀ ਓ ਪੀ ਦੁਆਰਾ ਐਸ ਐਨ ਏ ਨੂੰ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਸਾਰਣੀ 2.2 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 2.2: ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ

(₹ ਕਰੋੜ ਵਿੱਚ)

ਸਾਲ	ਐਸ ਐਨ ਏ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ		ਐਸ ਐਨ ਏ ਵਿੱਚ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ		ਰਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਅੱਗੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ	ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਰੀ 'ਤੇ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ 2023 ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋਇਆ ਵਿਆਜ	
	ਰਾਸ਼ੀ	ਮਿਤੀ	ਰਾਸ਼ੀ	ਮਿਤੀ	15 ਦਿਨ	30 ਦਿਨ	ਰਾਸ਼ੀ
2021-22	402.24	13-12-2021	8.75	27-05-2022	150	-	-
			33.18	07-06-2022	161	-	-
			4.07	21-06-2022	175	-	-
			41.24	23-06-2022	177	-	-
			11.48	29-06-2022	183	-	-
			123.00	11-08-2022	226	-	-
			77.81	08-09-2022	254	-	-
			35.37	20-12-2022	357	-	-
			4.19	27-12-2022	364	-	-
		16.28	29-03-2023	456	-	-	
-	-		ਰਾਸ਼ੀ	ਮਿਤੀ	30 ਦਿਨ	-	-
-	-	19.13	26-06-2023	530	56	0.21	
-	-	18.38	04-07-2023	538	64	0.23	
ਕੁੱਲ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ			392.88	-	-	-	0.44
31.03.2024 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ			9.36	-	-	335	0.60

⁷ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ "ਸਿੰਗਲ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ" ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਇੱਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਵਣਜ ਸੰਬੰਧੀ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਰਪਿਤ ਬੈਂਕ ਖਾਤਾ।

ਸਾਲ	ਐਸ ਐਨ ਏ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ		ਐਸ ਐਨ ਏ ਵਿੱਚ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਟਰਾਂਸਫਰ		ਰਾਜ ਦਾ ਹਿਸਾ ਅੱਗੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ	ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਰੀ 'ਤੇ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ 2023 ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋਇਆ ਵਿਆਜ	
	ਰਾਸ਼ੀ	ਮਿਤੀ	ਰਾਸ਼ੀ	ਮਿਤੀ	15 ਦਿਨ	30 ਦਿਨ	ਰਾਸ਼ੀ
2023-24	113.77	13-10-2023	15.00	14-11-2023	2	2	0.01
	5.99	16-10-2023	23.26	29-11-2023	17	17	0.08
			15.00	30-11-2023	18	18	18.00
			13.50	26-12-2023	44	44	44.00
			3.00	23-02-2024	103	103	103.00
ਜੋੜ			69.76	-	-	-	0.31
31.03.2024 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ			44.01	-	-	140	1.18
2023-24	5.99	16-10-2023	-	-	-	-	-
31.03.2024 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ			5.99	-	-	137	0.16
ਕੁੱਲ ਜੋੜ			-	-	-	-	2.26

ਸਰੋਤ : ਐਸ ਐਨ ਏ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੇ ਵੇਰਵੇ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ:

- ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਚਿਤ ਫੰਡ ਵਿੱਚ 13 ਦਸੰਬਰ 2021 ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ₹ 402.24 ਕਰੋੜ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ (ਜੀ ਓ ਪੀ) ਨੇ ਮਈ 2022 ਅਤੇ ਜੁਲਾਈ 2023 ਵਿਚਕਾਰ 538 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ₹ 392.88 ਕਰੋੜ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ। ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਰਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ₹ 9.36 ਕਰੋੜ ਘੱਟ ਸੀ। ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੀ ਨਾਕਾਫੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਕਾਰਨ ਸੀ, ਜੋ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 2020-21 ਅਤੇ 2021-22 ਦੌਰਾਨ, ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ 16.47 ਲੱਖ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਦਾ ਟੀਚਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿਰਫ 4.76 ਲੱਖ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਦੋਂ ਤੱਕ 12.10 ਲੱਖ ਘਰਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ।
- ਇਨ੍ਹਾਂ ₹ 392.88 ਕਰੋੜ ਵਿੱਚੋਂ ₹ 37.51 ਕਰੋੜ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ 2023 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ 'ਤੇ ₹ 0.44 ਕਰੋੜ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦੇਣਦਾਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ 31 ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਰਾਜ ਹਿੱਸੇ ₹ 9.36 ਕਰੋੜ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ₹ 0.60 ਕਰੋੜ ਦੀ ਵਾਧੂ ਵਿਆਜ ਦੇਣਦਾਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ।
- ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, 13 ਅਕਤੂਬਰ 2023 ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ₹ 113.77 ਕਰੋੜ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਜੀ ਓ ਪੀ ਨੇ 2 ਅਤੇ 103 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਰਾਜ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਸਿਰਫ ₹ 69.76 ਕਰੋੜ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ। 1 ਅਪ੍ਰੈਲ 2023 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦੇਰੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ₹ 0.31 ਕਰੋੜ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦੇਣਦਾਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ। 31 ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ₹ 44.01 ਕਰੋੜ ਦੇ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਰਾਜ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਵੀ ₹ 1.18 ਕਰੋੜ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦੇਣਦਾਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ।

- ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 31 ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ₹ 5.99 ਕਰੋੜ ਦੇ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਰਾਜ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਜੋ ਕਿ 16 ਅਕਤੂਬਰ 2023 ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ₹ 5.99 ਕਰੋੜ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ₹ 0.16 ਕਰੋੜ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦੇਣਦਾਰੀ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ।

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ, ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕਮੁਸ਼ਤ ਦੀ ਬਜਾਏ 538 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ₹ 2.26 ਕਰੋੜ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦੇਣਦਾਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਗਲਤ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਟ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸਾ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਮੁੱਖ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ: (ੳ) ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਰਤੋਂ ਥਰੈਸ਼ਹੋਲਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ (ਅ) ਉਪਯੋਗਤਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਜਮਾਂ ਕਰਵਾਉਣਾ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ (ਫਰਵਰੀ 2025) ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਰਾਜ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸਿਆ।

2.6.1.3 ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਖਰਚ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 7.10 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਾਗਤ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ, ਟੈਂਡਰ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ, ਸੈਂਟੇਜ ਚਾਰਜਜ਼, ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਵਾਹਨ ਦੀ ਖਰੀਦ, ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ/ਨਵੀਨੀਕਰਣ, ਵਾਧੂ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਤਨਖਾਹਾਂ ਵਰਗੇ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਖਰਚੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਚਾਰਜ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਾਟਰ ਵਰਕਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਿਜਲੀ ਬਿੱਲਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਆਦਿ 'ਤੇ ਕੋਈ ਖਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਆਈ ਐਮ ਆਈ ਐਸ) ਰਾਹੀਂ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਡਾਟਾ ਦੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 2019-2024 ਦੌਰਾਨ 1,660⁸ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਕੰਮਾਂ/ਵਸਤਾਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਖਰਚ ਵਿੱਚੋਂ ₹ 1.92 ਕਰੋੜ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੰਤਿਕਾ-2.1 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਖਰਚ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਧੀਨ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ (ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਜਲ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਨੂੰ ਸਕੀਮ ਸੌਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੇਵਾ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਸਕੀਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਖਰਚ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ, ਜੋ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਫੰਡਿੰਗ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਖਰਚ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ।

⁸ 1,079 ਇਕੱਲਾ ਪਿੰਡ ਅਤੇ 581 ਕਈ-ਪਿੰਡ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵੇਲੇ, ਪੰਜਾਬ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਫੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੀ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਜਲ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀਆਂ (ਜੀ ਪੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀ) ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਅਵਧੀ ਦੌਰਾਨ ਖਰਚੇ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਐਨ ਆਰ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਪੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਐਨ ਆਰ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਪੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਵਿੱਚ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਲਾਗੂ ਰਹੇ ਸਨ।

ਜਵਾਬ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਤੇ ਐਨ ਆਰ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਪੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਖਰਚੇ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਰਹੇ ਸਨ।

2.6.2 ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ 2024 ਤੱਕ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪੇਂਡੂ ਘਰ ਨੂੰ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਲਾਗੂ ਕਰਨ, ਨਿਗਰਾਨੀ, ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਲਈ ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਵੱਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

2.6.2.1 ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੀ ਗੈਰ-ਤਸਦੀਕ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 3.5 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰਚ 2020 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰੇਲੂ ਟੂਟੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੀ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਭਾਗ/ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਆਈ ਐਮ ਆਈ ਐਸ 'ਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੀ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ (ਵੀ ਏ ਪੀ) ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ, ਨੂੰ ਮਾਰਚ 2020 ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਘਰੇਲੂ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਰਾਜ ਜਲ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ) ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਦਸੰਬਰ 2020 ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ।

ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਇੱਕਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ ਜੁਲਾਈ 2023 ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਜ ਨੇ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਕਵਰੇਜ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਆਈ ਐਮ ਆਈ ਐਸ ਵੱਜੋਂ ਉਪਲੱਬਧ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ

ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਨੌਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਹਾਲੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਟੋਪੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਰੇਕ ਨਵੇਂ ਕੰਮ ਲਈ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੀ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜੀ ਪੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਜਵਾਬ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਮਿਤੀ ਵਾਲਾ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਦੀ ਸਹੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਘਰੇਲੂ ਟੂਟੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੀ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਐਸ ਏ ਪੀ ਦੇ ਗਠਨ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜ ਸਨ।

2.6.2.2 ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਗੈਰ/ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰੀ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਲਾਗੂਕਰਨ, ਨਿਗਰਾਨੀ, ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਲਈ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹਰੇਕ ਪੇਂਡੂ ਘਰ ਨੂੰ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਪਿੰਡ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਵੀ ਏ ਪੀ) ਬੇਸਲਾਈਨ ਸਰਵੇਖਣ, ਸਰੋਤ ਮੈਪਿੰਗ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੀਆਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ' ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ (ਡੀ ਏ ਪੀ) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਡੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਐਸ ਏ ਪੀ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਰਾਜ ਨੇ ਹਰ ਸਾਲ ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਐਸ ਏ ਪੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਏ ਏ ਪੀ) ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਸੀ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮਾਰਚ 2024 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ 11,977 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 11,877 ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਸੰਬੰਧਤ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਏ ਪੀਜ਼:

- ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੀ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ;
- ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ 20 ਮਈ 2020 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਭਾਵ ਸਾਲ 2020-21 ਲਈ ਏ ਏ ਪੀ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ; ਅਤੇ
- ਡੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਏਕੀਕਰਨ ਲਈ ਸੰਬੰਧਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਜਲ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ) ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਐਸ ਏ ਪੀ ਦੇ ਗਠਨ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

⁹ ਵੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਉਪ-ਕਮੇਟੀ, ਭਾਵ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀ/ਪਾਣੀ ਸਮਿਤੀ/ਉਪਭੋਗਤਾ ਮੰਡਲੀ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਆਈ ਐਸ ਏ, ਪੀ ਐਚ ਏ ਡੀ/ਆਰ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ 21 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵੇਖੀ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ 24 ਅਪ੍ਰੈਲ 2022 (ਸਾਲ 2022-23 ਲਈ ਏ ਏ ਪੀ ਦੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ) ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਏ ਪੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਐਸ ਏ ਪੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ 4ਐਸ ਏ ਪੀ¹⁰ ਜਾਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਰ ਉਪਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤਰਕ-ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ 4ਐਸ ਏ ਪੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਸ ਡੀ ਜੀ ਸੂਚਕਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਐਸ ਏ ਪੀ ਲਈ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਭਾਗ ਵੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਅਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੀ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਐਸ ਏ ਪੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ।

2.6.2.3 ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 3.6.1 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਏ ਏ ਪੀ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਰਾਜ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਐਸ ਏ ਪੀ) ਤੋਂ ਉਭਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਵਾਰ ਭੌਤਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਟੀਚਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਰਾਜ ਜਲ ਅਤੇ ਸੈਨਿਟੇਸ਼ਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ) ਨੇ ਐਸ ਏ ਪੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਏ ਏ ਪੀਜ਼, ਐਸ ਏ ਪੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਉੱਭਰੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤਤਾਵਾਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਗਲੇ ਪੈਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(ੳ) ਗਲਤ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬੇਸਲਾਈਨ ਸਰਵੇਖਣ, ਸਰੋਤ ਮੈਪਿੰਗ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੇਡੂ ਘਰਾਂ ਲਈ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਵੀ ਏ ਪੀ) ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਨੂੰ ਡੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਐਸ ਏ ਪੀ ਵਿੱਚ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਹਰ ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਐਸ ਏ ਪੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗਾ।

¹⁰ 4ਐਸ ਏ ਪੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਸ ਡੀ ਜੀਜ਼ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਐਨ ਆਰ ਡਬਲਯੂ ਡੀ ਪੀ, ਨਾਬਾਰਡ, ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ (ਗ੍ਰਾਮੀਣ) ਤੋਂ ਫੰਡਿੰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਅਤੇ ਐਸ ਏ ਪੀ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਜੇ ਜੇ ਐਮ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯੋਜਨਾਵਾਂ, ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਲੋੜਾਂ, ਆਈ ਐਸ ਏਜ਼, ਆਈ ਏ ਸੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ, ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਓ ਐਡ ਐਮ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 4ਐਸ ਏ ਪੀ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪਿੰਡ, ਬਲਾਕ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਵਾਰ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਜੇ ਜੇ ਐਮ - ਨਿਰਧਾਰਤ ਐਸ ਏ ਪੀ ਲਈ ਇੱਕ ਨਾਕਾਫੀ ਪ੍ਰਤਿਸਥਾਪਨਾ ਬਣ ਗਿਆ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ ਐਸ ਏ ਪੀ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੀ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਗੈਰ-ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੇ ਡਾਟਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ) ਦੁਆਰਾ ਬਿਨਾਂ ਤਸਦੀਕ ਦੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਜਲ ਸ਼ਕਤੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਮੌਕੇ, ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 34.27 ਲੱਖ ਪੇਂਡੂ ਘਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 16.79 ਲੱਖ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, 17.48 ਲੱਖ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੇ ਹਾਲੇ ਬਾਕੀ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ 'ਤੇ, 17.48 ਲੱਖ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ, ₹ 5,129.12 ਕਰੋੜ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.1 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ ਸਿਰਫ ₹ 1,710.22 ਕਰੋੜ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਇਸ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ₹ 852.37 ਕਰੋੜ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਵੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਅਤੇ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੀ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ 11.27 ਲੱਖ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਵਰੇਜ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅੱਸਲ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਦੀਆਂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਤੋਂ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵੱਧੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਕਵਰੇਜ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, 2019-2024 ਦੌਰਾਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ 17.48 ਲੱਖ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਸਿਰਫ 5.55 ਲੱਖ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਵਰੇਜ ਦੇਣ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ (ਅਪ੍ਰੈਲ 2023)।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਵਰੇਜ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਿਜੀ ਘਰੇਲੂ ਟੂਟੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਵਜੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਅਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਆਈ ਐਮ ਆਈ ਐਸ ਪੋਰਟਲ ਨੇ ਡਾਟਾ ਐਂਟਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਹਰ ਘਰ ਜਲ (ਐਚ ਜੀ ਜੇ) ਦਾ ਦਰਜਾ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਟੋਪੋਗ੍ਰਾਫਿਕ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਰੇਕ ਨਵੇਂ ਕੰਮ ਲਈ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੀ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਜਲ ਅਤੇ ਸੈਨਿਟੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀਆਂ (ਜੀ ਪੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀ) ਦੁਆਰਾ ਅੱਗੇ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਗਲਤ ਸਨ, ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਸਿਰਫ 5.55 ਲੱਖ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਕੇ

100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਵਰੇਜ ਦਾ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ 2019-2024 ਦੌਰਾਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ 17.48 ਲੱਖ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਲਈ ਗਲਤ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਕਵਰੇਜ ਕੀਤੀ ਸੀ।

(ਅ) ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 7.5.3 ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਾਲ, ਐਸ ਏ ਪੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਏ ਏ ਪੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਐਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ) ਨੂੰ ਔਨਲਾਈਨ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਚ/ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਡੀ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ/ਐਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੁਆਰਾ ਮੰਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਸਕੇ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੀ ਓ ਪੀ ਨੇ 2019-2024 ਦੌਰਾਨ ਸਾਰੇ ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.3 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.3: ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ

ਸਾਲ	ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਟੀਚਾਬੱਧ ਮਿਤੀ	ਏ ਏ ਪੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ	ਏ ਏ ਪੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਮਿਤੀ	ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ* (ਦਿਨ)	ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ	ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ (ਦਿਨ)
2019-20	ਪਿਛਲੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਦਾ ਫਰਵਰੀ	05-03-2019	28-03-2019	5	28-08-2019	119
2020-21		20-05-2020	24-06-2020	81	ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ	-
2021-22		19-04-2021	02-07-2021	49	01-12-2021	214
2022-23		20-04-2022	14-06-2022	50	ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ	-
2023-24		14-03-2023	20-03-2023	14	10-10-2023	162

ਸਰੋਤ : ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

*ਦੇਰੀ ਦੀ ਗਣਨਾ ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਭਾਵ 28^{ਵੀਂ} ਫਰਵਰੀ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.3 ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, 2019-2024 ਦੌਰਾਨ ਕੋਈ ਵੀ ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 5 ਤੋਂ 81 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਦੀ ਦੇਰੀ ਸੀ। 119 ਤੋਂ 214 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਜੀ ਓ ਆਈ ਤੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੀ ਓ ਆਈ ਨੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਏ ਏ ਪੀ ਦੇ ਟੈਂਪਲੇਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਐਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਵੱਲੋਂ ਦੱਸੀ ਗਈ ਅਸਲ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉਪਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ

ਏ ਏ ਪੀ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀਆਂ ਤਰੀਕਾਂ ਨਾਲ। ਦੇਰੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਏ ਏ ਪੀਜ਼ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸੋਧੀ ਹੋਈ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ ਲਈ ਸਹਾਇਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਾ ਤਾਂ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

2.6.2.4 ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਘੱਟ ਉਗਰਾਹੀ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਮੂਹਕ ਸੰਪਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 6.1.2 ਨੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ, ਜੰਗਲੀ, ਐਨ ਈ ਅਤੇ ਹਿਮਾਲਿਆਈ ਖੇਤਰਾਂ ਜਾਂ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਐਸ ਸੀ/ਐਸ ਟੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸਰੋਤ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਲਾਗਤ¹¹ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ¹² ਪਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਦਿਖਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ (ਦਸੰਬਰ 2019), ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ (ਮਈ 2020) ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ₹ 800 ਪ੍ਰਤੀ ਜਨਰਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਘਰ ਅਤੇ ₹ 400 ਪ੍ਰਤੀ ਐਸ ਸੀ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫਲੈਟ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਇੱਕਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਪ੍ਰਥਾ (ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਫੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਅਧੀਨ ਅਪਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ) ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਐਸ ਸੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਕੰਢੀ, ਸਰਹੱਦੀ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਭਰੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰਾਂ ਘਟਾ ਕੇ ₹ 400 ਅਤੇ ₹ 200 ਪ੍ਰਤੀ ਜਨਰਲ/ਐਸ ਸੀ ਘਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਕਾਇਆ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਗਰਾਹੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਸਾਰਣੀ 2.4 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

¹¹ ਪੂੰਜੀ ਲਾਗਤ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਟਰੋਫਿਟਿੰਗ ਦੇ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਟਰਾਫ, ਵਾਸ਼ਿੰਗ ਬਲਾਕ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਹਨ।

¹² ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹ (ਐਸ ਐਚ ਜੀ) ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਸਮੂਹ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਭਾਗ ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 2.4: ਬਕਾਇਆ ਅਤੇ ਵਸੂਲਿਆ ਗਿਆ ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨ

(₹ ਕਰੋੜ ਵਿੱਚ)

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	ਪੂੰਜੀ ਲਾਗਤ	ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਕਾਇਆ ਯੋਗਦਾਨ		ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਗਰਾਹੀ	ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਘੱਟ ਉਗਰਾਹੀ	
		ਜੇ ਜੇ ਐਮ	ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ		ਜੇ ਜੇ ਐਮ	ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ
ਲੁਧਿਆਣਾ	16.21	1.27	3.31	0.18	1.09	3.13
ਪਠਾਨਕੋਟ	9.59	0.73	0.27	0.16	0.57	0.11
ਸੰਗਰੂਰ	17.26	1.68	1.80	0.42	1.26	1.38
ਤਰਨ ਤਾਰਨ	30.14	2.92	1.29	0.25	2.67	1.04
ਜੋੜ	73.20	6.60	6.67	1.01	5.59	5.66

ਸਰੋਤ : ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.4 ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਗਰਾਹੀ ਗਈ ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਅਸਲ ਰਾਸ਼ੀ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਰਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ₹ 5.59 ਕਰੋੜ ਘੱਟ ਸੀ। ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਫਲੈਟ ਦਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਉਗਰਾਹੀ ਵਿੱਚ ₹ 5.66 ਕਰੋੜ ਘੱਟ ਰਹੀ।

ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਮੀਆਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਮੂਹਕ ਸੰਪਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਅਧੀਨ, ₹ 10 ਲੱਖ ਤੋਂ ਘੱਟ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ, ਰਾਜ ਪੱਧਰ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਯੋਗਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਯੋਗਦਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਜਵਾਬ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ-ਫੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਅਧੀਨ ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਯੋਗਦਾਨ ਇੱਕਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਵਾਸਤਵਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ₹ 5.66 ਕਰੋੜ ਦੇ ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਈ ਸੀ। ਰਾਜ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਲਾਗੂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੰਪਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

2.6.3 ਪੋਸਟ-ਓਪ੍ਰੇਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਮਿਆਦ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪੋਸਟ-ਓਪ੍ਰੇਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਜੇ ਜੇ ਐਮ¹³ ਨੇ ਇੱਕ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ (ਓ ਐਂਡ ਐਮ) ਸਕੀਮ ਬਣਾਉਣ, ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਲਈ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ, ਸਰੋਤ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਲਈ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਨਕਲੀ/ਬੋਰਵੈੱਲ ਰੀਚਾਰਜ ਅਤੇ ਵਾਟਰਸ਼ੇਡ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਸਮੂਹ-ਅਧਾਰਤ ਜਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਤਕਨੀਕੀ ਨਵੀਨਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਵਰਗੇ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

2.6.3.1 ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਅਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਈਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ (ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼) ਨੂੰ ਨਾ ਸੌਂਪਣਾ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 5.2 (xvii) ਨੇ ਅਪੈਕਸ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਹੀਨਾ-ਵਾਰ ਟੈਰਿਫ ਜਾਂ ਉਪਭੋਗਤਾ ਖਰਚਿਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸਮੇਤ ਇੱਕ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ (ਓ ਐਂਡ ਐਮ) ਰਣਨੀਤੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਕ ਮਾਲਕੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ, ਸਥਾਨਕ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਜਲ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ (ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀ) ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਪੈਕਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਲਈ ਕੋਈ ਰਸਮੀ ਰਣਨੀਤੀ ਜਾਂ ਯੋਜਨਾ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੁੱਲ 2,173 ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਫਰਵਰੀ 2025 ਤੱਕ ਸਿਰਫ 1,459 (67 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸਕੀਮਾਂ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, 714 ਸਕੀਮਾਂ (33 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਅਜੇ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਨ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਐਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਨੇ ₹ 1.92 ਕਰੋੜ ਦੇ ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (ਫਰਵਰੀ 2025) ਕਿਉਂਕਿ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਕੀਮ ਸੌਂਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੇਵਾ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਓ ਐਂਡ ਐਮ 'ਤੇ ਖਰਚ ਦੀ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਨਮੂਨਾਂ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ, 35 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਅਜੇ ਵੀ, ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.5 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

¹³ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪੈਰਾ 6.1

ਸਾਰਣੀ 2.5: ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਾ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	ਕੁੱਲ ਸਕੀਮਾਂ	ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਸਕੀਮਾਂ	ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਕੀਮਾਂ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ	ਸਕੀਮਾਂ ਅਜੇ ਸੌਂਪੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਬਾਕੀ ਹਨ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ
ਲੁਧਿਆਣਾ	177	171	73	42.69	98	57.31
ਪਠਾਨਕੋਟ	45	43	42	97.67	01	2.33
ਸੰਗਰੂਰ	77	71	49	69.01	22	30.99
ਤਰਨ ਤਾਰਨ	89	88	78	88.64	10	11.36
ਜੋੜ	388	373	242	64.88	131	35.12

ਸ੍ਰੋਤ: ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

ਸਾਰਣੀ 2.5 ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਲ 373 ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਸਿਰਫ 242 (65 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸਕੀਮਾਂ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ 35 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਕੀਮਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਾ ਸੌਂਪਣਾ ਵਿੱਤੀ ਸਥਿਤਰਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੈਸ਼ਨਲ ਰੂਰਲ ਡਰੀਕਿੰਗ ਵਾਟਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ 2018 ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ (ਸਿਵਲ) ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੰਬਰ 15 (ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ) ਦੇ ਪੈਰਾ 4.5.1 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੇ 2015 ਵਿੱਚ ਮਾਡਲ ਉਪ-ਕਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਸੂਚਿਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਲਈ ਤਿੰਨ-ਪੱਖੀ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੂਹਕ ਮਲਕੀਅਤ ਅਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ। ਮਾਰਚ 2025 ਤੱਕ, ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਦੁਆਰਾ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ ਇੱਕ ਚੱਲ ਰਹੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 1,548 ਸਕੀਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਸਕੀਮਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਥਿਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜੀ ਪੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਲੰਬਿਤ ਸਨ।

ਮਾਰਚ 2025 ਵਿੱਚ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਦੁਆਰਾ ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਪ੍ਰੈਲ 2024 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਲਈ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

2.6.3.2 ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵੱਧ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਰਭਰਤਾ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਭਰਪੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹਨੇਰੇ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ-ਅਧਾਰਤ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਤਹੀ ਪਾਣੀ ਅਧਾਰਤ ਕਈ-ਪਿੰਡ ਸਕੀਮਾਂ¹⁴ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ 23 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ ਦੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ (ਨੌਂ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ 18 ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵੱਧ-ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ (78 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ), ਦੋ ਨਾਜ਼ੁਕ (ਨੌਂ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਰਧ-ਨਾਜ਼ੁਕ (ਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸੀ।

ਸਰੋਤ-ਵਾਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਵਾਰ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.6 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.6: ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਸਰੋਤ-ਵਾਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਵਾਰ ਵੇਰਵਾ

ਲੜੀ ਨੰ.	ਕ੍ਰੇਣੀ	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	ਵੱਧ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ¹⁵	ਘਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਸਰੋਤ			
					ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ + ਸਤਹੀ	ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਥੋਕ ਪਾਣੀ	ਸਤਹੀ	
1.	ਵੱਧ-ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ	ਸੰਗਰੂਰ	313.41	1,70,951	0	117	0	
2.		ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ	302.39	49,881	0	88	0	
3.		ਜਲੰਧਰ	263.60	2,24,197	0	128	0	
4.		ਕਪੂਰਥਲਾ	237.40	1,11,598	0	79	0	
5.		ਮੋਗਾ	237.22	1,44,042	0	71	80	
6.		ਬਰਨਾਲਾ	223.59	74,569	0	50	0	
7.		ਲੁਧਿਆਣਾ	221.04	3,25,877	0	247	0	
8.		ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ	215.61	78,475	0	63	0	
9.		ਪਟਿਆਲਾ	214.72	2,23,973	0	101	0	
10.		ਤਰਨ-ਤਾਰਨ	213.98	1,67,820	0	80	1	
			ਉਪ ਜੋੜ		15,71,383	0	1,024	81
11.		ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	178.11	2,13,512	0	61	3	
12.		ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	141.99	2,48,742	0	94	1	
13.		ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ	131.89	1,27,014	2	140	1	
14.		ਐਸ ਏ ਐਸ ਨਗਰ	130.00	82,024	0	35	0	
15.		ਫਰੀਦਕੋਟ	128.80	78,408	4	12	38	
16.		ਐਸ ਬੀ ਐਸ ਨਗਰ	123.24	1,10,148	0	26	0	
17.		ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	117.58	2,73,829	0	96	1	
18.	ਬਠਿੰਡਾ	105.00	1,58,415	8	7	35		
19.	ਨਾਜ਼ੁਕ	ਮਾਨਸਾ	98.94	1,08,594	7	5	35	
20.		ਰੂਪਨਗਰ	98.56	1,04,819	0	69	1	
21.	ਅਰਧ-ਨਾਜ਼ੁਕ	ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ	76.21	1,41,539	7	36	28	
22.	ਸੁਰੱਖਿਅਤ	ਪਠਾਨਕੋਟ	51.47	82,592	0	61	0	
23.		ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ	24.13	1,25,789	1	0	46	
ਜੋੜ				34,26,808	29	1,666	270	

ਸਰੋਤ : ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

¹⁴ ਭੂਮੀਗਤ ਜਲ/ਸਤਹੀ-ਜਲ ਅਧਾਰਤ ਇੱਕ ਸਕੀਮ ਜੋ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

¹⁵ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ-ਵੱਧ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ, 90 ਤੋਂ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ-ਨਾਜ਼ੁਕ, 70 ਤੋਂ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ-ਅਰਧ-ਨਾਜ਼ੁਕ ਅਤੇ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ-ਸੁਰੱਖਿਅਤ।

- ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 78 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵੱਧ-ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਧ-ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪੇਂਡੂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ (1,666 ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 1,495) ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸਨ।
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਅਧਾਰਤ ਪੇਂਡੂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, 61 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (1,666 ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 1,024) ਨੇ 200 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਵਾਲੇ 10 ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ-ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ 46 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਹੋਰ 28 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਅਧਾਰਤ ਸਕੀਮਾਂ (1,666 ਵਿੱਚੋਂ 471) ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ 38 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਪੱਧਰ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ 199 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਬਾਕੀ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ-ਅਧਾਰਿਤ ਸਕੀਮਾਂ ਨੇ ਨਾਜ਼ੁਕ, ਅਰਧ-ਨਾਜ਼ੁਕ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ 16 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਦਿਸ਼ਟੀਕੋਣ/ਮਿਸ਼ਨ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵੱਧ-ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ, ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ-ਅਧਾਰਤ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵੱਧ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦਾ ਇਹ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਪੱਧਰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਲੰਮੀ-ਮਿਆਦ ਦੀ ਵਿਵਹਾਰਕਤਾ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਜਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਘਰੇਲੂ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਕੁੱਲ ਸਾਲਾਨਾ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 1.05 ਬਿਲੀਅਨ ਕਿਊਬਿਕ ਮੀਟਰ (ਬੀ ਸੀ ਐਮ) ਹੈ ਜੋ ਘਰੇਲੂ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਕੁੱਲ ਸਾਲਾਨਾ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਨੁਮਾਨ 1.08 ਬੀ ਸੀ ਐਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਵੱਧ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਪੀਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਤੀਬਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਹੈ। ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ-ਅਧਾਰਤ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸਤਹੀ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੱਧ-ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼, ਉੱਚ ਸੰਚਾਲਨ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਮੈਨੁਪਾਵਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਏਗਾ।

ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਵੱਧ-ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਰਹੀਆਂ।

2.6.3.3 ਸਰੋਤ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਲਈ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰਨਾ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਰੋਤ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿਣ। ਸਰੋਤ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਨਕਲੀ ਰੀਚਾਰਜ, ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਫਾਈ (ਗੁਣਵੱਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਰੋਤਾਂ ਲਈ) ਵਰਗੇ ਉਪਾਵਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਡੀ ਏ ਪੀਜ ਅਤੇ

ਐਸ ਏ ਪੀ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ-ਅਧਾਰਤ ਪਿੰਡ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਲਈ ਲਾਗਤ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰੋਤ ਸਥਿਰਤਾ ਉਪਾਅ ਵਜੋਂ ਬੋਰਵੈੱਲ ਰੀਚਾਰਜ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ 21 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ, ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਲਾਂਕਿ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾਵਾਂ (ਵੀ ਏ ਪੀ) ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.7 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.7: ਸਰੋਤ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਲਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ਲੜੀ ਨੰ.	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ (ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਵਰਤੋਂ) (ਸਕੀਮਾਂ)	ਪਿੰਡ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ/ਐਮ ਵੀ ਐਸ	ਸਰੋਤ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ	ਸਥਿਰਤਾ ਦੇ ਉਪਾਅ		ਪ੍ਰਦੁਬਣ 2019-2024	ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਥਾਈ	ਸੋਰ-ਉਰਜਾ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਪੰਪਿੰਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀ	ਸੀ ਜੀ ਡਬਲਯੂ ਬੀ ⁶ ਨਕਸ਼ਾ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ	ਐਚ ਜੀ ਐਮ ⁷ ਨਕਸ਼ਾ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ	
					ਬੋਰਵੈੱਲ ਰੀਚਾਰਜ	ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ						
1.	ਪਠਾਨਕੋਟ (51.47) (61)	ਦਿਬਕੂ	ਐਮ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
2.		ਨਪਵਾਲ	ਐਮ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਹਾਂ	ਨਹੀਂ	ਐਚ ਐਮ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
3.		ਜਕਰੋਰ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਹਾਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਹਾਂ	ਹਾਂ	
4.		ਕੁਥਰ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਹਾਂ	ਹਾਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
5.	ਤਰਨ ਤਾਰਨ (213.98) (81)	ਵਾਰੀਆ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਏ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
6.		ਰਾਣੀਵਾਲਾ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
7.		ਉਭੋਕੇ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
8.		ਬੰਗਲਾ ਰਾਏ	ਐਮ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਏ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
9.	ਸੰਗਰੂਰ (313.41) (117)	ਰਾਮਪੁਰ ਗੁਜਰਾਂ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਐਫ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
10.		ਚੱਠੇ ਗੋਵਿੰਦਪੁਰਾ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
11.		ਛਾਜਲੀ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਹਾਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
12.		ਘਾਸੀਵਾਲਾ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
13.	ਲੁਧਿਆਣਾ (221.04) (247)	ਸਸਰਾਲੀ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
14.		ਸਵੱਦੀ ਖੁਰਦ	ਐਮ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
15.		ਖੁਰਸੈਦਪੁਰ	ਐਮ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
16.		ਨਾਰੇਗਵਾਲ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਐਚ ਐਮ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
17.		ਨੰਗਲ ਕਲਾਂ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
18.		ਗਡੋਵਾਲ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
19.		ਚੱਕ ਕਲਾਂ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
20.		ਸਦਰਪੁਰਾ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
21.		ਕੋਲੇ	ਐਸ ਵੀ ਐਸ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ		ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	ਨਹੀਂ	
	506	ਐਚ ਐਮ- ਭਾਰੀ ਧਾਤਾਂ; ਏ- ਆਰਸੈਨਿਕ; ਐਫ- ਫਲੋਰਾਈਡ										

ਸਰੋਤ: ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

16 ਕੇਂਦਰੀ ਭੂਮੀਗਤ ਜਲ ਬੋਰਡ।

17 ਹਾਈਡ੍ਰੋ-ਜੀਓ-ਮੋਰਫੋਲੋਜੀਕਲ।

- ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਾਰੀਆਂ 21 ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸਨ, ਪਰ ਪਠਾਨਕੋਟ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਤਿੰਨ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਦਾ ਪੱਧਰ 200 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਅਜੇ ਵੀ ਪੇਂਡੂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 88 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (506 ਵਿੱਚੋਂ 445) ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵੱਧ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ।
- ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਠਾਨਕੋਟ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਰੋਤ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 51.47 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਾਣੀ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਇਹ ਇਕਲੌਤਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਰੋਤ ਸਥਿਰਤਾ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਸਨ।
- ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ 21 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ (14 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰੋਤ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਠਾਨਕੋਟ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਨੇ ਸਰੋਤ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ।
- ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ ਦੋ (10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਦੇ ਵੀ ਏ ਪੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਬੋਰਵੈੱਲ ਰੀਚਾਰਜ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸਿਰਫ ਪਠਾਨਕੋਟ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਇੱਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੀ।
- ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਿੰਡਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 313.41 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕੱਢਣ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਪੇਂਡੂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਮਿਆਦ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸਥਿਰਤਾ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸਥਿਰਤਾ ਉਪਾਅ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਰੁਝਾਨ ਵੇਖੇ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਕੱਢਣ ਦਾ ਪੱਧਰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 221.04 ਅਤੇ 213.98 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੀ।
- ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਿੰਡ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਸੀ।
- ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ ਨੇ 2019-2024 ਦੌਰਾਨ ਪਿੰਡ ਨਾਪਵਾਲ (ਪਠਾਨਕੋਟ) ਅਤੇ ਨਾਰੰਗਵਾਲ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਧਾਤਾਂ, ਵਾਰੀਆਹ (ਪਠਾਨਕੋਟ) ਅਤੇ ਬਗਲਾ ਰਾਏ (ਤਰਨ ਤਾਰਨ) ਵਿੱਚ ਆਰਸੈਨਿਕ ਅਤੇ ਰਾਮਪੁਰ ਗੁਜਰਾਂ (ਸੰਗਰੂਰ) ਵਿੱਚ ਫਲੋਰਾਇਡ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੁਠੇੜ (ਪਠਾਨਕੋਟ) ਵਿਖੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸਕੀਮ (ਪੰਜ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਫਾਈ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਇਤਫਾਕਨ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵੱਧ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਕੀਮ 'ਤੇ ਸਰੋਤ ਸਥਿਰਤਾ ਦੇ ਉਪਾਅ ਨਾ-ਮਾਤਰ ਹਨ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਲਈ ਸਿੱਧਾ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਜਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਸਥਿਰਤਾ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਟਿੱਪਣੀ ਨੂੰ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੁਝ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰਸਮੀ ਰੀਚਾਰਜ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਵੱਧ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ੋਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਤਹੀ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਲ ਸਰੋਤ ਵਿਭਾਗ 'ਜਲ ਸ਼ਕਤੀ ਅਭਿਆਨ: ਕੈਚ ਦਾ ਰੇਨ' ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਰੀਚਾਰਜ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਨੌਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੈ। ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹਕ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਤਾਲਮੇਲ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਵਾਬ ਦੇ ਉਲਟ, ਵੱਧ-ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ੋਨਾਂ ਵਿੱਚ 12 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ-ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ ਸਤਹੀ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ (ਸਾਰਣੀ 2.6)।

2.6.3.4 ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉੱਚ ਸੇਵਾ ਪੱਧਰ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 6.1 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪੀਣ ਯੋਗ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦਾ ਸੇਵਾ ਪੱਧਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 55 ਲੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ (ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ) ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ, ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉੱਚ ਪਧਰ ਤੱਕ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਾਧੂ ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਪੂਰਤੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਦਾਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪੇਂਡੂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ 2014 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਬਜਟ ਅਤੇ ਜਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਤਹੀ ਅਤੇ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ 70 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ 55 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਦੇ ਪ੍ਰਦਾਨਯੋਗ ਸੇਵਾ ਪੱਧਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 70 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਦਾ ਉੱਚ ਸੇਵਾ ਪੱਧਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ₹ 1,032.24 ਕਰੋੜ ਵਜੋਂ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਕੇਂਦਰੀ ਹਿੱਸਾ ਘਟਾ ਕੇ ₹ 913.28 ਕਰੋੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਜਨਵਰੀ 2024), ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.8 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.8: ਸੇਵਾ ਪੱਧਰ 55 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਵੱਧਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਾਗਤ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

(₹ ਕਰੋੜ ਵਿੱਚ)

	ਕੁੱਲ ਸਕੀਮਾਂ	70 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀ ਲਾਗਤ	ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨ	70 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀ ਓ ਆਈ ਦਾ ਹਿੱਸਾ	55 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੱਲ ਪੂੰਜੀ ਲਾਗਤ	55 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨ	55 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀ ਓ ਆਈ ਦਾ ਹਿੱਸਾ (ਸ-ਹ)/2	ਅੰਤਰ (ੲ-ਕ)
		ੳ	ਅ	ੲ	ਸ	ਹ	ਕ	ਖ
ਐਮ ਵੀ ਐਸ ਮੁਕੰਮਲ	369	48.51	2.47	23.04	46.39	2.42	21.99	1.04
ਐਮ ਵੀ ਐਸ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ	287	1,696.16	28.15	834.00	1,480.37	26.45	726.96	107.04
ਐਸ ਵੀ ਐਸ ਮੁਕੰਮਲ	745	116.06	6.24	54.94	110.69	6.13	52.29	2.66
ਐਸ ਵੀ ਐਸ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ	564	252.65	12.19	120.26	235.71	11.64	112.03	8.23
ਜੋੜ	1,965	2,113.38	49.05	1,032.24	1,873.16	46.64	913.28	118.97

ਸਰੋਤ: ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ 70 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੱਧ-ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ₹ 118.97 ਕਰੋੜ ਦਾ ਵਾਧੂ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ ਪਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ 55 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ 70 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਮਹੁੱਈਆ ਕਰਵਾਈਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਉੱਚ ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ (70) ਅਤੇ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੱਢਣ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਜ਼ਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਘਰੇਲੂ ਖਪਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਿਰਫ 2-4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਲ ਨੀਤੀ (2014), ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹੈ, ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 70 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ 'ਵਿਕਸਿਤ ਭਾਰਤ' ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਤਹਿਤ, 2047 ਤੱਕ 135 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਦੇ ਸੇਵਾ ਪੱਧਰ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ₹ 118.97 ਕਰੋੜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਮੰਚਾਂ 'ਤੇ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਜਵਾਬ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ, 70 ਐਲ ਪੀ ਸੀ ਡੀ ਦੇ ਉੱਚ ਸੇਵਾ ਪੱਧਰ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ 'ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ₹ 118.97 ਕਰੋੜ ਦੀ ਫ਼ਰਕ ਸੰਬੰਧੀ ਲਾਗਤ ਲਈ ਬੇਨਤੀ (ਮਈ 2024) ਜੀ ਓ ਪੀ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ। ਐਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੁਆਰਾ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

2.6.3.5 ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ ਦੀ ਗੈਰ-ਵਰਤੋਂ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 6.1, ਪੇਂਡੂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਵਿੱਚ ਊਰਜਾ ਲਾਗਤਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ-ਅਧਾਰਤ ਪੰਪਿੰਗ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹਲਾਂਕਿ, ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ 506 ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ, ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.7 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਪਠਾਨਕੋਟ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ (ਅਕਤੂਬਰ 2024) ਕਿ ਕੰਢੀ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ ਵਾਲੀਆਂ 17 ਸਕੀਮਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ (ਮਈ 2025) ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਸ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕਰ ਲਿਆ। ਅੱਗੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਪਠਾਨਕੋਟ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 17 ਸੂਰਜੀ-ਊਰਜਾ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਲਾਗਤ-ਲਾਭ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਰ ਢੁਕਵੇਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਰੋਲਆਊਟ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ।

2.6.3.6 ਉਨੱਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦਾ ਗੈਰ-ਏਕੀਕਰਨ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 8.4 ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਜਲ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਹਾਈਡ੍ਰੋ-ਜੀਓ-ਮੋਰਫੋਲੋਜੀਕਲ (ਐਚ ਜੀ ਐਮ)¹⁸ ਅਤੇ ਜੀ ਆਈ ਐਸ ਮੈਪਿੰਗ ਵਰਗੀਆਂ ਉਨੱਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਖਾਮੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਡਿਜੀਟਲ 3 ਡੀ ਕੰਟੂਰ ਨਕਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ; ਟਰੈਕਿੰਗ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਮੋਬਾਈਲ ਨੈੱਟਵਰਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਡਾਟਾ ਨੂੰ ਕੈਪਚਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਆਫ ਥਿੰਗਜ਼ (ਆਈ ਓ ਟੀ); ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ, ਗੁਣਵੱਤਾ, ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਰ ਅਤੇ ਵੰਡ ਨੈੱਟਵਰਕ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਕਈ-ਪਿੰਡ ਸਕੀਮਾਂ (ਐਮ ਵੀ ਐਸ) ਵਿੱਚ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਤੇ ਡਾਟਾ ਐਕਸੈਸ (ਐਸ ਸੀ ਏ ਡੀ ਏ) ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ; ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੱਧਰ, ਡਿਸਚਾਰਜ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ, ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਮੋਟਰ ਸੰਚਾਲਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਸੈਂਸਰ; ਡਾਟਾ ਨੂੰ ਕੈਪਚਰ ਕਰਨ ਲਈ ਡਾਟਾ ਲਾੱਗਰ; ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਟੂਟੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਰੀਅਲ-ਟਾਈਮ ਡੈਸ਼ਬੋਰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ, ਵਿੱਚ 2019-2024 ਦੌਰਾਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਅਧੀਨ 506 ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.9 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

¹⁸ ਸੰਭਾਵੀ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਰੀਚਾਰਜ ਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਨੈਸ਼ਨਲ ਰਿਮੋਟ ਸੈਂਸਿੰਗ ਸੈਂਟਰ (ਐਨ ਆਰ ਐਸ ਸੀ) ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਐਚ ਜੀ ਐਮ ਨਕਸ਼ੇ।

ਸਾਰਣੀ 2.9 ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਅਧਾਰਤ	ਸਤਹੀ ਪਾਣੀ ਅਧਾਰਤ	ਸਤਹੀ ਅਤੇ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਅਧਾਰਤ	ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁੱਲ ਸਕੀਮਾਂ
ਲੁਧਿਆਣਾ	247	0	0	247
ਪਠਾਨਕੋਟ	61	0	0	61
ਸੰਗਰੂਰ	117	0	0	117
ਤਰਨ ਤਾਰਨ	80	1	0	81
ਜੋੜ	505	1	0	506

ਸਰੋਤ: ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪਠਾਨਕੋਟ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ 506 ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਐਚ ਜੀ ਐਮ, ਜੀ ਆਈ ਐਸ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ 3 ਡੀ ਨਕਸ਼ੇ, ਆਈ ਓ ਟੀ, ਸੈਂਸਰਜ਼ ਅਤੇ ਐਸ ਸੀ ਏ ਡੀ ਏ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਉੱਨਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਜਲ ਸਰੋਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਅਨੁਕੂਲ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੀ ਲੰਮੀ-ਮਿਆਦ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਲਈ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.7 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ, ਪਠਾਨਕੋਟ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਲਾਕ ਬਮਿਆਲ ਦੇ 29 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ 11 ਸਕੀਮਾਂ ਵਾਲੇ ਆਈ ਓ ਟੀ-ਅਧਾਰਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (ਅਕਤੂਬਰ 2024)। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਫੰਡ ਅਜੇ ਆਉਣੇ ਬਾਕੀ ਸਨ (ਫਰਵਰੀ 2025)।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਨਾਕਾਫੀ ਵਰਤੋਂ ਨੇ ਸਥਿਰ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਪੇਂਡੂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਇਸਦੇ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੇ 16 ਵੱਡੀਆਂ ਸਤਹੀ ਜਲ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਐਸ ਸੀ ਏ ਡੀ ਏ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ 346 ਕਈ-ਪਿੰਡ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਆਈ ਓ ਟੀ ਲਾਗੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਐਚ ਜੀ ਐਮ ਅਤੇ ਜੀ ਆਈ ਐਸ ਟੂਲਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਵਿਵਹਾਰਕਤਾ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਨਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਉੱਨਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਗਈ ਸੀ।

2.6.3.7 ਸਥਾਈ ਵਿਕਾਸ ਟੀਚਾ-6 ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਐਸ ਡੀ ਜੀ-6 ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ, ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ ਨੇ ਮਾਰਚ 2021 ਤੱਕ ਸਾਰੇ 33.16 ਲੱਖ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵਾਲੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਘਰੇਲੂ ਟੂਟੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ (ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ) ਨੂੰ 2019 ਵਿੱਚ 17.59 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ (ਅਪ੍ਰੈਲ 2019)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੀਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ, ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ ਨੇ ਮਾਰਚ 2023 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਇਸ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.10 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.10: ਐਸ ਡੀ ਜੀ-6 ਲਈ ਸੂਚਕਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਐਸ ਡੀ ਜੀ-6 ਦੇ ਅਧੀਨ	ਜਿਵੇਂ ਕਿ	ਮੁੱਢਲਾ ਮੁੱਲ		2019-20	2020-21	2021-22	2022-23
		ਘਰ	ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼				
ਸੂਚਕ (ਟੀਚਾ)	ਅਪ੍ਰੈਲ 2019	33,15,890	17,59,212	6,83,094	8,73,584	-	-
ਪ੍ਰਾਪਤੀ	ਮਾਰਚ 2023	34,25,723	17,59,212	76,519	8,31,414	8,24,625	12,602

ਸਰੋਤ: ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

ਪ੍ਰਗਤੀ ਰਿਪੋਰਟ¹⁹ ਦੀ ਤੁਲਨਾ 'ਟੂਟੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਬਾਰੇ ਸਥਿਤੀ ਰਿਪੋਰਟ²⁰ ਨਾਲ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਪ੍ਰੈਲ 2024 ਤੱਕ 34.27 ਲੱਖ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, 11.27 ਲੱਖ ਘਰ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨਾਲ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਬਾਕੀ ਸੀ (ਫਰਵਰੀ 2025)।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੁੱਢਲੇ ਪਾਣੀ ਸਪਲਾਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨਾਲੋਂ ਲੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਐਚ ਐਚ ਕੋਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਰੋਤ ਸੀ। ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਿੱਜੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੂਟੀ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਹ ਜਵਾਬ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ 11.27 ਲੱਖ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਈਪ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨਾਲ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਸੀ।

2.6.3.8 ਕੌਸ਼ਲ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਘਾਟ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਫੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 9.4 ਅਨੁਸਾਰ, ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਕਵਰੇਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਹਰੇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕੌਸ਼ਲ ਵਿਕਾਸ ਕੇਂਦਰ (ਪੀ ਐਮ ਕੇ ਵੀ ਕੇ) ਨਾਲ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਕਰਕੇ ਪਲੰਬਰਾਂ, ਮਿਸਤਰੀ, ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਸ਼ੀਅਨ, ਮੋਟਰ ਮਕੈਨਿਕ, ਆਦਿ ਦੇ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ, ਪੀ ਐਮ ਕੇ ਵੀ ਕੇ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਅਕਤੂਬਰ 2021 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸਕਿੱਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਮਿਸ਼ਨ (ਪੀ ਐਸ ਡੀ ਐਮ) ਨਾਲ ਇੱਕ ਐਮ ਓ ਯੂ 'ਤੇ ਹਸਤਾਖਰ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਕੋਈ ਸਿਖਲਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਿਖਲਾਈ ਸਿਰਫ ਜੁਲਾਈ-ਸਤੰਬਰ 2023 ਦੀ ਤਿਮਾਹੀ ਵਿੱਚ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਦੁਆਰਾ ਤਕਨੀਕੀ

¹⁹ 'ਪ੍ਰਗਤੀ ਰਿਪੋਰਟ' ਯੋਜਨਾ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਕਾਂ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

²⁰ 'ਸਥਿਤੀ ਰਿਪੋਰਟ' ਆਈ ਐਮ ਆਈ ਐਸ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਡਾਟਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ (ਡੀ ਟੀ ਈ ਅਤੇ ਆਈ ਟੀ) ਨਾਲ ਸਾਂਝੇਦਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਵੀ, 8,118 ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਸਤੰਬਰ 2023 ਤੱਕ ਸਿਰਫ 5,162 ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਸਹਾਇਤਾ ਗਤੀਵਿਧੀ ਫੰਡਾਂ ਤੋਂ ₹ 1.56 ਕਰੋੜ ਦੇ ਖਰਚੇ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਐਨ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਨੇ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੂੰ 15^{ਵੇਂ} ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ (15^{ਵਾਂ} ਐਫ ਸੀ) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਫੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੌਸ਼ਲ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ 'ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ (ਸਤੰਬਰ 2023)।

ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਪਲੰਬਰਾਂ, ਮਿਸਤਰੀਆਂ, ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਸ਼ੀਅਨਾਂ, ਮੋਟਰ ਮਕੈਨਿਕਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਕੌਸ਼ਲ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੀ ਐਮ ਕੇ ਵੀ ਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਸਿਖਲਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਕਿਉਂਕਿ ਪੀ ਐਮ ਕੇ ਵੀ ਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੌਸ਼ਲ ਵਿਕਾਸ ਸਿਖਲਾਈਆਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਉੱਦਮੀ ਬਣਨ ਲਈ ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਇਆ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਡੀ ਟੀ ਈ ਐਂਡ ਆਈ ਟੀ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 'ਨਲ ਜਲ ਮਿੱਤਰ' ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ 15^{ਵੇਂ} ਐਫ ਸੀ ਦੀ ਵੰਡ ਅਧੀਨ ਫੰਡ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਪੀ ਐਸ ਡੀ ਐਮ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾ ਹੋਏ ਐਮ ਓ ਯੂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਗਤੀ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਸੀ।

2.6.4 ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਚੌਕਸੀ

ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਚੌਕਸੀ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਪੀਣ ਯੋਗ ਪਾਣੀ ਮਿਲੇ ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਹਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ 'ਤੇ ਪਾਈਪ ਰਾਹੀਂ ਵੰਡ ਨੈਟਵਰਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਡਿਲੀਵਰੀ ਪੁਆਇੰਟ 'ਤੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਟੈਸਟਿੰਗ, ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਚੌਕਸ ਨਿਰੀਖਣ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਹਰੇਕ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਜਾਂ ਇਸ ਦੀ ਮਨੋਨੀਤ ਉੱਪ-ਕਮੇਟੀ²¹ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਫੀਲਡ ਜਾਂਚ ਕਿੱਟਾਂ (ਐਫ ਟੀ ਕੇ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਤੋਂ ਸੰਭਾਵਿਤ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਬਲਾਕ, ਉੱਪ-ਡਵੀਜ਼ਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਹਰੇਕ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਸਾਲਾਨਾ

²¹ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿੰਡ ਜਲ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ (ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀ), ਪਾਣੀ ਸਮਿਤੀ, ਜਾਂ ਉਪਭੋਗਤਾ ਮੰਡਲੀ।

ਜਾਂਚ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿੱਜੀ ਸਰੋਤਾਂ ਸਮੇਤ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ੱਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਫੈਲਣ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਗਲੇ ਪੈਰਿਊਆਂ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

2.6.4.1 ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਦੁਸ਼ਿਤਤਾ

ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਚੌਕਸੀ ਫਰੇਮਵਰਕ (ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਐਸ) ਦੇ ਪੈਰਾ 3.2 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਭੌਤਿਕ, ਰਸਾਇਣਕ, ਜੈਵਿਕ ਅਤੇ ਰੇਡੀਓਲੋਜੀਕਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਬਿਊਰੋ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ (ਬੀ ਆਈ ਐਸ), ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ (ਆਈ ਐਸ 10500: 2012) ਦੀਆਂ ਦੋ ਸੀਮਾਵਾਂ ਹਨ ਭਾਵ "ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸੀਮਾਵਾਂ" ਅਤੇ 'ਵਿਕਲਪਕ ਸਰੋਤ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਸੀਮਾਵਾਂ'। ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਪਦੰਡ ਜਾਇਜ਼ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇ, ਉਪਚਾਰਕ ਉਪਾਅ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਸਨ, ਜਾਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ, (ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ) ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸਾਲਾਨਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 2019-2024 ਦੌਰਾਨ, ਪੇਂਡੂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਿਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਬਸਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1,634 ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 1,023 ਹੋ ਗਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.11 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.11: ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਿਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਬਸਤੀਆਂ

ਭਾਰੀ ਧਾਤਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਬਸਤੀਆਂ									
ਸਾਲ	ਆਰਥੀਨਿਕ	ਨਾਈਟ੍ਰੋ	ਲੋਹਾ	ਸੋਲੀਅਮ	ਪੂਰਾ	ਭਾਰੀ ਧਾਤ ²² ਸਮੇਤ ਮਿਸ਼ਰਤ ਮਾਪਦੰਡ	ਫਲੋਰਾਈਡ (1.5 ਪੀ ਪੀ ਐਮ ਛੋਟ)	ਯੂਰੇਨੀਅਮ (60 ਪੀ ਪੀ ਬੀ ਛੋਟ)	ਕੁੱਲ ਜੋੜ
2019-20	815	69	45	0	0	134	319	252	1,634
2020-21	803	56	21	74	41	77	282	171	1,525
2021-22	785	30	14	49	12	62	282	147	1,381
2022-23	681	24	0	27	0	34	227	121	1,114
2023-24	593	20	0	19	0	22	195	174	1,023

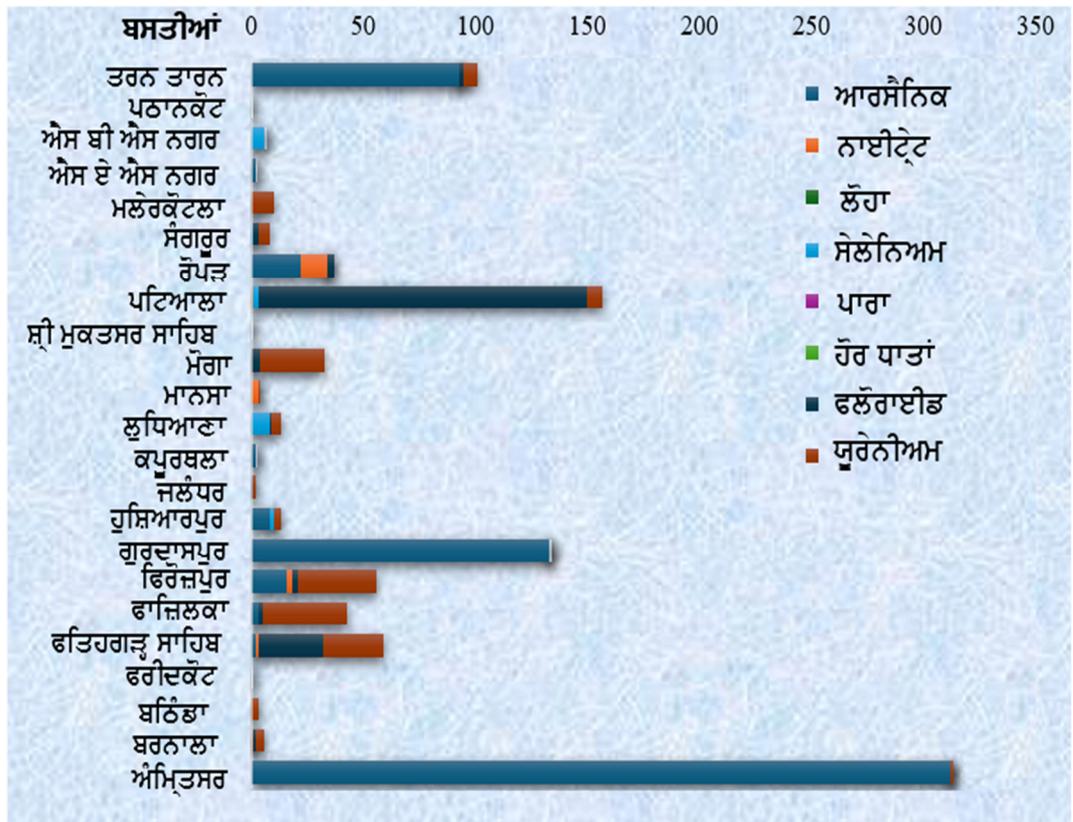
ਸਰੋਤ: ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ, ਪੰਜਾਬ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸਾਲਾਨਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਰਿਪੋਰਟ

2019 ਅਤੇ 2024 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਡਾਟਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੁਸ਼ਿਤਤਾ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਰਣੀ 2.11 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ

²² ਕੈਡਮੀਅਮ, ਕ੍ਰੋਮੀਅਮ, ਐਲੂਮੀਨੀਅਮ, ਨਿੱਕਲ ਅਤੇ ਸੀਸਾ।

ਗਏ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅੰਤਿਕਾ 2.2 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਵਾਰ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ 815 ਤੋਂ 593 ਬਸਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਰਸੈਨਿਕ ਦਾ ਪੱਧਰ 0.01 ਪੀ ਪੀ ਐਮ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ ਰੂਪਨਗਰ ਵਿੱਚ, ਨਾਈਟ੍ਰੋ ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ (69 ਤੋਂ 20 ਬਸਤੀਆਂ) 45 ਪੀ ਪੀ ਐਮ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ। ਲੋਹੇ ਦੀ ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ (45 ਤੋਂ 14 ਬਸਤੀਆਂ) 1.0 ਪੀ ਪੀ ਐਮ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਰੂਪਨਗਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੋਰ ਧਾਤਾਂ ਦੀ ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ (134 ਤੋਂ 22 ਬਸਤੀਆਂ) ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਗਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਫਲੋਰਾਈਡ ਦਾ ਪੱਧਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸੀਮਾਵਾਂ (319 ਤੋਂ 195 ਬਸਤੀਆਂ) ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਮੋਗਾ ਵਿੱਚ ਯੂਰੇਨੀਅਮ ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ (252 ਤੋਂ 174 ਬਸਤੀਆਂ) ਪਾਈ ਗਈ, ਜੋ ਕਿ ਬੀ ਆਈ ਐਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਊਰਜਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਬੋਰਡ (ਏ ਈ ਆਰ ਬੀ) ਦੀਆਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ 2023-24 ਲਈ ਯੂਰੇਨੀਅਮ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸਨ। 31 ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੂਸ਼ਿਤ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੀ ਤਾਜ਼ਾ ਸਥਿਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚਾਰਟ 2.1 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਚਾਰਟ 2.1: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦੂਸ਼ਿਤ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਫਰਵਰੀ/ਮਈ 2025) ਕਿ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ, ਸਾਰੀਆਂ ਪੇਂਡੂ ਬਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ, ਆਈ ਐਸ ਓ 10500:2012 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਐਨ ਏ ਬੀ ਐਲ-ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ ਤੁਰੰਤ ਰਾਹਤ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੱਲ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਲਈ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਪੀਣ ਯੋਗ ਸਰੋਤਾਂ/ਨਿਵਾਰਣ ਪਲਾਂਟਾਂ ਨਾਲ ਪੀਣ ਯੋਗ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ, ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਕੋਲ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਰ ਓ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ, ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ ਟੈਕਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ (ਮਈ 2025)।

ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਪਾਅ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਪ੍ਰੈਲ 2019 ਤੋਂ ਮਾਰਚ 2024 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ 8,16,404 ਘਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਰਹੇ ਸਨ।

2.6.4.2 ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤਿਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੈਰਾ 3.5 (x) ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨੇੜਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਤਹੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਢੁਕਵੇਂ ਸਰੋਤ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਲੰਮੀ ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਥੋਕ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਚਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ -ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਆਰਸੈਨਿਕ ਅਤੇ ਫਲੋਰਾਈਡ ਦੂਸ਼ਿਤ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ, ਪੀਣ ਯੋਗ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੂੰ ਮਾਰਚ 2021 ਤੱਕ ਹਰੇਕ ਪੇਂਡੂ ਘਰ ਨੂੰ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਰਾਹੀਂ ਪੀਣ ਯੋਗ ਪਾਣੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਸੀ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 1,634 ਬਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਾ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਨਾਲ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸਬੰਧੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ-ਹੱਥ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਜਿਹੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸਨ। ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਅਗੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਘੱਟਾਉਣ ਦੇ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਅਪ੍ਰੈਲ 2023 ਤੱਕ 1,114 ਬਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.12 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.12: ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਬਸਤੀਆਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ

ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ ਦੀ ਕਿਸਮ	1 ^{ਵੀਂ} ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਬਸਤੀਆਂ				ਉਹ ਬਸਤੀਆਂ ਜਿੱਥੇ ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ ਘੱਟ ਹੋਈ ਦੌਰਾਨ			
	2020	2021	2022	2023	2020-21	2021-22	2022-23	2023-24
ਆਰਸੈਨਿਕ	815	803	785	681	199	18	148	642
ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ	69	56	30	24	9	26	12	9
ਲੋਹਾ	45	21	14	0	11	7	10	0
ਸੋਲੇਨਿਅਮ	0	74	49	27	0	0	0	18
ਪਾਰਾ	0	41	12	0	0	0	0	0
ਹੋਰ ਭਾਰੀ ਧਾਤਾਂ	134	77	62	34	24	93	136	25
ਫਲੋਰਾਈਡ	319	282	282	227	105	0	62	223
ਯੂਰੇਨੀਅਮ	252	171	147	121	129	0	0	96
ਜੋੜ	1,634	1,525	1,381	1,114	477	144	368	1,013

ਸਰੋਤ: ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ, ਪੰਜਾਬ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸਾਲਾਨਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਰਿਪੋਰਟ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.12 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਪ੍ਰੈਲ 2020 ਤੱਕ ਆਰਸੈਨਿਕ-ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਤੋਂ 815 ਬਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 319 ਬਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਫਲੋਰਾਈਡ-ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 2020 ਤੋਂ 2024 ਤੱਕ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ, ਪਰ ਇੱਥੇ 101 (1,114-1,013) ਬਸਤੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਅਤੇ ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ਹਰੇਕ ਪੇਂਡੂ ਘਰ ਨੂੰ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਪੀਣ ਯੋਗ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਅਪ੍ਰੈਲ 2024 ਤੱਕ 101 ਬਸਤੀਆਂ ਅਜੇ ਵੀ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਬਸਤੀਆਂ ਲਈ ਘੱਟਾਉਣ ਦੇ ਉਪਾਅ ਅਜੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਬਾਕੀ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦੱਸੇ ਕਿ i) ਆਰਸੈਨਿਕ, ਫਲੋਰਾਈਡ ਆਦਿ ਨਾਲ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪੇਂਡੂ ਬਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਈਪ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ii) ਮਾਰਚ 2021 ਤੱਕ ਹਰ ਪੇਂਡੂ ਘਰ ਨੂੰ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਰਾਹੀਂ ਪੀਣ ਯੋਗ ਪਾਣੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਨਾ ਦੇਣਾ।

2.6.4.3 ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਜਾਂਚ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਘਾਟ

ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਐਫ ਦੇ ਪੈਰਾ 6 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਜਾਂਚ ਨੈਟਵਰਕ ਵਿੱਚ ਰਾਜ, ਉੱਪ-ਡਵੀਜ਼ਨਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਬਲਾਕ-ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਮੋਬਾਈਲ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

(ੳ) ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੀ ਘਾਟ

ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਐਫ ਦੇ ਪੈਰਾ 4.3 (iv) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਚੌਕਸੀ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ। ਰਾਜਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈਸ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਨੈੱਟਵਰਕ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਬਲਾਕ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਬਲਾਕ-ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ, ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਡੇ ਬਲਾਕਾਂ ਲਈ ਵਾਧੂ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਹੋਣ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 31 ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ, ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਜ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ, 17 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ²³, ਛੇ ਖੇਤਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ²⁴, ਸੱਤ ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ²⁵ ਅਤੇ ਦੋ ਮੋਬਾਈਲ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਸਨ। ਬਲਾਕ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੀ 95 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘਾਟ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ 153 ਬਲਾਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਸਿਰਫ ਸੱਤ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਸਨ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਰਾਜ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਖੇਤਰੀ, ਬਲਾਕ ਅਤੇ ਮੋਬਾਈਲ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਨੈੱਟਵਰਕ ਨੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਬਲਾਕ-ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਾਧੂ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਬੇਲੋੜੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗਾ। ਜਵਾਬ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ 2022-2024 ਦੌਰਾਨ 12,137 ਜਲ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਔਸਤਨ 35 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (4,251) ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਬਿਨਾਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਬਲਾਕ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਜਾਂਚ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਆਪਣੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਰਹੀਆਂ, ਹਰ ਸਾਲ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਾਟਾਂ²⁶ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 2021-22 ਵਿੱਚ 54,070 ਜਾਂਚ, 2022-23 ਵਿੱਚ 44,384 ਅਤੇ 2023-24 ਵਿੱਚ 35,893 ਜਾਂਚ ਨਾਕਾਫੀ ਜਾਂਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ (ਮਈ 2025) ਕਿ 2022-23 ਅਤੇ 2023-24 ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਨਿੱਜੀ/ਹੋਰ ਵਿਭਾਗੀ ਜਾਂਚ ਡਾਟਾ ਇਨ-ਹਾਊਸ ਐਲ ਆਈ ਐਮ ਐਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਆਈ ਐਸ ਪੋਰਟਲ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਅਤੇ ਅਗਾਊਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਘਾਟ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਗਲੇ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

²³ ਬਠਿੰਡਾ, ਬਰਨਾਲਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਜਲੰਧਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਮਾਨਸਾ ਪਠਾਨਕੋਟ, ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ, ਰੂਪਨਗਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ।

²⁴ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਐਸ ਏ ਐਸ ਨਗਰ, ਸੰਗਰੂਰ, ਮੋਗਾ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ।

²⁵ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ- ਰੂਪਨਗਰ, ਅਬੋਹਰ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ), ਬਟਾਲਾ, ਗੜਸ਼ੰਕਰ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ), ਖੇਨਾ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ), ਮਲੋਟ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ), ਤਲਵਾੜਾ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ)।

²⁶ ਹਰ ਸਾਲ 69,000 ਜਾਂਚ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ।

(ਅ) ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ

ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਐਸ ਫਰੇਮਵਰਕ ਦੇ ਪੈਰਾ 5.2 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ ਲਈ ਅਮਲਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਰਾਜ, ਉੱਪ-ਡਵੀਜ਼ਨਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਬਲਾਕ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮੋਬਾਈਲ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਤੈਨਾਤ ਨਫਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਾਰਣੀ 2.13 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਵੇਰਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 2.13: ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ਲੜੀ ਨੰ.	ਅਸਾਮੀ	ਰਾਜ				ਖੇਤਰੀ				ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ				ਬਲਾਕ				ਮੋਬਾਈਲ				
		ਆਰ ਈ ਕਿਊ	ਐਸ ਏ ਐਨ	ਐਮ ਆਈ ਪੀ	ਵੀ ਏ ਸੀ	ਆਰ ਈ ਕਿਊ	ਐਸ ਏ ਐਨ	ਐਮ ਆਈ ਪੀ	ਵੀ ਏ ਸੀ	ਆਰ ਈ ਕਿਊ	ਐਸ ਏ ਐਨ	ਐਮ ਆਈ ਪੀ	ਵੀ ਏ ਸੀ	ਆਰ ਈ ਕਿਊ	ਐਸ ਏ ਐਨ	ਐਮ ਆਈ ਪੀ	ਵੀ ਏ ਸੀ	ਆਰ ਈ ਕਿਊ	ਐਸ ਏ ਐਨ	ਐਮ ਆਈ ਪੀ	ਵੀ ਏ ਸੀ	
1.	ਚੀਫ ਕੈਮਿਸਟ/ਚੀਫ ਵਾਟਰ ਐਨਾਲਿਸਟ	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.	ਸੀਨੀਅਰ ਕੈਮਿਸਟ/ਸੀਨੀਅਰ ਡਬਲਯੂ ਏ/ ਸੀਨੀਅਰ ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜਿਸਟ	1	1	1	0	6	6	4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.	ਕੈਮਿਸਟ/ਡਬਲਯੂ ਏ	2	3	3	-1	12	13	9	3	23	0	0	23	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4.	ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜਿਸਟ/ਬੈਕਟੀਰੀਓਲੋਜਿਸਟ	1	1	1	0	6	6	6	0	23	0	0	23	153	0	0	153	0	0	0	0	0
5.	ਲੈਬ ਸਹਾਇਕ	3	3	1	2	18	8	4	14	46	0	1	45	153	0	0	153	0	0	0	0	0
6.	ਡੀ ਈ ਓ	2	0	0	2	12	6	6	6	23	0	0	23	153	0	0	153	0	0	0	0	0
7.	ਲੈਬ ਅਟੈਂਡੈਂਟ	2	0	0	2	12	0	0	12	23	0	0	23	153	0	0	153	0	0	0	0	0
8.	ਫੀਲਡ ਅਸਿਸਟੈਂਟ/ਐਮ ਟੀ ਐਸ/ਡਰਾਈਵਰ	2	4	3	-1	12	12	10	2	46	16	14	32	153	4	6	147	2	2	0	2	2
9.	ਜੂਨੀਅਰ ਕੈਮਿਸਟ/ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜਿਸਟ	0	0	0	0	0	0	1	-1	0	17	16	-16	153	7	7	146	1	1	0	1	1
ਜੋੜ		14	13	9	5	78	51	40	38	184	33	31	153	918	11	13	905	3	3	0	3	3

ਸਰੋਤ: ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ, ਪੰਜਾਬ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਡਾਟਾ

*31 ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ 153 ਬਲਾਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ।

ਆਰ ਈ ਕਿਊ= ਲੋੜੀਂਦਾ, ਐਸ ਏ ਐਨ = ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ, ਐਮ ਆਈ ਪੀ = ਤੈਨਾਤ ਨਫਰੀ, ਵੀ ਏ ਸੀ = ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ, ਡਬਲਯੂ ਏ = ਵਾਟਰ ਐਨਾਲਿਸਟ

ਇਹ ਸਾਰਣੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੁੱਝ ਅਸਾਮੀਆਂ 'ਤੇ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਮਲਾ ਅਕੁਸ਼ਲ ਸਰੋਤ ਵੰਡ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

- ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਇੱਕ ਚੀਫ ਕੈਮਿਸਟ/ਚੀਫ ਵਾਟਰ ਐਨਾਲਿਸਟ ਦੀ ਅਹਿਮ ਅਸਾਮੀ ਵੀ ਖਾਲੀ ਸੀ।
- ਖੇਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦੋ ਸੀਨੀਅਰ ਕੈਮਿਸਟ/ਸੀਨੀਅਰ ਡਬਲਯੂ ਏ/ਸੀਨੀਅਰ ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜਿਸਟ (33 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ।
- ਕੈਮਿਸਟ/ਡਬਲਯੂ ਏ ਦੀ ਅਸਾਮੀਆਂ 'ਤੇ ਖੇਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ 12 ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਸਾਮੀਆਂ ਖਾਲੀ ਸਨ, ਕੈਮਿਸਟ/ਡਬਲਯੂ ਏ ਦੀਆਂ ਸਿਰਫ 9 ਅਸਾਮੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ 23 ਕੈਮਿਸਟਾਂ/ਡਬਲਯੂ ਏਜ਼ ਦੀ ਸ਼ਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘਾਟ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਭਰਿਆ ਨਹੀਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਕੈਮਿਸਟ ਨੂੰ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੈਨਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

- ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜਿਸਟ/ਬੈਕਟੀਰੀਓਲੋਜਿਸਟ ਦੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ (ਕ੍ਰਮਵਾਰ 23 ਅਤੇ 153) ਸ਼ੱਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ।
- ਸਾਰੇ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਲੈਬ ਸਹਾਇਕਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਉੱਪਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਤੱਕ ਵੱਧਦੀ ਰਹੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜ: 2 (66 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ); ਖੇਤਰੀ: 14 (78 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ); ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ: 45 (98 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ); ਅਤੇ ਬਲਾਕ: 153 (100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)।
- ਡਾਟਾ ਐਂਟਰੀ ਆਪਰੇਟਰ (ਡੀ ਈ ਓ) ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਖੇਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ (6) 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ (23) ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ (153) ਸ਼ੱਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ।
- ਸਾਰੇ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਲੈਬ ਅਟੈਂਡੈਂਟਾਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਲੋੜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸ਼ੱਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (ਰਾਜ 'ਤੇ ਦੋ, ਖੇਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ 12, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ 23 ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ 153) ਅਸਾਮੀਆਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ।
- ਬਲਾਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜੂਨੀਅਰ ਕੈਮਿਸਟ/ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜਿਸਟ ਦੀ ਅਸਾਮੀ 95 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਘੱਟ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ 153 ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 146 ਅਸਾਮੀਆਂ ਖਾਲੀ ਸਨ।
- ਮੋਬਾਈਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਲਾਵਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਫੀਲਡ ਅਸਿਸਟੈਂਟ/ਐਮ ਟੀ ਐਸ/ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਅਸਾਮੀਆਂ ਅਤੇ ਜੂਨੀਅਰ ਕੈਮਿਸਟ/ਮਾਈਕਰੋਬਾਇਓਲੋਜਿਸਟ ਦੀ ਇਕ ਅਸਾਮੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਾਮੀ ਭਰੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਲਾਵਾਂ ਦੇ ਕੁਸ਼ਲ ਕੰਮਕਾਜ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਲਾਕ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਲੋੜ ਹੈ।

ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਸਤੰਬਰ 2024) ਕਿ ਇੱਕ ਅੰਤਰ ਨਿਰਧਾਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੀ ਭਰਨਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫਰਵਰੀ 2025 ਵਿੱਚ ਇਹੀ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਈ, ਜੋ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਐਸ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਜੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਐਸ ਸਟਾਫਿੰਗ ਮਾਪਦੰਡ ਸੰਕੇਤਕ ਸਨ ਅਤੇ ਬਾਈਡਿੰਗ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਅੰਤਰ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰਤੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਵਾਬ ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਲਾਕ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਮਲੇ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਘਾਟ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਦਖਲ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਾਟ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਗਲੇ ਪੈਰਿਊਆਂ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

2.6.4.4 ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਨਾਕਾਫੀ ਜਾਂਚ

ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਐਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫੀਲਡ ਜਾਂਚ ਕਿੱਟਾਂ (ਐਫ ਟੀ ਕੇ) ਅਤੇ ਬੈਕਟੀਰੀਓਲੋਜੀਕਲ (ਐਚ₂ ਐਸ) ਸ਼ੀਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਸਰੋਤਾਂ ਸਮੇਤ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਸਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਾਣੀ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਲਾਨਾ 3,000 ਜਾਂਚ ਕਰਨੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੇਤਰਤੀਬੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੁਣੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਮਾਮਲੇ ਸਨ, ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਨੂੰ ਭੇਜਣਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਹੌਟਸਪੌਟਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

(i) ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਕਮੀ

ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਐਫ ਦੇ ਪੈਰਾ 4.3(v)(ਸੀ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀ, ਐਫ ਟੀ ਕੇਜ਼ ਅਤੇ ਬੈਕਟੀਰੀਓਲੋਜੀਕਲ (ਐਚ₂ ਐਸ) ਸ਼ੀਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਗੁਣਵੱਤਾ ਜਾਂਚ ਕਰਨ, ਆਰ ਡਬਲਯੂ ਐਸ/ਪੀ ਐਚ ਈ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ, ਨਿਯਮਤ ਜਾਂਚ ਦੁਆਰਾ ਘਰੇਲੂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਸਰੋਤਾਂ ਸਮੇਤ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 2021-2024 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ, ਫੀਲਡ ਜਾਂਚ ਕਿੱਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਜਾਂਚ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਕਵਰੇਜ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.14 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.14: ਐਫ ਟੀ ਕੇਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ਲੜੀ ਨੰ.	ਸਾਲ	ਕੁੱਲ ਪਿੰਡ	ਉਹ ਪਿੰਡ ਜਿੱਥੇ ਐਫ ਟੀ ਕੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ	ਕਮੀ	ਕਮੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ
1.	2021-22	11,972	2,704	9,268	77
2.	2022-23	11,827	10,762	1,065	9
3.	2023-24	11,863	11,078	785	7

ਸਰੋਤ: ਆਈ ਐਮ ਆਈ ਐਸ (ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ, ਪੰਜਾਬ) ਤੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਡਾਟਾ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.14 ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਐਫ ਟੀ ਕੇਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ 2023-24 ਦੌਰਾਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ 785 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ:

- ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 576 ਪਿੰਡ (73 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਸਥਿਤ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਸੈਨਿਕ, ਯੂਰੇਨੀਅਮ, ਫਲੋਰਾਈਡ ਅਤੇ ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ ਸਮੇਤ ਭਾਰੀ ਧਾਤਾਂ ਦੇ ਖਤਰਨਾਕ ਪੱਧਰ ਪਾਏ ਗਏ ਸਨ।
- ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ, 42 ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਸੈਨਿਕ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਾਨਸਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ 38 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ ਨਾਲ ਦੂਸ਼ਿਤ ਸਨ, ਨੂੰ ਵੀ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮਈ 2025 ਵਿੱਚ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਕੀ 2024-25 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ 99.91 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਐਫ ਟੀ ਕੇ ਜਾਂਚ ਰਾਹੀਂ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 2021-22 ਤੋਂ 2023-24 ਦੌਰਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਕਮੀ (7 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 77 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ) ਦੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਨ।

(ii) ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਕਮੀ

ਸੀਨੀਅਰ ਸਲਾਹਕਾਰ (ਵਾਟਰ ਕੁਆਲਟੀ) ਨੇ ਭਾਰੀ ਧਾਤਾਂ, 11 ਬੁਨਿਆਦੀ ਰਸਾਇਣਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਤੇ ਬੈਕਟੀਰੀਓਲੋਜੀਕਲ ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਨਮੂਨੇ ਇੱਕਠੇ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ (ਨਵੰਬਰ 2021)।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ 2022-23 ਅਤੇ 2023-24 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਮੀ ਆਈ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.15 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.15: ਰਾਜ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਰੋਤ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ਸਾਲ	ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰੋਤ	ਕਮੀ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਕਮੀ
2022-23	12,137	6,218	5,919	48.76
2023-24	12,137	9,554	2,583	21.28

ਸਰੋਤ: ਆਈ ਐਮ ਆਈ ਐਸ (ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ, ਪੰਜਾਬ) ਤੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਡਾਟਾ

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ (ਫਰਵਰੀ 2025) ਕਿ ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਕਤੂਬਰ 2024 ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਡਾਟਾ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਟੈਸਟਿੰਗ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਸਰੋਤ-ਵਾਰ ਅਤੇ ਪਿੰਡ-ਵਾਰ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ 2022-23 ਅਤੇ 2023-24 ਦੌਰਾਨ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਕਮੀ ਸੀ। ਜਵਾਬ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ 85 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਭੂਮੀਗਤ ਸਰੋਤਾਂ (ਸਾਰਣੀ 2.6) 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਧਾਤਾਂ, 11 ਬੁਨਿਆਦੀ ਰਸਾਇਣਕ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਤੇ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਸਬੰਧੀ ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ ਲਈ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

(iii) ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਕਮੀ

ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਐਸ ਦੇ ਪੈਰਾ 5.1.3.2 (xxv) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ (ਅਕਤੂਬਰ 2021), ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਲਾਨਾ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 3,000 ਜਾਂਚਾਂ (ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ 250 ਜਲ ਸਰੋਤਾਂ/ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ) ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਲਾਕ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਰੈਫਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਮੂਨਿਆਂ ਸਮੇਤ ਬੇਤਰਤੀਬੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਹੋਟਸਪੌਟਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਸੀ।

2021-2024 ਦੌਰਾਨ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਸਾਰਣੀ 2.16 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ।

ਸਾਰਣੀ 2.16: ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	ਲੁਧਿਆਣਾ				ਤਰਨ ਤਾਰਨ				ਸੰਗਰੂਰ				ਪਠਾਨਕੋਟ			
	2021-22	2022-23	2023-24	ਜ਼ੋਨ	2021-22	2022-23	2023-24	ਜ਼ੋਨ	2021-22	2022-23	2023-24	ਜ਼ੋਨ	2021-22	2022-23	2023-24	ਜ਼ੋਨ
ਟੀਚਾ	3,000	3,000	3,000	9,000	3,000	3,000	3,000	9,000	3,000	3,000	3,000	9,000	3,000	3,000	3,000	9,000
ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ	981	1,928	2,001	4,910	434	1,221	627	2,282	659	1,003	1,560	3,222	161	683	375	1,219
ਕਮੀ	2,019	1,072	999	4,090	2,566	1,779	2,373	6,718	2,341	1,997	1,440	5,778	2,839	2,317	2,625	7,781
ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਾ ਕਮੀ	67	36	33	45	86	59	79	75	78	67	48	64	95	77	88	86

ਸਰੋਤ: ਆਈ ਐਮ ਆਈ ਐਸ (ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ, ਪੰਜਾਬ) ਤੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਡਾਟਾ

(ੳ) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.16 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, 2021-2024 ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਲਈ 3,000 ਜਾਂਚ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਟੀਚੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, 33 ਅਤੇ 95 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਮੀ ਦੇਖੀ ਗਈ ਸੀ।

(ਅ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨੱਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ 'ਤੇ ਅਗਲੇਰੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰਾਜ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 2021-2024 ਦੌਰਾਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪਾਏ ਗਏ 588 ਨਮੂਨਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਸਿਰਫ਼ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਨੇ 11 (2.83 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਨਮੂਨੇ²⁷ ਰਾਜ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਨੂੰ ਭੇਜੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ। ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪਾਏ ਗਏ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਵਾਰ ਵੇਰਵਾ ਸਾਰਣੀ 2.17 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

²⁷ 2021-22=7, 2022-23=4

ਸਾਰਣੀ 2.17: 2021-2024 ਦੌਰਾਨ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪਾਏ ਗਏ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	ਸਾਲ			ਜੋੜ
	2021-22	2022-23	2023-24	
ਲੁਧਿਆਣਾ	31	132	13	176
ਤਰਨ ਤਾਰਨ	2	152	0	154
ਸੰਗਰੂਰ	64	180	10	254
ਪਠਾਨਕੋਟ	2	2	0	4
ਕੁੱਲ ਜੋੜ				588

ਸਰੋਤ: ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਕਮੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਨੂੰ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਨਮੂਨੇ ਨਾ ਭੇਜਣ ਲਈ ਮੈਨਪਾਵਰ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ (ਫਰਵਰੀ 2025)। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ (ਫਰਵਰੀ 2025) ਕਿ ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਕਤੂਬਰ 2024 ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਫੀਲਡ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ (ਮਈ 2025) ਕਿ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹੋਰ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਫੀਲਡ ਵਿੱਚ ਐਫ ਟੀ ਕੇਜ਼/ਐਚ₂ ਐਸ ਸ਼ੀਸ਼ੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਆਈ ਐਸ ਪੋਰਟਲ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਵਾਬ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ, ਜੋ ਕਿ 2021-2024 ਦੌਰਾਨ 33 ਅਤੇ 95 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਤਵੱਜੋ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਐਫ ਟੀ ਕੇਜ਼/ਐਚ₂ ਐਸ ਸ਼ੀਸ਼ੀਆਂ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀ ਦੁਆਰਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਨੁਮਾਨਤ ਗੁਣਵੱਤਾ ਜਾਂਚ ਲਈ ਸਨ।

2.6.4.5 ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਜਾਂਚ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੇਰੀ

ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਕਿਊ ਐਮ ਐਸ ਫਰੇਮਵਰਕ ਦੇ ਪੈਰਾ 6.8 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਜਾਂਚ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਨ। ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਟਰਨਅਰਾਊਂਡ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ, 24 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਸਾਇਣਕ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ 48 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਕਟੀਰੀਓਲੋਜੀਕਲ ਜਾਂਚਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਆਈ ਐਮ ਆਈ ਐਸ ਦੇ ਡਾਟਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਟਰਨਅਰਾਊਂਡ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ, ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਟਰਨਅਰਾਊਂਡ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.18 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.18: ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਟਰਨਅਰਾਊਂਡ ਸਮਾਂ

ਸਾਲ	ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰੋਤ	ਔਸਤਨ ਟਰਨਅਰਾਊਂਡ ਸਮਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ	ਦੇ ਅੰਦਰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਤੀਜੇ		ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਤੀਜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ			
			24 ਘੰਟੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ	48 ਘੰਟੇ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ	3 ਤੋਂ 7 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ	8 ਤੋਂ 15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ	16 ਤੋਂ 30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ	31 ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ
2021-22	14,841	48.41	37 <i>0.25</i>	88 <i>0.59</i>	769 <i>5.18</i>	2,770 <i>18.66</i>	4,414 <i>29.74</i>	6,763 <i>45.57</i>
2022-23	24,616	73.10	218 <i>0.89</i>	208 <i>0.84</i>	1,111 <i>4.51</i>	2,957 <i>12.01</i>	4,616 <i>18.75</i>	15,506 <i>62.99</i>
2023-24	33,559	12.40	4,605 <i>13.72</i>	5,291 <i>15.77</i>	13,961 <i>41.60</i>	4,249 <i>12.66</i>	1,998 <i>5.95</i>	3,455 <i>10.30</i>

ਸਰੋਤ: ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

ਸਾਰਣੀ 2.18 ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। 2021-22 ਵਿੱਚ 14,841 ਤੋਂ 2023-24 ਵਿੱਚ 33,559 ਨਮੂਨਿਆਂ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹ ਵਾਧਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ 69,000 ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਹੌਲੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਪਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

2021-22 ਅਤੇ 2022-23 ਦੌਰਾਨ, ਨਮੂਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ 31 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 45.57 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ 62.99 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਲਗਭਗ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

2023-24 ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, 10.30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੇ ਜਾਂਚ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਜਲਦੀ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੋਈ, ਸਗੋਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪਾਣੀ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵਾਂਝਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ 2023-24 ਵਿੱਚ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਰਫ 13.72 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰ ਸਕੀਆਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਿਰਫ 15.77 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਮੂਨਿਆਂ ਦੇ ਜਾਂਚ ਨਤੀਜੇ 48 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਟਰਨਅਰਾਊਂਡ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰੀ ਧਾਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੇ ਟਰਨਅਰਾਊਂਡ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ (ਫਰਵਰੀ 2025)। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਨ-ਹਾਊਸ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸਾਫਟਵੇਅਰ 'ਤੇ ਨਤੀਜੇ ਅਪਲੋਡ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਟਰਨਅਰਾਊਂਡ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

2.6.5 ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ

ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਜੇ ਜੇ ਐਮ) ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਅਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਨੌਂ ਬਲਾਕਾਂ ਦੇ 21 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਘਰੇਲੂ ਟੂਟੀ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ (ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ) ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਘਰੇਲੂ ਸਰਵੇਖਣ ਵੀ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੱਚ 428 ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 178 ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਉੱਪਰ (ਏ ਪੀ ਐਲ) ਅਤੇ 250 ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ (ਬੀ ਪੀ ਐਲ) ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੱਚ 209 ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ 219 ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਮੁੱਖ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਸਾਰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

2.6.5.1 ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਘਰ

428 ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, 110 ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਐਸ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਾਈਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨਾਲ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਦੀ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਵਰੇਜ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 2.19 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 2.19: ਬਿਨਾਂ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਾਂ, ਬਲਾਕਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ

ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਲੜੀ ਨੰ.	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	ਐਸ ਐਨ	ਬਲਾਕ	ਲੜੀ ਨੰ.	ਪਿੰਡ	ਘਰ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੋਰਵੈੱਲ ਜਾਂ ਹੈਂਡਪੰਪ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ	1	ਪਠਾਨਕੋਟ	1	ਪਠਾਨਕੋਟ	1	ਨਾਪਵਾਲ	1
	2	ਤਰਨ ਤਾਰਨ	2	ਚੋਹਲਾ ਸਾਹਿਬ	2	ਰਾਣੀਵਾਲਾ	9
					3	ਵਾਰੀਆ	18
					4	ਉਭੋਕੇ	2
					5	ਬੰਗਲਾ ਰਾਏ	1
	3	ਸੰਗਰੂਰ	4	ਅੰਦਾਨਾ	6	ਰਾਮਪੁਰ ਗੁਜਰਾਂ	2
					7	ਚਾਹਤਾ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ	12
					8	ਛਾਜਲੀ	19
					9	ਘੱਸੀਵਾਲ	3
ਜੋੜ							67
ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਜਾਂ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਨਹੀਂ ਹੈ	1	ਤਰਨ ਤਾਰਨ	1	ਪੱਟੀ	1	ਬੰਗਲਾ ਰਾਏ	1
					2	ਉਭੋਕੇ	19
					3	ਰਾਣੀਵਾਲਾ	3
					4	ਵਾਰੀਆ	2
	2	ਸੰਗਰੂਰ	3	ਅੰਦਾਨਾ	5	ਚਾਹਤਾ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ	8
					6	ਰਾਮਪੁਰ ਗੁਜਰਾਂ	6
					7	ਛਾਜਲੀ	1
					8	ਘੱਸੀਵਾਲ	3
ਜੋੜ							43

ਸਰੋਤ: ਘਰਾਂ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ

(i) ਆਪਣੇ ਬੋਰਵੈੱਲ ਜਾਂ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਘਰ

ਸਾਰਣੀ 2.19 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨੌਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 67 ਘਰਾਂ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੋਰਵੈੱਲ, ਹੈਂਡਪੰਪ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਹੋਰ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਸੀ।

(ii) ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਘਰ

ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਅੱਠ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 43 ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਦੀ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਵਰੇਜ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਕੀ ਉਹ ਨੇੜਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਮਸਜਿਦ, ਕਮਿਊਨਿਟੀ-ਹਾਲ, ਪੰਚਾਇਤ ਜਾਂ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

2.6.5.2 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ

ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਮ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ, ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ (ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ) ਤੋਂ ਪੰਜ (ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ) ਤੱਕ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। 318²⁸ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, 121 ਨੇ ਪੰਜ ਅੰਕ ਦਿੱਤੇ, 179 ਨੇ ਚਾਰ, ਅੱਠ ਨੇ ਤਿੰਨ ਅਤੇ ਨੌਂ ਨੇ ਇੱਕ ਅੰਕ ਦਿੱਤਾ।

2.6.5.3 ਸਮੂਹਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਦੇ ਪੀ ਐਚ ਈ/ਆਰ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਥਾਗਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਸਨ, ਜੋ ਮਿਸ਼ਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਪ-ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ, ਲਾਗੂ ਕਰਨ, ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਸੀ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, 428 ਘਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਮੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ:

(i) ਸਮੂਹਕ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਅਤੇ ਭਾਗੀਦਾਰੀ

- 85 ਘਰਾਂ (20 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

²⁸ ਕੁੱਲ 428 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, 67 ਨੇ ਅਪਣਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ 43 ਕੋਲ ਐਫ ਐਚ ਟੀ ਸੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

- 319 ਘਰ (75 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਇਸ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਸਮੂਹਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।
- (ii) **ਆਈ ਈ ਸੀ ਦੇ ਨਾਕਾਫੀ ਯਤਨ**
- 141 ਘਰਾਂ (33 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਨੂੰ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਦੇ ਲਾਭਾਂ, ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।
 - 140 ਘਰਾਂ (33 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਆਈ ਈ ਸੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ (ਲਿਖਤਾਂ, ਪੋਸਟਰ, ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ) ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।
- (iii) **ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਵਿਰੋਧ**
- 84 ਘਰਾਂ (20 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਪਿੰਡ-ਵਿੱਚ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਵਿੱਤੀ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਆਈ ਈ ਸੀ ਦੇ ਨਾਕਾਫੀ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਸਨ।
 - 22 ਘਰਾਂ (5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਨੇ ਸਕੀਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।
- (iv) **ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀ ਦੀ ਸ਼ੁਮਲੀਅਤ ਦੀ ਘਾਟ**
- 216 ਘਰਾਂ (50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਿੰਡ ਜਲ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ (ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀ) ਕਦੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਗਈ।

ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮੂਹਕ ਸ਼ੁਮਲੀਅਤ, ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

2.6.5.4 ਪਿੰਡ ਜਲ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ

21 ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਛੇ ਕਈ-ਪਿੰਡ ਸਕੀਮਾਂ (ਐਮ ਵੀ ਐਸ) ਅਤੇ 15 ਇਕੱਲਾ-ਪਿੰਡ ਸਕੀਮਾਂ (ਐਸ ਵੀ ਐਸ) ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 21 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, 13 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ, ਦੋ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਛੇ ਸਕੀਮਾਂ 31 ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਨ।

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ ਲਈ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਜਲ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ (ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼) ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ (ਵਾਰੀਆ ਅਤੇ ਘਾਸੀਵਾਲਾ) ਵਿੱਚ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜੋ ਸੰਸਥਾਗਤ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

(i) ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਦਾ ਸੰਸਥਾਗਤ ਫਰੇਮਵਰਕ

19 ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸੰਸਥਾਗਤ ਫਰੇਮਵਰਕ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਾਲਣਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਅੰਤਰਾਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ:

- ਇੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਗ੍ਰਾਮ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 15 ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅੰਸ਼ਕ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਜਦੋਂ ਕਿ 13 ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਹਿਲਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ (ਐਸ ਸੀ/ਐਸ ਟੀ) ਦੇ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਛੇ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਢੁਕਵੀਂ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ।
- ਸਿਰਫ ਅੱਠ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੇ ਇਸ ਲੋੜ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਚਾਰ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਬੁਲਾਈਆਂ, ਜੋ ਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਬੇਨਿਯਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਹਾਲਾਂਕਿ 17 ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੇ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਪੰਜ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਸਿਰਫ ਸੱਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਫੀਲਡ-ਟੈਸਟਿੰਗ ਕਿੱਟਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ।

ਇਹ ਗੈਰ-ਪਾਲਣਾ, ਕਮੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਅਧੀਨ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੰਸਥਾਗਤ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(ii) ਸਮੂਹਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਯੋਗਦਾਨ

- ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਡੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਐਸ ਨੇ ਇੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਪਹਿਲੂਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗ੍ਰਾਮ ਸਭਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਛੇ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ।
- 19 ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ ਦੋ ਨੇ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਲਈ ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਖੋਲ੍ਹੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀ 17 ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਦੋ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਕਿਰਤ, ਨਕਦ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ।
- ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ 19 ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ, ਅੱਠ ਨੇ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ (ਓ ਐਂਡ ਐਮ) ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ,

ਜਦੋਂ ਕਿ 11 ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੇ ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਲਈ ਯੋਗਦਾਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਸਮਰਪਿਤ ਬੈਂਕ ਖਾਤਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਫੰਡ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਏ ਸਨ।

ਸਮੂਹਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਮੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੁੰਜੀ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਯੋਗਦਾਨ ਵਿੱਚ, ਸਮੂਹ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਿਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਘਾਟੇ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੀ ਲੰਮੀ-ਮਿਆਦ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(iii) ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪੱਧਰ

ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ 16 ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ (5 ਵਿੱਚੋਂ 5) ਜਾਂ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ (5 ਵਿੱਚੋਂ 4) ਮਿਲੀ ਸੀ, ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੇ ਪੂਰੀ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨੂੰ 5 ਵਿੱਚੋਂ 1 ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ।

2.6.5.5 ਸਮਾਜਿਕ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ

ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾ 5.4 (xviii) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਪ-ਕਮੇਟੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ 19 ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ, ਸਿਰਫ ਇੱਕ (ਪਠਾਨਕੋਟ ਦੇ ਜਕਰੋਰ) ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀ 18 ਪਿੰਡ ਇਸ ਲੋੜ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਮਾਜਿਕ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਸਮੂਹਕ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂਕਰਨ ਅਤੇ ਫੰਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

2.7 ਸਿੱਟਾ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਜੇ ਜੇ ਐਮ) ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਸੰਗਠਿਤ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਜਿਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਗਲਤ ਸਾਲਾਨਾ ਕਾਰਜ ਸਕੀਮਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਲੋੜੀਂਦੀ ਉਪਯੋਗਤਾ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਾਰਜ ਯੋਜਨਾ (ਐਸ ਏ ਪੀ) ਵਰਗੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਾਲਪਨਿਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ।

ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਥਿਰਤਾ ਨਾਲ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੇਂਡੂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵੱਧ-ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਵੱਧ-ਨਿਰਭਰਤਾ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਬਨਾਵਟੀ ਰੀਚਾਰਜ ਵਰਗੇ ਸੰਭਾਲ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਸੰਚਾਲਨ ਅਤੇ ਰੱਖ-ਰਖਾਅ (ਓ ਐਂਡ ਐਮ) ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਸੀਜ਼ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ

ਸੀ। ਬਲਾਕ ਪੱਧਰੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨਾਕਾਫੀ ਸੀ। ਆਈ ਓ ਟੀ, ਜੀ ਆਈ ਐਸ ਮੈਪਿੰਗ ਅਤੇ ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਪੰਪਿੰਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਰਗੀਆਂ ਉੱਨਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦਾ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਏਕੀਕਰਣ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ। ਸਮੂਹਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰਹੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਤੋਂ ਭਟਕਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨ ਅਸੰਤੋਸ਼ਜਨਕ ਰਿਹਾ।

2.8 ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਲ ਜੀਵਨ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਲੰਮੀ ਮਿਆਦ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ, ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ:

- (i) ਬਚੇ ਹੋਏ ਘਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਮੁੜ-ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਬੇਸਲਾਈਨ ਡਾਟਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ;
- (ii) ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਆਈ ਓ ਟੀ, ਜੀ ਆਈ ਐਸ ਮੈਪਿੰਗ, ਅਤੇ ਸਮਾਰਟ ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੇ ਏਕੀਕਰਣ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਰਸਮੀ ਓ ਐਂਡ ਐਮ ਰਣਨੀਤੀ ਅਪਣਾਉਣਾ;
- (iii) ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਬਨਾਵਟੀ ਰੀਚਾਰਜ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਸਮੇਤ ਵੱਧ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਕੀਮਾਂ ਲਈ ਸਥਿਰ ਜਲ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨਾ;
- (iv) ਦੂਸ਼ਿਤਤਾ-ਰਹਿਤ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਉਣਾ ਅਤੇ ਗੀਅਲ-ਟਾਈਮ ਨਿਗਰਾਨੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਨੂੰ ਅਰੰਭ ਕਰਨਾ; ਅਤੇ
- (v) ਜੇ ਜੇ ਐਮ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੂਹਕ ਯੋਗਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ, ਯੋਜਨਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ-ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਲਾਗੂਕਰਨ ਸਹਾਇਤਾ ਏਜੰਸੀਆਂ (ਆਈ ਐਸ ਏ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ।

ਅਧਿਆਇ-III

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ
ਸਪੋਰਟ ਸਿਸਟਮ – ‘ਡਾਇਲ 112’ ਦਾ
ਲਾਗੂਕਰਨ

ਅਧਿਆਇ-III

ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਮਲੇ ਵਿਭਾਗ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਸਪੋਰਟ ਸਿਸਟਮ – 'ਡਾਇਲ 112' ਦਾ ਲਾਗੂਕਰਨ

ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਗਠਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ, ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਨਾਕਾਫੀ ਫੰਡਿੰਗ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਨੌਂ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਮਿਆਰੀ ਸੰਚਾਲਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਪੁਲਿਸ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਾਇਰ (101), ਸਿਹਤ (102 ਅਤੇ 108), ਮਹਿਲਾ ਹੈਲਪਲਾਈਨ (181) ਆਦਿ, ਨੂੰ ਅਜੇ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ- 'ਡਾਇਲ 112' ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਬਾਕੀ ਸੀ। ਨਾਕਾਫੀ ਫੰਡਾਂ ਨੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਵਾਹਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਾਟ ਆਈ-ਲੋੜੀਂਦੇ 1,866 ਵਾਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ 258 ਵਾਹਨ ਤੈਨਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਸਿਰਫ਼ 165 ਮੋਬਾਈਲ ਡਾਟਾ ਟਰਮੀਨਲਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਸਨ। 2021-2024 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ, ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਦੇਰੀ ਨੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਕੀਮ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

3.1 ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਮੌਜੂਦਾ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਝੁਕਾਅ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਤੁਰੰਤ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੌਜੂਦਾ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਜੀ ਓ ਆਈ) ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਐਮ ਐਚ ਏ) ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਐਨ ਈ ਆਰ ਐਸ) ਬਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ (ਅਗਸਤ 2015), ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਸਪੋਰਟ ਸਿਸਟਮ (ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ) ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਲਈ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕੰਪਿਊਟਰ ਏਡਿਡ ਡਿਸਪੈਚ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰਵਿਆਪੀ ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਸਿੰਗਲ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਨੰਬਰ ਰੱਖਣਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜਨਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਰਾਜ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ, ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਾਜ-ਵਿਆਪੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ¹ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਨੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਨੰਬਰ (112) ਵਿੱਚ ਜੋੜੇਗਾ। ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਨੰਬਰ '112'; ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਕਾਲਾਂ ਦੇ 'ਰਿਸੀਵਰ' ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ, ਬਲਕਿ 'ਰਿਸਪਾਂਡਰ' ਵਜੋਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ, ਜੋ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗਾ।

¹ 100 (ਪੁਲਿਸ), 101 (ਫਾਇਰ), 102 ਅਤੇ 108 (ਸਿਹਤ), 181 (ਮਹਿਲਾ ਹੈਲਪਲਾਈਨ), ਆਦਿ।

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹਨ:

- ਰਾਜ ਭਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਨੰਬਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ;
- 24x7² ਕੁਸ਼ਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਜੋ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵੌਇਸ ਅਤੇ ਡਾਟਾ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੌਇਸ ਕਾਲ, ਐਸ ਐਮ ਐਸ, ਈ-ਮੇਲ, ਇੰਟਰਨੈਟ ਆਫ ਥਿੰਗਜ਼ (ਆਈ ਓ ਟੀ), ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ ਵਿੱਚ ਪੈਨਿਕ ਬਟਨ, ਆਦਿ ਤੋਂ ਇਨਪੁੱਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ;
- ਆਵਾਜ਼ ਜਾਂ ਡਾਟਾ ਰਾਹੀਂ ਸਿਸਟਮ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਵਾਲੇ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ;
- ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਫੀਲਡ ਸਰੋਤ (ਪੁਲਿਸ, ਸਿਹਤ, ਫਾਇਰ, ਆਫਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਆਦਿ) ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਭੇਜਣਾ;
- ਜੀ ਪੀ ਐਸ (ਗਲੋਬਲ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨਿੰਗ ਸਿਸਟਮ) ਸਮਰੱਥ ਵਾਹਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਭੇਜਣਾ; ਆਦਿ।

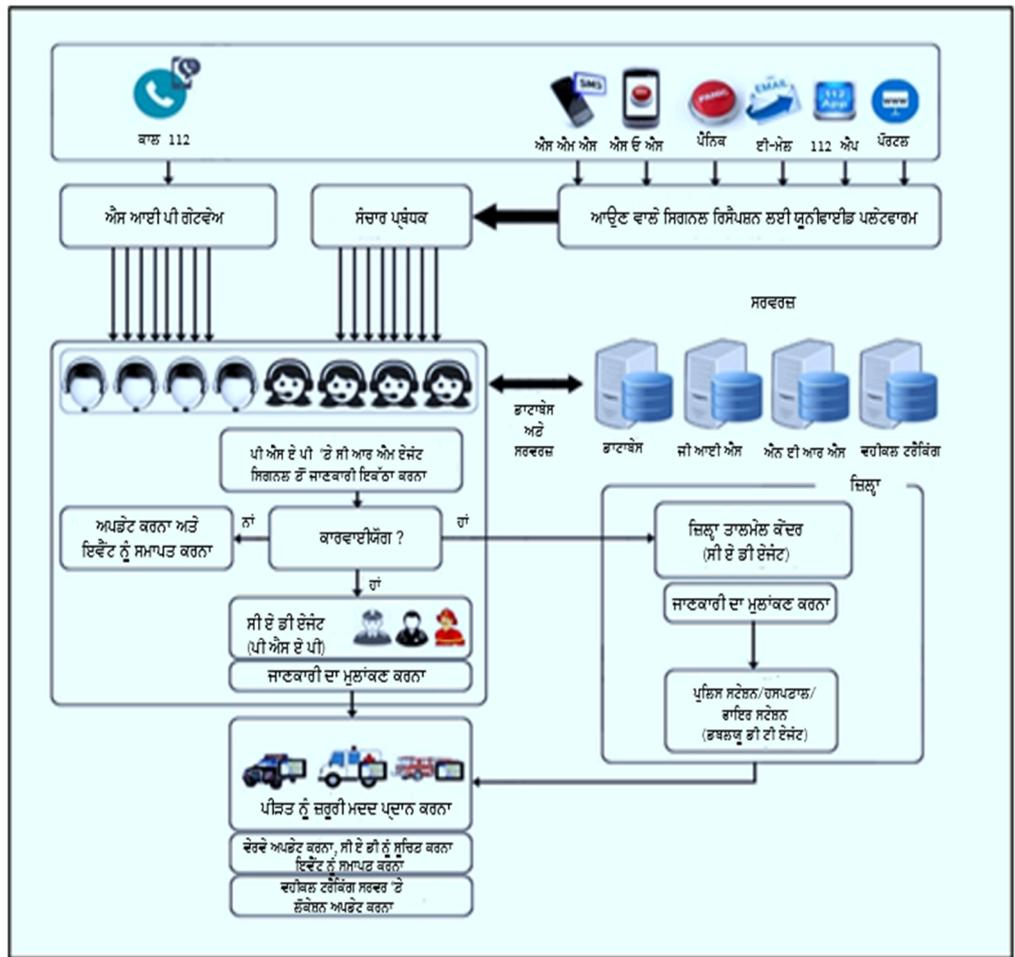
3.2 ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਸਪੋਰਟ ਸਿਸਟਮ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਐਨ ਈ ਆਰ ਐਸ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭਾਗ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ (i) ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਆਨਸਰਿੰਗ ਪੁਆਇੰਟ (ਪੀ ਐਸ ਏ ਪੀ)-ਰਾਜ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ 'ਤੇ ਲਾਗੂਕਰਨ; (ii) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤਾਲਮੇਲ ਕੇਂਦਰ (ਡੀ ਸੀ ਸੀ)-ਸਬੰਧਤ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਯੂਨਿਟਾਂ (ਈ ਆਰ ਯੂ) (ਮੋਬਾਈਲ ਡਾਟਾ ਟਰਮੀਨਲਾਂ ਵਾਲੇ ਵਾਹਨ) ਦੇ ਨਾਲ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ; (iii) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਐਨ ਐਸ ਐਸ)-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ 'ਤੇ ਲਾਗੂਕਰਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਕਾਰਜਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਅੰਤਿਕਾ 3.1 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਐਨ ਈ ਆਰ ਐਸ (ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ) ਦਾ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਫਲੋਚਾਰਟ ਚਾਰਟ 3.1 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

² 24 ਘੰਟੇ ਅਤੇ 7 ਦਿਨ।

ਚਾਰਟ 3.1: ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸਿਗਨਲਾਂ ਦੀ ਫੰਕਸ਼ਨਲ ਫਲੋਚਾਰਟ ਹੈਂਡਲਿੰਗ

ਸਰੋਤ: ਵਿਸਥਾਰਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰਿਪੋਰਟ

ਕਿਸੇ ਕਾਲ ਜਾਂ ਐਸ ਐਮ ਐਸ, ਈ-ਮੇਲ ਜਾਂ ਹੋਰ ਫਾਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪੀ ਐਸ ਏ ਪੀ ਏਜੰਟ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੇਸ ਫਾਈਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਸਥਾਪਤ ਗ੍ਰੈਡਿੰਗ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਫਿਰ ਇੱਕ ਡਿਸਪੈਚਰ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਜੀ ਆਈ ਐਸ) ਨਕਸ਼ੇ 'ਤੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਾਹਨ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਤੱਕ ਰੀਅਲ-ਟਾਈਮ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਡਿਸਪੈਚਰ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਾਹਨ ਤੈਨਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ, ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਟੀਮ ਮੋਬਾਈਲ ਡਾਟਾ ਟਰਮੀਨਲ (ਐਮ ਡੀ ਟੀ) ਰਾਹੀਂ ਪੀ ਐਸ ਏ ਪੀ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਾਲਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਫੀਡਬੈਕ ਮੰਗਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪੀ ਐਸ ਏ ਪੀ ਏਜੰਟ ਦੁਆਰਾ ਕਈ ਚੈਨਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਲਾਂ, ਸੁਨੇਹੇ, ਈ-ਮੇਲ, ਜਾਂ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜੋ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

3.3 ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਢਾਂਚਾ

ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ (ਜੀ ਓ ਪੀ) ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸਕੱਤਰ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਮੁਖੀ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ ਪੁਲਿਸ (ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾ) ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਚਾਰਜ ਹੇਠ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਲਈ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਹੈ। ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਆਫ ਐਡਵਾਂਸ ਕੰਪਿਊਟਿੰਗ (ਸੀ-ਡੈਕ³) ਟਰਨਕੀ⁴ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੁੱਲ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਤਾ (ਟੀ ਐਸ ਪੀ) ਹੈ।

3.4 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਇਹ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ:

- ਕੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕੁਸ਼ਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ;
- ਕੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ; ਅਤੇ
- ਕੀ ਰਾਜ ਭਰ ਵਿੱਚ 24 x 7, ਕੁਸ਼ਲ, ਤਾਲਮੇਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ/ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

3.5 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਅਤੇ ਵਿਧੀ

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ ਪੁਲਿਸ (ਡੀ ਜੀ ਪੀ), ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅਤੇ ਛੇ⁵ ਚੋਣਵੇਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ 2021-22 ਤੋਂ 2023-24⁶ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ (ਜੂਨ-ਅਕਤੂਬਰ 2024)।

ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸਕੱਤਰ, ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਮਲੇ ਵਿਭਾਗ, ਜੀ ਓ ਪੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਐਂਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ (ਅਗਸਤ 2024) ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਉਦੇਸ਼ਾਂ, ਦਾਇਰੇ, ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨਮੂਨੇ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ, ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀਆਂ ਲੱਭਤਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਮਲੇ ਵਿਭਾਗ, ਜੀ ਓ ਪੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸਕੱਤਰ ਨਾਲ ਇੱਕ ਐਗਜ਼ਿਟ ਕਾਨਫਰੰਸ (ਫਰਵਰੀ 2025) ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਐਗਜ਼ਿਟ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜੁਲਾਈ 2025 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਜਵਾਬਾਂ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

³ ਸੀ-ਡੈਕ, ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰ ਐਂਡ ਡੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕਸ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਐਮ ਈ ਆਈ ਟੀ ਵਾਈ) ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ (ਆਰ ਐਂਡ ਡੀ) ਸੰਗਠਨ ਹੈ।

⁴ ਇੱਕ ਟਰਨਕੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿਸਟਮ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਕੰਪਿਊਟਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਾਰਡਵੇਅਰ, ਆਪਰੇਟਿੰਗ ਸਿਸਟਮ ਅਤੇ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ(ਆਂ) ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਖਾਸ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਵੇਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

⁵ (i) ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ; (ii) ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ, ਬਰਨਾਲਾ; (iii) ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ; (iv) ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਜਲੰਧਰ; (v) ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ, ਪਟਿਆਲਾ; ਅਤੇ (vi) ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ, ਐਸ ਏ ਐਸ ਨਗਰ।

⁶ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ (ਅਗਸਤ 2015) ਤੋਂ ਵਿੱਤੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

3.6 ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਮਾਪਦੰਡ

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਮਾਪਦੰਡ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਸਨ:

- ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਸਿਸਟਮ (ਐਨ ਈ ਆਰ ਐਸ), ਜਿਸ ਨੂੰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਸਪੋਰਟ ਸਿਸਟਮ (ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ) ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮਾਮਲੇ ਮੰਤਰਾਲਾ (ਐਮ ਐਚ ਏ), ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ (ਅਗਸਤ 2015)।
- ਸੀ-ਡੈਕ (ਟੀ ਐਸ ਪੀ) ਦੁਆਰਾ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ (ਜੀ ਓ ਪੀ) ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ (ਫਰਵਰੀ 2018) ਨੂੰ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰਿਪੋਰਟ (ਡੀ ਪੀ ਆਰ)।
- ਜੀ ਓ ਆਈ ਅਤੇ ਜੀ ਓ ਪੀ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਰ ਆਦੇਸ਼, ਸਰਕੂਲਰ ਅਤੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਲੱਭਤਾਂ

3.7 ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ

3.7.1 ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਗਠਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ/ਗਠਨ ਨਾ ਕਰਨਾ

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋ 4.2 ਅਤੇ 6.2 ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਦੀ ਸਹੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਤਿੰਨ ਕਮੇਟੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਜ ਅਪੈਕਸ ਕਮੇਟੀ, ਰਾਜ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਗਠਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

(i) ਰਾਜ ਅਪੈਕਸ ਕਮੇਟੀ

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਗਿਆਰਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ⁷ ਦੀ ਇੱਕ ਰਾਜ ਅਪੈਕਸ ਕਮੇਟੀ (ਐਸ ਏ ਸੀ) ਦੇ ਗਠਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਐਸ ਏ ਸੀ, ਰਾਜ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ, ਸਮੁੱਚੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ, ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ, ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਟੈਂਡਰਡ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣ, ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ/ ਹੈਲਪਲਾਈਨਾਂ ਜੋੜਨ ਸੰਬੰਧੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਤਿਮਾਹੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ।

⁷ (i) ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ (ਚੇਅਰਪਰਸਨ); (ii) ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ (ਗ੍ਰਹਿ); (iii) ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ ਪੁਲਿਸ; (iv) ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ (ਆਫਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ); (v) ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ (ਮਹਿਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ); (vi) ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ (ਸਿਹਤ); (vii) ਸਕੱਤਰ (ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ); (viii) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੂਚਨਾ ਕੇਂਦਰ (ਐਨ ਆਈ ਸੀ) ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ; (ix) ਐਮ ਐਚ ਏ, ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ; (x) ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨੁਮਾਇੰਦੇ; ਅਤੇ (xi) ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਨੋਡਲ ਅਫਸਰ (ਕਨਵੀਨਰ)।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ (ਜੂਨ 2024) ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਲਈ ਮਾਰਚ 2017 ਵਿੱਚ ਜੀ ਓ ਆਈ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਐਸ ਏ ਸੀ ਦਾ ਗਠਨ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਢਾਂਚੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫਰਵਰੀ/ਅਪ੍ਰੈਲ 2018⁸ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ (ਅਗਸਤ 2024) ਕਿ ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ 24 ਮੀਟਿੰਗਾਂ⁹ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਉਲਟ, ਐਸ ਏ ਸੀ ਦੀ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ (ਮਾਰਚ 2018) ਸੀ। ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਲੌਕਡਾਊਨ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਦੱਸਿਆ (ਜੂਨ 2024)।

ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਜੁਲਾਈ 2025) ਕਿ ਐਸ ਏ ਸੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਸਤੰਬਰ 2019 ਅਤੇ ਫਰਵਰੀ 2023¹⁰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੇ ਮਿੰਟ ਸਾਂਝੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਐਸ ਏ ਸੀ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੁਣ ਤੋਂ *ਓਪਰੇਕਟ* ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

(ii) ਰਾਜ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਰਧਾਰਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਅੱਠ¹¹ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸਟੇਟ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ (ਐਸ ਐਸ ਸੀ) ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਦਿਸ਼ਾ, ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ; ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨਾ; ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਬਜਟ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨਾ; ਪੀ ਐਸ ਏ ਪੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ; ਕਾਲ ਸੈਂਟਰਾਂ ਅਤੇ ਫੀਲਡ ਵਿੱਚ ਹਾਰਡਵੇਅਰ ਅਤੇ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਰੋਲ-ਆਊਟ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ; ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਪੱਧਰਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀ, ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਲੋੜਾਂ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨਾ; ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ/ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਏਕੀਕਰਣ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨਾ; ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ; ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਲਈ ਨਿਯਮਿਤ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਨਾ (ਤਰਜੀਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ) ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ (ਅਗਸਤ 2024) ਕਿ ਐਸ ਐਸ ਸੀ ਦਾ ਗਠਨ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਨਵੰਬਰ 2015 ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ (ਅਗਸਤ 2015)

⁸ ਐਸ ਏ ਸੀ ਦਾ ਪੁਨਰਗਠਨ ਅਪ੍ਰੈਲ 2018 ਵਿੱਚ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

⁹ ਅਪ੍ਰੈਲ 2018 ਤੋਂ ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ।

¹⁰ ਅਗਸਤ 2024 ਵਿੱਚ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਈ 2025 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

¹¹ (i) ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ ਪੁਲਿਸ (ਚੇਅਰਪਰਸਨ); (ii) ਐਨ ਈ ਆਰ ਐਸ (ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ) ਨੌਡਲ ਅਫਸਰ; (iii) ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ; (iv) ਮਹਿਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ; (v) ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ; (vi) ਆਫਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ; (vii) ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ; ਅਤੇ (viii) ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨੁਮਾਇੰਦਾ।

ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਅੱਠ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਮਾਰਚ 2024 ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਕਰਕੇ, ਐਸ ਐਸ ਸੀ ਦਾ ਪੁਨਰਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ 80 ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਮੀਟਿੰਗਾਂ, ਇੱਕ ਜੁਲਾਈ 2017 ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਮਾਰਚ 2021 ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਐਸ ਐਸ ਸੀ ਨੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਾਮੂਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚੀ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ, ਨਿਗਰਾਨੀ, ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਪੀ ਐਸ ਏ ਪੀ ਸੰਚਾਲਨ, ਸੰਚਾਲਨ ਬਜਟ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਜਾਣ 'ਤੇ, ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਮਾਰਚ 2025 ਅਤੇ ਜੂਨ 2025 ਵਿੱਚ ਐਸ ਐਲ ਐਸ ਸੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਹੋਰ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ (ਜੁਲਾਈ 2025) ਅਤੇ *ਓਪਰੇਟਿਵ* ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ।

(iii) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀਆਂ

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਕੁਲੈਕਟਰ ਜਾਂ ਸੀਨੀਅਰ ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ (ਐਸ ਐਸ ਪੀ) ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਸੱਤ¹² ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀਆਂ (ਡੀ ਐਮ ਸੀ) ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਹ ਕਮੇਟੀਆਂ ਹੋਰ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਨ, ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸੁਚਾਰੂ ਏਕੀਕਰਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ, ਸਿਸਟਮ ਰਾਹੀਂ ਸੰਭਾਲੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਫੀਡਬੈਕ ਇੱਕਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ (ਜੂਨ-ਸਤੰਬਰ 2024) ਕਿ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ (ਅਗਸਤ 2015) ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨੌਂ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੋਈ ਡੀ ਐਮ ਸੀਜ਼ ਦਾ ਗਠਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਡੀ ਐਮ ਸੀਜ਼ ਦਾ ਗਠਨ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ, ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ (ਅਗਸਤ 2024) ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੀਜ਼ ਪੀ/ਐਸ ਐਸਜ਼ ਪੀ ਨੂੰ ਡੀ ਐਮ ਸੀਜ਼ ਦੇ ਗਠਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਜੁਲਾਈ 2025) ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੀਜ਼ ਪੀ/ਐਸ ਐਸਜ਼ ਪੀ ਵਿੱਚ ਡੀ ਐਮ ਸੀਜ਼ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਸਤੰਬਰ 2024-ਅਪ੍ਰੈਲ 2025)। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਕੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਐਨ ਈ ਆਰ ਐਸ ਦੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਏਕੀਕਰਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡੀ ਐਮ ਸੀ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਬਲਾਉਣ।

ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਦੇਰੀ ਜਾਂ ਗਠਨ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਾਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਾਕਾਫੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਾਰਨ, ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆਈ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਗਲੇ ਪੈਰਿਊਆਂ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਸੰਗਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੈ।

¹² (i) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕੁਲੈਕਟਰ/ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਦੇ ਐਸ ਐਸ ਪੀ (ਚੇਅਰਪਰਸਨ); (ii) ਮਹਿਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ; (iii) ਸਿਹਤ ਤੋਂ ਨੁਮਾਇੰਦਾ; (iv) ਆਫਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ; (v) ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ; (vi) ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨੁਮਾਇੰਦਾ; ਅਤੇ (vii) ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ (ਕਨਵੀਨਰ) ਦਾ ਨੌਡਲ ਅਫਸਰ।

3.7.2 ਮਿਆਰੀ ਸੰਚਾਲਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਨਾ ਕਰਨਾ

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਾਲ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਫੀਲਡ ਯੂਨਿਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਕਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਮਿਆਰੀ ਸੰਚਾਲਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ (ਐਸ ਓ ਪੀ) ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ (ਜੂਨ 2024) ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਐਸ ਓ ਪੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ (ਨਵੰਬਰ 2024)। ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਐਸ ਓ ਪੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੈਰਾ 3.9 ਵਿੱਚ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮੀਆਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ।

ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਜੂਨ 2024) ਕਿ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਕਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਐਸ ਓ ਪੀ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਕੰਟਰੋਲ ਰੂਮ ਅਤੇ ਫੀਲਡ ਯੂਨਿਟ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਕਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਐਮ ਐਚ ਏ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀਜਨਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜ ਨੂੰ ਐਸ ਓ ਪੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 'ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਔਸਤ ਸਮਾਂ' ਅਤੇ 'ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਔਸਤ ਸਮਾਂ' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਜੁਲਾਈ 2025) ਕਿ ਐਸ ਓ ਪੀ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀ ਸਿਖਰ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਅਜੇ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਬਾਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ/ਜਵਾਬ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ (ਸਤੰਬਰ 2025)।

3.8 ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੀ ਓ ਆਈ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰਡਵੇਅਰ, ਨੈੱਟਵਰਕ ਅਤੇ ਮੋਬਾਈਲ ਡਾਟਾ ਟਰਮੀਨਲ (ਐਮ ਡੀ ਟੀ) ਉਪਕਰਣਾਂ ਵਰਗੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਅਤੇ ਅਲਾਟ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਾਲ ਸੈਂਟਰ/ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਆਂਸਰਿੰਗ ਪੁਆਇੰਟ (ਪੀ ਐਸ ਏ ਪੀ), ਮੈਨਪਾਵਰ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੇ।

2015-16 ਤੋਂ 2023-24 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਜੀ ਓ ਆਈ ਅਤੇ ਜੀ ਓ ਪੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੰਡਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਸਾਰਣੀ 3.1 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.1: 2015-2024 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੰਡਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਰਚਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

(ੲ ਕਰੋੜ ਵਿੱਚ)

ਸਾਲ	ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਫੰਡ	ਜੀ ਓ ਪੀ ਦੁਆਰਾ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਫੰਡ	ਮਨਜ਼ੂਰ/ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਫੰਡ			ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਖਰਚਾ	
			ਰਾਜ	ਜੀ ਓ ਆਈ		ਜੀ ਓ ਪੀ ਦੇ ਫੰਡ	ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੇ ਫੰਡ
				ਜੀ ਓ ਆਈ ਵੱਲੋਂ ਜੀ ਓ ਪੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੰਡ	ਜੀ ਓ ਪੀ ਦੁਆਰਾ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਫੰਡ		
2015-16	-	-	-	-	-	-	-
2016-17	9.83 ¹³	-	-	9.28 ¹⁴	-	-	-
2017-18	-	-	-	-	3.00	-	-
2018-19	-	10.00 ¹⁵	-	-	5.28	-	3.00
2019-20	-	5.87 ¹⁶	-	0.55	-	-	2.01
2020-21	-	6.00 ¹⁷	-	-	-	-	1.67
2021-22	-	6.00 ¹⁸	-	-	-	-	0.70
2022-23	-	8.00 ¹⁹	7.99 ²⁰	-	1.00	7.99	1.90
2023-24	-	10.00 ²¹	8.00 ²²	-	-	7.97	-
ਜੋੜ	9.83		15.99	9.83	9.28	15.96	9.28

ਸਰੋਤ: ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

ਸਾਰਣੀ 3.1 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ:

- ਜੀ ਓ ਪੀ ਨੇ 2017-18 ਤੱਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਲਈ ਫੰਡ ਅਲਾਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਾਲ 2018-2022 ਦੌਰਾਨ ਜੀ ਓ ਪੀ ਵੱਲੋਂ ੲ 5.87 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ੲ 10.00 ਕਰੋੜ ਤੱਕ ਦੇ ਫੰਡ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਜੀ ਓ ਪੀ ਵੱਲੋਂ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ (ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ) ਨੂੰ ਕੋਈ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
- ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਲਈ ਮਾਰਚ 2017 ਅਤੇ ਜੁਲਾਈ 2019 ਦੇ ਵਿਚਾਰ ੲ 9.83 ਕਰੋੜ²³ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਦੇਰੀ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ੲ 3.00 ਕਰੋੜ

¹³ ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚੇ ਲਈ ੲ 5.82 ਕਰੋੜ (ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਲਈ ੲ 1.05 ਕਰੋੜ ਸਮੇਤ); ਸੰਚਾਲਨ ਖਰਚ ਲਈ ੲ 3.02 ਕਰੋੜ; ਅਤੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਵਾਹਨਾਂ ਲਈ ੲ 1.00 ਕਰੋੜ।

¹⁴ 30.03.2017 ਨੂੰ ੲ 8.54 ਕਰੋੜ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ੲ 0.74 ਕਰੋੜ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ 31.03.2017 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

¹⁵ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਲਈ ੲ 7.00 ਕਰੋੜ ਅਤੇ ਵਾਹਨ ਲਈ ੲ 3.00 ਕਰੋੜ।

¹⁶ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣ।

¹⁷ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਲਈ ੲ 4.00 ਕਰੋੜ ਅਤੇ ਵਾਹਨਾਂ ਲਈ ੲ 2.00 ਕਰੋੜ।

¹⁸ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਲਈ ੲ 4.00 ਕਰੋੜ ਅਤੇ ਵਾਹਨਾਂ ਲਈ ੲ 2.00 ਕਰੋੜ।

¹⁹ ਵਾਹਨਾਂ ਲਈ।

²⁰ ਵਾਹਨਾਂ ਲਈ।

²¹ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਲਈ ੲ 3.00 ਕਰੋੜ ਅਤੇ ਵਾਹਨਾਂ ਲਈ ੲ 7.00 ਕਰੋੜ।

²² ਵਾਹਨਾਂ ਲਈ।

²³ ੲ 8.54 ਕਰੋੜ (30 ਮਾਰਚ 2017); ੲ 0.74 ਕਰੋੜ (31 ਮਾਰਚ 2017); ਅਤੇ ੲ 0.55 ਕਰੋੜ (19 ਜੁਲਾਈ 2019)।

ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ 10 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ (ਮਾਰਚ 2018); ₹ 5.28 ਕਰੋੜ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ (ਮਾਰਚ 2019); ₹ 1.00 ਕਰੋੜ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ (ਦਸੰਬਰ 2022) ਅਤੇ ₹ 0.55 ਕਰੋੜ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਕਿਸ਼ਤ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਵੰਡੀ ਗਈ ਸੀ (ਅਪ੍ਰੈਲ 2024)।

ਵਿਭਾਗ ਨੇ (ਫਰਵਰੀ 2025) ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ (ਐਫ ਡੀ) ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਐਫ ਡੀ ਨੇ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ (ਫਰਵਰੀ 2025)। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਦੇਰੀ/ਜਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੈਰਾ 3.9 ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮੀਆਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ।

3.8.1 ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਟਰਾਂਸਫਰ 'ਤੇ ਵਿਆਜ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕਰਨਾ

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ (ਸਾਬਕਾ ਐਨ ਈ ਆਰ ਐਸ) ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਗ੍ਰਾਂਟ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ (ਮਾਰਚ 2017), ਜੀ ਓ ਆਈ ਨੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੰਡ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਟਰਾਂਸਫਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਡਿਫਾਲਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ (ਆਰ ਬੀ ਆਈ) ਦੀ ਬੈਂਕ ਦਰ 'ਤੇ ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ (ਅਗਸਤ 2024) ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰੀ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ), ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ₹ 1.24 ਕਰੋੜ ਦਾ ਇੱਕਠਾ ਹੋਇਆ ਵਿਆਜ, ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਐਗਜ਼ਿਟ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ, ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੰਗਲ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ (ਐਸ ਐਨ ਏ) ਖਾਤੇ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ (ਫਰਵਰੀ 2025)। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਐਸ ਐਨ ਏ (1 ਜੁਲਾਈ 2021) ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਫੰਡਾਂ ਦੇ ਟਰਾਂਸਫਰ ਬਾਰੇ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ।

ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ (ਜੁਲਾਈ 2025) ਕਿ ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ₹ 9.28 ਕਰੋੜ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਵਰਤੋਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਖਰਚਿਆਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਆਜ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਜਵਾਬ ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੇ *ਓਪਰੇਟਿਵ* ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਫੰਡਾਂ ਦੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਟਰਾਂਸਫਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਆਜ ਦੇਣਦਾਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਗਣਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ₹ 1.24 ਕਰੋੜ ਦਾ ਇੱਕਠਾ ਵਿਆਜ ਭੁਗਤਾਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ।

3.9 ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਾ ਲਾਗੂਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਨਾ

3.9.1 ਡਾਇਲ 112 ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਜੋੜਨਾ

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਗ ਬੁਝਾਊ, ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਡਾਇਲ-112 ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਸੀ-ਡੈਕ ਵੱਲੋਂ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ (ਫਰਵਰੀ 2018) ਵਿਸਥਾਰਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰਿਪੋਰਟ (ਡੀ ਪੀ ਆਰ) ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਦੂਜਾ ਪੜਾਅ ਸਿਹਤ, ਫਾਇਰ ਫੋਰਸ ਅਤੇ ਆਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਰਗੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਡੀ ਪੀ ਆਰ ਨੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਡਾਇਲ-112 ਦੇ ਏਕੀਕਰਨ ਲਈ ਪੜਾਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਤਰੀਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੀ-ਡੈਕ ਨੂੰ ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਆਨਸਰਿੰਗ ਪੁਆਇੰਟ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤਾਲਮੇਲ ਕੇਂਦਰ ਲਈ ਮੁੱਖ ਹੱਲ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਲਿਸ, ਮੈਡੀਕਲ, ਫਾਇਰ ਅਤੇ ਆਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸਿਸਟਮ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਐਨਾਂ, ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਜਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਟੋਟਲ ਸਰਵਿਸ ਪ੍ਰੋਵਾਈਡਰ (ਸੀ-ਡੈਕ) ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਮੁੱਖ ਹੱਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਰਵਰੀ 2019 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਡਾਇਲ-112 ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਰੂਮ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਗਠਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕਰਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪੈਰ੍ਹੇ 3.7.1 ਅਤੇ 3.8 ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲਾਗੂਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਏਕੀਕਰਣ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆਈ, ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਲਮੇਲ, ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ 112-ਅਧਾਰਤ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਐਗਜ਼ਿਟ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ, ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਹੋਰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵਾਧੂ ਵਰਕਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਦੱਸਿਆ (ਫਰਵਰੀ 2025)। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ₹ 140 ਕਰੋੜ ਦੇ ਫੰਡ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਢਾਂਚੇ ਅਧੀਨ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਏਕੀਕਰਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਮਿਲੇਗੀ।

ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ (ਜੁਲਾਈ 2025) ਕਿ ਡਾਇਲ-112 ਨਾਲ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਆਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦਾ ਏਕੀਕਰਣ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 2019 ਅਤੇ 2022 ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫਾਇਰ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਡਿਸਪੈਚਰ ਤੈਨਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਿਹਤ/ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ, ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਆਨਸਰਿੰਗ ਪੁਆਇੰਟ (ਪੀ ਐਸ ਏ ਪੀ) ਵਿਖੇ ਮੈਡੀਕਲ ਸਰਵਿਸ ਡਿਸਪੈਚਰਾਂ ਦੇ ਦੋ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿਸਟਮ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਜਵਾਬ ਯਕੀਨਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਸਟਮ ਅਧਿਐਨਾਂ ਅਤੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਿਤ ਸਾਰੀਆਂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਪੜਾਅਵਾਰ ਏਕੀਕਰਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਾਵਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਅੰਸ਼ਕ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰਾ ਏਕੀਕਰਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀ ਓ ਆਈ ਵੱਲੋਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ (ਅਗਸਤ 2015) ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੇ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕੀ।

3.9.2 ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਲਈ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਨਾਕਾਫੀ ਤੈਨਾਤੀ

ਰਾਜ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਪਹੀਆ ਅਤੇ ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਗਿਣਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਥਾਣੇ ਔਸਤਨ ਛੇ ਮੋਬਾਈਲ ਡਾਟਾ ਟਰਮੀਨਲ (ਐਮ ਡੀ ਟੀ) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਡਿਸਪੈਚ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਾਧੇ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਇਸਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਵੇਗੀ।

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਗਸਤ 2023 ਵਿੱਚ 1,866 ਵਾਹਨ (933 ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ ਅਤੇ 933 ਦੋ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ) ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਕਤੂਬਰ 2024 ਵਿੱਚ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਦਿਹਾਤੀ ਥਾਣੇ ਲਈ ਦੋ ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਅਤੇ ਦੋ ਦੋ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ; ਹਰੇਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਥਾਣੇ ਲਈ ਤਿੰਨ ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਦੋ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ; ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਜੇਲ੍ਹ ਲਈ ਇੱਕ ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੋ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਵਾਹਨ 382 ਥਾਣਿਆਂ²⁴ ਅਤੇ 25 ਜੇਲ੍ਹਾਂ²⁵ ਵਿੱਚ ਤੈਨਾਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਸਨ।

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2022-23 ਅਤੇ 2023-24 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਅਧੀਨ 192 ਵਾਹਨ (175 ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਅਤੇ 17 ਦੋ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ) ਖਰੀਦੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਤੇ ਤੈਨਾਤ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਾਰਣੀ 3.2 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

²⁴ ਦਿਹਾਤੀ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ (238 x 2) = 476 ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ ਅਤੇ 476 ਦੋ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ; ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ (144 x 3) = 432 ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ ਅਤੇ 432 ਦੋ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ।

²⁵ 25 ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ ਅਤੇ 25 ਦੋ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ।

ਸਾਰਣੀ 3.2: 31 ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੈਨਾਤ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ਵੇਰਵਾ	ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਾਹਨ	ਤੈਨਾਤ ਵਾਹਨ	ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਦੀ ਘਾਟ
ਚਾਰ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ	933	241	692	74
ਦੋ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ	933	17	916	98
ਜੋੜ	1,866	258*	1,608	86

ਸਰੋਤ: ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

* ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਫਲੀਟ ਦੇ 66 ਮੌਜੂਦਾ ਵਾਹਨ (ਚਾਰ ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਸਾਰਣੀ 3.2 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 1,866 ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਅਧੀਨ ਸਿਰਫ 258 ਵਾਹਨ ਤੈਨਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ 1,608 (86 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਘਾਟ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਰਾਜ ਦੀਆਂ 25 ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵਾਹਨ ਤੈਨਾਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅਤੇ ਤੈਨਾਤ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ **ਸਾਰਣੀ 3.3** ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.3: 31 ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੈਨਾਤ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਾਹਨ	ਤੈਨਾਤ ਵਾਹਨ	ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤਤਾ ਕਮੀ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	176	54	122	69
ਬਰਨਾਲਾ	42	9	33	78
ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	66	6	60	91
ਜਲੰਧਰ	160	33	127	79
ਪਟਿਆਲਾ	120	11	109	91
ਐਸ ਏ ਐਸ ਨਗਰ	94	16	78	83
ਜੋੜ	658	129	529	80

ਸਰੋਤ: ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

ਸਾਰਣੀ 3.3 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ, ਛੇ ਨਮੂਨਾ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ 69 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ 91 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਦੀ ਕਮੀ ਸੀ। ਇਹ ਕਮੀ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਿਸਪਾਂਡ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰੇਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ 22,629 ਮਾਮਲਿਆਂ (52 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਵਿੱਚ, ਵਾਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ 30 ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੈਰਾ 3.9.4 ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਜੁਲਾਈ 2024) ਕਿ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2019-20, 2020-21 ਅਤੇ 2021-22 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ਕੋਈ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਐਗਜ਼ਿਟ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ (ਫਰਵਰੀ 2025) ਕਿ ਸਾਲ 2024-25 ਦੌਰਾਨ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਲਈ ਵਾਧੂ 700 ਹੋਰ ਵਾਹਨ ਖਰੀਦੇ ਗਏ ਸਨ।

ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ (ਜੁਲਾਈ 2025) ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2025-26 ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਵਹੀਕਲਜ਼ (ਈ ਆਰ ਵੀ) ਦੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ₹ 100 ਕਰੋੜ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤੈਨਾਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਾਹੀਂ ਸੀ (ਸਤੰਬਰ 2025)।

3.9.3 ਮੋਬਾਈਲ ਡਾਟਾ ਟਰਮੀਨਲ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੀ ਘਾਟ

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਪੁਲਿਸ ਵਾਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੋਬਾਈਲ ਡਾਟਾ ਟਰਮੀਨਲ²⁶ (ਐਮ ਡੀ ਟੀ) ਉਪਕਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਾਟਾ ਸੈਂਟਰ 'ਤੇ ਜੀ ਐਸ ਐਮ/ਜੀ ਪੀ ਆਰ ਐਸ/ਜੀ ਪੀ ਐਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਟਰੈਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਐਮ ਡੀ ਟੀ ਉਪਕਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਫੀਲਡ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ, ਮੇਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਐਮ ਐਚ ਏ, ਜੀ ਓ ਆਈ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰਡਵੇਅਰ, ਨੈੱਟਵਰਕ ਅਤੇ ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਵਰਗੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਕੂਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰੇਗੀ।

ਬਰਨਾਲਾ ਵਿਖੇ ਐਮ ਡੀ ਟੀ ਵਾਲਾ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਵਾਹਨ (ਨਵੰਬਰ 2024)

ਜੀ ਓ ਆਈ ਨੇ ₹ 9.83 ਕਰੋੜ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ (ਮਾਰਚ 2017-ਜੁਲਾਈ 2019) ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਦੀ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ₹ 1.05 ਕਰੋੜ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ, ਭਾਵੇਂ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਲਈ 258²⁷ ਵਾਹਨ ਉਪਲਬਧ ਸਨ, ਐਮ ਡੀ ਟੀ ਉਪਕਰਣ ਸਿਰਫ 165²⁸ ਵਾਹਨਾਂ (64 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ਛੇ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤੈਨਾਤ ਐਮ ਡੀ ਟੀ-ਲੈਸ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਾਰਣੀ 3.4 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

²⁶ ਟਰੈਕਿੰਗ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਡਿਵਾਈਸ।

²⁷ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰਣੀ 3.2 ਵਿੱਚ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

²⁸ 2022-23 ਅਤੇ 2023-24 ਦੌਰਾਨ ਖਰੀਦੇ ਗਏ ਵਾਹਨਾਂ 'ਤੇ 99 ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਫਲੀਟ ਦੇ ਵਾਹਨਾਂ 'ਤੇ 66 ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ।

ਸਾਰਣੀ 3.4: ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ ਛੇ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤੈਨਾਤ ਐਮ ਡੀ ਟੀ-ਲੈਸ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਲਈ ਤੈਨਾਤ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਐਮ ਡੀ ਟੀ - ਲੈਸ ਵਾਹਨ	ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਹਨ	ਘਾਟ (ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਿੱਚ)
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	54	47	7	12.96
ਬਰਨਾਲਾ	9	7	2	22.22
ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	6	3	3	50.00
ਜਲੰਧਰ	33	22	11	33.33
ਪਟਿਆਲਾ	11	5	6	54.55
ਐਸ ਏ ਐਸ ਨਗਰ	16	9	7	43.75
ਜੋੜ	129	93	36	27.91

ਸਰੋਤ: ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

ਸਾਰਣੀ 3.4 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 13 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ 56 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਦੇ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਵਾਹਨ ਐਮ ਡੀ ਟੀ ਉਪਕਰਣਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੀ-ਡੈਕ/ਜੀ ਓ ਆਈ ਕੋਲ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ। ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ, ਵਾਹਨ ਰੇਡੀਓ ਜਾਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਾਲਾਂ ਵਰਗੇ ਮੈਨੂਅਲ ਸੰਚਾਰ ਵਿਧੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨਗੇ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਦੇਰੀ ਅਤੇ ਗਲਤੀਆਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ, ਵਾਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ, ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਸਹੀ ਡਾਟਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ, ਬਿਹਤਰ ਸਥਿਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਕੁਸ਼ਲ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਦੀ ਘਾਟ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਸਾਲ 2024-25 ਦੌਰਾਨ ਦੋ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨਾਂ ਲਈ 175 ਸਮਾਰਟ ਫੋਨ ਅਤੇ ਸੈਮੀ ਰਗੱਡ ਕੇਸ ਵਾਲੇ 150 ਟੈਬ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਈ ਆਰ ਵੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਜੁਲਾਈ 2025)। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 2025-26 ਦੌਰਾਨ ਖਰੀਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਈ ਆਰ ਵੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਈ ਆਰ ਵੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕਾਰਵਾਈ/ਜਵਾਬ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ (ਸਤੰਬਰ 2025)।

3.9.4 ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ

ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ, ਗੁਣਵੱਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਸਫਲ ਸੰਚਾਲਨ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏਗਾ ਅਤੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪੇਗਾ। 2021-2024 ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੌਰਾਨ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੁਣਵੱਤਾ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਾਰਣੀ 3.5 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ 3.5: 2021-2024 ਦੌਰਾਨ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਗੁਣਵੱਤਾ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

ਲੜੀ ਨੰ.	ਗੁਣਵੱਤਾ ਮਾਪਦੰਡ (ਟੀਚਾ)	ਪ੍ਰਾਪਤੀ	ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤੀ		
			2021-22	2022-23	2023-24
1.	ਡਿਸਪੈਚਰ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਲ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਔਸਤਨ ਸਮਾਂ (ਦੋ ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਘੱਟ)	< 2 ਮਿੰਟ	3.80 % (12,719)	2.19 % (6,516)	2.99 % (11,071)
		2-5 ਮਿੰਟ	66.90 % (2,23,778)	66.60 % (1,98,685)	68.47 % (2,53,176)
		> 5 ਮਿੰਟ	29.30 % (97,999)	31.21 % (93,103)	28.54% (1,05,517)
2.	ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭੇਜਣ ਲਈ ਡਿਸਪੈਚਰ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਔਸਤਨ ਸਮਾਂ (ਦੋ ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਘੱਟ)	< 2 ਮਿੰਟ	-	-	56.45 % (26,713)
		2-5 ਮਿੰਟ	-	-	21.76% (10,296)
		> 5 ਮਿੰਟ	-	-	21.79 % (10,313)
3.	ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਾਹਨ ਦੁਆਰਾ ਐਮ ਡੀ ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਰਿਸਪੋਂਡ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਤਾ ਗਿਆ ਔਸਤਨ ਸਮਾਂ (15 ਸਕਿੰਟ ਤੋਂ ਘੱਟ)	< 15 ਸਕਿੰਟ	-	-	10.13% (4,713)
		15-30 ਸਕਿੰਟ	-	-	21.50 % (10,007)
		> 30 ਸਕਿੰਟ	-	-	68.37 % (31,827)
4.	ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਲਿਤਾ ਔਸਤਨ ਸਮਾਂ (30 ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਘੱਟ)*	< 30 ਮਿੰਟ	-	-	47.71% (20,647)
		30-45 ਮਿੰਟ	-	-	16.56% (7,167)
		>45 ਮਿੰਟ	-	-	35.73% (15,462)
5.	ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ (ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ 80 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ)	< 3 ਘੰਟੇ	74.47 % (2,49,260)	60.20 % (1,79,558)	61.80 % (2,28,388)
		> 3 ਘੰਟੇ	25.53 % (85,444)	39.80 % (1,18,725)	38.20 % (1,41,184)

ਸਰੋਤ: ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਡਾਟਾ/ਜਾਣਕਾਰੀ
ਨੋਟ: ਲੜੀ ਨੰਬਰ 2,3 ਅਤੇ 4 'ਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਮਾਪਦੰਡ ਐਮ ਡੀ ਟੀ ਡਿਵਾਇਸ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਈ 2023 ਵਿੱਚ ਵਾਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

* ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਅਨੁਸਾਰ; ਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਐਸ ਓ ਪੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ (ਫਰਵਰੀ 2025)।

ਸਾਰਣੀ 3.5 ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ:

- 2021-2024 ਦੌਰਾਨ, ਕਿਸੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਡਿਸਪੈਚਰ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਔਸਤਨ ਸਮਾਂ ਸਿਰਫ 2-4 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੀ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਾਮਲਿਆਂ (67-68 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ 2-5 ਮਿੰਟ ਲੱਗੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ (28-31 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਅਟੈਂਡੈਂਟਾਂ ਨੇ ਡਿਸਪੈਚਰ ਨੂੰ ਕਾਲ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਲਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਦੇਰੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਭਾਗ

ਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾ ਸਮਝ ਆਉਣ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਸਹੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ (ਜੁਲਾਈ 2025)।

- 2023-24 ਦੌਰਾਨ 56 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੇ ਵਾਹਨ ਭੇਜਣ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਦੋ ਮਿੰਟਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਾ ਲਿਆ; 22 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ 2-5 ਮਿੰਟ ਲੱਗੇ; ਅਤੇ 22 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਾਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਜੁਲਾਈ 2025) ਕਿ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਕਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਥਾਨ ਬਾਰੇ ਪੂਰੇ ਵੇਰਵੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਡਿਸਪੈਚਰ ਨੂੰ ਈ ਆਰ ਵੀ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਪਸ ਕਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ।
- ਸਾਲ 2023-24 ਦੌਰਾਨ, ਸਿਰਫ਼ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੇ ਐਮ ਡੀ ਟੀਜ਼ ਜ਼ਰੀਏ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਾਹਨਾਂ ਲਈ 15 ਸਕਿੰਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ 22 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ 15-30 ਸਕਿੰਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ। ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅਨੁਪਾਤ (68 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਨੇ 30 ਸਕਿੰਟ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਲਿਆ ਜੋ ਕਿ ਧੀਮੀ ਸਿਸਟਮ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਨਿਰੰਤਰ ਨੈਟਵਰਕ ਕਨੈਕਟੀਵਿਟੀ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ (ਜੁਲਾਈ 2025), ਜਿਸ ਨੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ।
- 48 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਵਾਹਨ 30-ਮਿੰਟ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਗਏ; 17 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨੇ 30-45 ਮਿੰਟ ਲਏ; ਅਤੇ 35 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, 45 ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ-ਤਿਹਾਈ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਾਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ। ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਸੀਮਤ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ, ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭੂਗੋਲ ਅਤੇ ਸੰਘਣੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਭੀੜ ਨੂੰ ਦੇਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ (ਜੁਲਾਈ 2025)।
- 2021-2024 ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੌਰਾਨ ਤਿੰਨ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਟੀਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ 60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ 74 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਘਟਦੀ ਵਧਦੀ ਰਹੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ 26 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕੇਸ ਤਿੰਨ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੱਕ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰਹੇ। ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਜੁਲਾਈ 2025) ਕਿ ਘਿਨਾਉਣੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਘਟਨਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ, ਪੀੜਤਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ। ਦੇਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਈ ਆਰ ਵੀਜ਼ ਜਾਂ ਪੀ ਸੀ ਆਰ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਥਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਫੋਨ ਰਾਹੀਂ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਭੇਜਣ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਦੇਰੀ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਪ੍ਰਣਾਲੀਗਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਢੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਈ ਆਰ ਵੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਢਾਂਚਾਗਤ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਕਾਫੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ, ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅਪੂਰੇ ਏਕੀਕਰਣ ਨੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਅਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਧੀਮੀ ਐਮ ਡੀ ਟੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਭੂਗੋਲਿਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਐਮ ਡੀ ਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋੜੀਂਦੇ ਈ ਆਰ ਵੀਜ਼ ਦੀ ਖਰੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਦੇਰੀਆਂ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਪੁਲਿਸ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਢੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਾਇਰ, ਸਿਹਤ, ਮਹਿਲਾ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਅਜੇ ਡਾਇਲ-112 ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਬਾਕੀ ਸੀ।

3.10 ਸਿੱਟਾ

ਰਾਜ ਅਪੈਕਸ ਕਮੇਟੀ (ਐਸ ਏ ਸੀ), ਰਾਜ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ (ਐਸ ਐਸ ਸੀ) ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀਆਂ (ਡੀ ਐਮ ਸੀ) ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਦੇਰੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਗਠਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਕਾਫੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਸਪੋਰਟ ਸਿਸਟਮ (ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ) ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਈ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਜੀ ਓ ਆਈ) ਵੱਲੋਂ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਨੌਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਰਾਜ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਕੰਮਕਾਜ ਲਈ ਸਟੈਂਡਰਡ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ (ਐਸ ਓ ਪੀ) ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਵਾਹਨਾਂ ਅਤੇ ਮੋਬਾਈਲ ਡਾਟਾ ਟਰਮੀਨਲਾਂ (ਐਮ ਡੀ ਟੀ) ਦੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਪੁਲਿਸ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਾਇਰ (101), ਸਿਹਤ (102 ਅਤੇ 108), ਮਹਿਲਾ ਹੈਲਪਲਾਈਨ (181) ਆਦਿ, ਨੂੰ ਅਜੇ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ-ਡਾਇਲ 112' ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਬਾਕੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਕੀਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਾਰਚ 2024 ਤੱਕ, 1,866 ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਅਧੀਨ ਸਿਰਫ 258 ਵਾਹਨ ਤੈਨਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜੋ 1,608 ਵਾਹਨਾਂ (86 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਮੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 258 ਵਾਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 165 (67 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਵਿੱਚ ਮੋਬਾਈਲ ਡਾਟਾ ਟਰਮੀਨਲ (ਐਮ ਡੀ ਟੀ) ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

2021-2024 ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੌਰਾਨ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਗੁਣਵੱਤਾ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦੇਰੀ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਫਾਰਵਰਡਿੰਗ, ਡਿਸਪੈਚਰ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ, ਵਾਹਨ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਘਟਨਾ ਦੇ

ਹੱਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਅਕੁਸ਼ਲਤਾਵਾਂ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

3.11 ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਲੱਭਤਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ:

- (i) ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਗਠਨ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਕਰਨਾ;
- (ii) ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਐਸ ਓ ਪੀਜ਼ ਅਤੇ ਰਾਜ ਭਰ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਲਾਗੂਕਰਨ;
- (iii) ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਵਾਹਨਾਂ, ਮੋਬਾਈਲ ਡਾਟਾ ਟਰਮੀਨਲਾਂ (ਐਮ ਡੀ ਟੀ) ਆਦਿ ਦੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਤੁਰੰਤ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ;
- (iv) ਹੋਰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਾਇਰ, ਸਿਹਤ, ਮਹਿਲਾ ਹੈਲਪਲਾਈਨ, ਆਦਿ ਨੂੰ ਈ ਆਰ ਐਸ ਐਸ - 'ਡਾਇਲ 112' ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ; ਅਤੇ
- (v) ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਉਪਾਵਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਫਾਰਵਰਡਿੰਗ, ਡਿਸਪੈਚਰ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ, ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਤੈਨਾਤੀ ਅਤੇ ਘਟਨਾ ਦਾ ਹੱਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਦਸੰਬਰ 2024); ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਸੀ (ਮਾਰਚ 2025)।

ਅਧਿਆਇ-IV

ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ
(ਵਿਭਾਗ)

ਅਧਿਆਇ-IV

ਪਾਲਣਾ ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਟਿੱਪਣੀਆਂ (ਵਿਭਾਗ)

ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ ਗਏ ਪਾਲਣਾ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ₹ 20.89 ਕਰੋੜ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬਾਂ ਨੂੰ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ)

4.1 ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰ ਅਤੇ ਵਿਆਜ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਆਪਣੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ 'ਤੇ ਅਨੁਚਿਤ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ

ਕੇਂਦਰੀ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰ ਐਕਟ, 2017 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਕਾਲਜ ਐਫੀਲੀਏਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਫੀਸ ਦੀ ਵਸੂਲੀ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ₹ 2.19 ਕਰੋੜ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ₹ 1.08 ਕਰੋੜ ਦਾ ਵਿਆਜ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ)। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ, ₹ 0.35 ਕਰੋੜ ਕੁਝ ਕਾਲਜਾਂ ਤੋਂ ਵਸੂਲੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਤੇ ₹ 1.84 ਕਰੋੜ ਦਾ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ ਪਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਵਿਆਜ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਹੋਏ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਭੁਗਤਾਨਾਂ ਕਾਰਨ ₹ 0.12 ਕਰੋੜ ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਬਕਾਇਆ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ (ਜੀ ਓ ਆਈ) ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰ ਐਕਟ, 2017 (ਸੀ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਐਕਟ) ਨੂੰ 1 ਜੁਲਾਈ 2017 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੀ ਓ ਆਈ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਰੈਵੀਨਿਊ ਵਿਭਾਗ) ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਅਧਿਸੂਚਨਾ (28 ਜੂਨ 2017¹) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਅਧਿਸੂਚਨਾ (30 ਜੂਨ 2017²) ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਦਿਅਕ ਸੇਵਾਵਾਂ 'ਤੇ 18 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ (ਭਾਵ ਕੇਂਦਰੀ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਰ ਇੱਕ ਲਈ) ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰ (ਜੀ ਐਸ ਟੀ) ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 'ਕਾਲਜ ਐਫੀਲੀਏਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਫੀਸ'³ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ (ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ) ਦੇ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ (ਜੂਨ 2024) ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ (ਅਪ੍ਰੈਲ 2025 ਤੱਕ) ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਜੁਲਾਈ 2017 ਤੋਂ ਦਸੰਬਰ 2020 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਲਜਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਫੀਸ (ਭਾਵ ਕਾਲਜ ਐਫੀਲੀਏਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਫੀਸ) ਵਜੋਂ ₹ 6.84 ਕਰੋੜ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਐਫੀਲੀਏਟਡ ਕਾਲਜਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਲਗਾਇਆ/ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਐਕਟ ਦੇ ਉਕਤ

¹ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਨੰਬਰ 11/2017-ਕੇਂਦਰੀ ਕਰ (ਦਰ) ਮਿਤੀ 28 ਜੂਨ 2017 ਦੇ ਲੜੀ ਨੰਬਰ 30, ਮੱਦ 9992 ਦੇ ਅਧੀਨ।

² ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਨੰਬਰ ਐਸ ਓ 17/ਪੀ ਏ 5/2017/ਐਸਜ਼ 9,11,15 ਅਤੇ 16/2017 ਮਿਤੀ 30 ਜੂਨ 2017 ਦੇ ਲੜੀ ਨੰਬਰ 30, ਮੱਦ 9992 ਦੇ ਅਧੀਨ।

³ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਨੰਬਰ 12/2017-ਕੇਂਦਰੀ ਕਰ (ਦਰ) ਮਿਤੀ 28 ਜੂਨ 2017 ਦੇ ਲੜੀ ਨੰਬਰ 66, ਮੱਦ 9992; ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਸਰਕੂਲਰ (ਸਤੰਬਰ 2020) ਅਨੁਸਾਰ।

ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਕੋਈ ਰਾਸ਼ੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜ਼ੋਨਲ ਯੂਨਿਟ (ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਵਿਭਾਗ) ਦੁਆਰਾ (ਸਤੰਬਰ 2023) ਮੰਗੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਅਫ਼ਸਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਜੁਲਾਈ 2017 ਤੋਂ ਮਾਰਚ 2020 ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਲਜਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਫੀਸ (ਭਾਵ ਕਾਲਜ ਐਫੀਲੀਏਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਫੀਸ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ₹ 6.15 ਕਰੋੜ ਦੀ ਵਸੂਲੀ 'ਤੇ ₹ 2.19 ਕਰੋੜ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ₹ 1.08 ਕਰੋੜ ਦਾ ਵਿਆਜ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ) ਦਾ ਜੀ ਐਸ ਟੀ (ਮਾਰਚ 2024) ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ (ਮਾਰਚ 2024) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਕੁਝ ਕਾਲਜਾਂ ਤੋਂ ₹ 0.35 ਕਰੋੜ ਦੀ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਰਾਸ਼ੀ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਸੀ (ਮਾਰਚ 2025)। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਪ੍ਰੈਲ 2020 ਤੋਂ ਦਸੰਬਰ 2020 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਲਜਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ₹ 0.69 ਕਰੋੜ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਫੀਸ 'ਤੇ ₹ 0.12 ਕਰੋੜ ਦਾ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਨਾ ਤਾਂ ਲਗਾਇਆ/ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਜਨਵਰੀ 2021 ਤੋਂ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਲਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਮਾਰਚ 2025) ਕਿ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਨੰਬਰ 12/2017 (ਜੂਨ 2017) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇੱਕ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਫੈਕਲਟੀ ਅਤੇ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੀ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ (ਜੂਨ 2021), ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਲਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਫੀਸ 'ਤੇ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਲਗਾਉਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਨਵਰੀ 2021 ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਅਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਅਗਸਤ 2020 ਤੋਂ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਲਗਾਉਣ/ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ (ਜੂਨ 2020) ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤੰਬਰ 2020 ਵਿੱਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਰਕੂਲਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਨੰਬਰ 12/2017 ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਐਫੀਲੀਏਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਫੀਸ 'ਤੇ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਲਾਈ 2017 ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਐਫੀਲੀਏਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਫੀਸ ਦੀ ਵਸੂਲੀ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ₹ 2.19 ਕਰੋੜ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ₹ 1.08 ਕਰੋੜ ਦਾ ਵਿਆਜ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ)। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ, ₹ 0.35 ਕਰੋੜ ਕੁਝ ਕਾਲਜਾਂ ਤੋਂ ਵਸੂਲੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਤੇ ₹ 1.84 ਕਰੋੜ ਦਾ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ ਪਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਬਕਾਇਆ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਭੁਗਤਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਵਿਆਜ ਕਾਰਨ ₹ 0.12 ਕਰੋੜ ਦੀ ਦੇਣਦਾਰੀ ਬਾਕੀ ਹੈ।

ਮਾਮਲਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਜਨਵਰੀ 2025); ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੀ ਉਡੀਕ ਸੀ (ਮਾਰਚ 2025)।

ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ (ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ) ਅਤੇ
ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਭਾਗ

4.2 ਬਹੁ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਅਕੈਡਮੀ ਦੀਆਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਕਾਰਨ ਇੱਛਤ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਣਾ

ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਆਈ ਕੇ ਜੀ ਪੀ ਟੀ ਯੂ ਵੱਲੋਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਈ ਈ ਦੁਆਰਾ ਕੰਮ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਅਤੇ ਗਾਹਕ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ 14 ਸਾਲ ਬੀਤ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਹੁ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਅਕੈਡਮੀ ਦੇ ਛੇ ਅਧੂਰੇ ਬਲਾਕਾਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਖਰਚੇ ₹ 19.05 ਕਰੋੜ ਵਿਅਰਥ ਹੋ ਗਏ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਇੱਛਤ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਲੋਕ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਭਾਗ (ਪੀ ਡਬਲਯੂ ਡੀ) ਕੋਡ ਦੇ ਪੈਰਾ 2.89 ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਪੀ ਡਬਲਯੂ ਡੀ ਕੋਡ ਦੇ ਪੈਰਾ 2.5 ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਰਸਮੀ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਜੋ ਪੀ ਡਬਲਯੂ ਡੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਪੀ ਡਬਲਯੂ ਡੀ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਲੇ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਸ਼ੀ 'ਤੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ।

ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ (ਜੀ ਓ ਪੀ) ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਭਾਗ (ਵਿਭਾਗ) ਨੇ ₹ 34.23 ਕਰੋੜ⁴ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਜੱਬੋਵਾਲ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਖੇ ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਬਹੁ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਅਕੈਡਮੀ⁵ (ਐਮ ਡੀ ਏ) ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ (ਫਰਵਰੀ 2009)।

ਨਿਗਰਾਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰ (ਐਸ ਈ), ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਸਰਕਲ, ਪੀ ਡਬਲਯੂ ਡੀ (ਬੀ ਐਂਡ ਆਰ), ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਨਮੂਨਾ-ਜਾਂਚ (ਜਨਵਰੀ 2021) ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰ (ਈ ਈ), ਨਿਰਮਾਣ ਡਵੀਜ਼ਨ ਨੰਬਰ 2, ਪੀ ਡਬਲਯੂ ਡੀ (ਬੀ ਐਂਡ ਆਰ), ਕਪੂਰਥਲਾ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਭਾਗ (ਵਿਭਾਗ) ਤੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ (ਫਰਵਰੀ 2022-ਮਾਰਚ 2025) ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਈ ਈ ਨੇ (ਸਤੰਬਰ 2009) ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ (ਫਰਵਰੀ 2009) ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪਰ ਤਕਨੀਕੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ⁶

⁴ ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਫਾਰ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਐਂਡ ਰੂਰਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ (ਨਾਥਾਰਡ) ਦੀ ਟਰੈਨਚ-ਆਰ ਆਈ ਡੀ ਐਫ XIV ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ (ਦਸੰਬਰ 2008)।

⁵ ਸੱਤ ਬਲਾਕਾਂ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਕਿ (i) ਕੰਪਿਊਟਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਈ ਸੀ ਈ ਬਲਾਕ; (ii) ਸਕੂਲ ਬਲਾਕ; (iii) ਪੌਲੀਟੈਕਨਿਕ ਬਲਾਕ; (iv) ਆਈ ਟੀ ਬਲਾਕ; (v) ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਬਲਾਕ; (vi) ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਬਲਾਕ; ਅਤੇ (vii) ਲੈਬ ਬਲਾਕ।

⁶ ਕੰਮ ਦੇ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ, ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਦਸੰਬਰ 2010, ਅਪ੍ਰੈਲ 2013 ਅਤੇ ਸਤੰਬਰ 2015 ਵਿੱਚ ਭਾਵ, ਕੰਮ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ ਬਿਨ੍ਹਾਂ, ਉਕਤ ਕੋਡਲ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ, ਮਾਰਚ 2011 ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਮਿਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ₹ 32.88 ਕਰੋੜ ਦਾ ਕੰਮ ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਕੰਮ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਹੌਲੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ₹ 32.88 ਕਰੋੜ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਦਸੰਬਰ 2009 ਅਤੇ ਜੁਲਾਈ 2011 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਿਰਫ ₹ 16.02 ਕਰੋੜ⁷ ਹੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ (ਜੀ ਓ ਪੀ) ਨੇ (ਜਨਵਰੀ 2012) ਐਮ ਡੀ ਏ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਇੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਗੁਜਰਾਲ ਪੰਜਾਬ ਟੈਕਨੀਕਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਆਈ ਕੇ ਜੀ ਪੀ ਟੀ ਯੂ) (ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਟੈਕਨੀਕਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ) ਨੂੰ "ਜਿਵੇਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਹੈ" ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੁਆਰਾ ਐਮ ਡੀ ਏ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ 'ਤੇ ਸਾਰੀ ਪੂੰਜੀ ਅਤੇ ਰੈਕਰਿਗ ਲਾਗਤ ਸਹਿਣ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਜੀ ਓ ਪੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਆਈ ਕੇ ਜੀ ਪੀ ਟੀ ਯੂ ਨੇ ₹ 16.86 ਕਰੋੜ; ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿਰਫ ₹ 10.52 ਕਰੋੜ⁸ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ (ਦਸੰਬਰ 2014 ਤੋਂ ਅਕਤੂਬਰ 2023) ਉਹ ਵੀ 3 ਅਤੇ 12 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੀ ਦੇਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸੱਤ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਬਲਾਕ ਭਾਵ ਕੰਪਿਊਟਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਤੇ ਈ ਸੀ ਈ ਬਲਾਕ ₹ 6.03 ਕਰੋੜ⁹ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਗਸਤ 2019 ਤੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹੋਰ ਛੇ ਬਲਾਕ¹⁰ ₹ 19.05 ਕਰੋੜ (ਮਾਰਚ 2025) ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਧੂਰੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ:

ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ (ਦਸੰਬਰ 2019)। ਦਸੰਬਰ 2019 ਤੋਂ ਐਮ ਡੀ ਏ ਦੇ ਅਧੂਰੇ ਬਲਾਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਅਗਸਤ 2023) ਕਿ ਵਿੱਤ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਫੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਈ ਈ ਨੇ ਕਿਹਾ (ਨਵੰਬਰ 2024) ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੰਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਕਲਾਇੰਟ ਵਿਭਾਗ ਦੀ

⁷ ਦਸੰਬਰ 2009 ਵਿੱਚ ₹ 2.00 ਕਰੋੜ, ਜੂਨ 2010 ਵਿੱਚ ₹ 3.00 ਕਰੋੜ, ਸਤੰਬਰ 2010 ਵਿੱਚ ₹ 3.00 ਕਰੋੜ ਅਤੇ ਜੁਲਾਈ 2011 ਵਿੱਚ ₹ 8.02 ਕਰੋੜ।
⁸ ਦਸੰਬਰ 2014 ਵਿੱਚ ₹ 0.60 ਕਰੋੜ, ਮਾਰਚ 2015 ਵਿੱਚ ₹ 1.32 ਕਰੋੜ, ਅਕਤੂਬਰ 2015 ਵਿੱਚ ₹ 2.00 ਕਰੋੜ, ਜੂਨ 2016 ਵਿੱਚ ₹ 4.50 ਕਰੋੜ, ਮਈ 2021 ਵਿੱਚ ₹ 0.80 ਕਰੋੜ, ਮਾਰਚ 2023 ਵਿੱਚ ₹ 0.04 ਲੱਖ ਅਤੇ ਅਕਤੂਬਰ 2023 ਵਿੱਚ ₹ 1.26 ਕਰੋੜ।
⁹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਅਤੇ ਸਬ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ₹ 2.90 ਕਰੋੜ ਦਾ ਖਰਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।
¹⁰ (i) ਸਕੂਲ ਬਲਾਕ; (ii) ਪੌਲੀਟੈਕਨਿਕ ਬਲਾਕ; (iii) ਆਈ ਟੀ ਬਲਾਕ; (iv) ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਬਲਾਕ; (v) ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਬਲਾਕ; ਅਤੇ (vi) ਲੈਬ ਬਲਾਕ।

ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ। ਆਈ ਕੇ ਜੀ ਪੀ ਟੀ ਯੂ ਨੇ ਐਮ ਡੀ ਏ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ।

ਜਵਾਬ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਆਈ ਕੇ ਜੀ ਪੀ ਟੀ ਯੂ ਵੱਲੋਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤਕਨੀਕੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਈ ਈ ਦੁਆਰਾ ਕੰਮ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਅਤੇ ਕਲਾਇੰਟ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ ਬਿਨਾਂ, ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ 14 ਸਾਲ ਬੀਤ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਐਮ ਡੀ ਏ ਦੇ ਛੇ ਅਧੂਰੇ ਬਲਾਕਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ₹ 19.05 ਕਰੋੜ ਦੇ ਖਰਚ ਵਿਅਰਥ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਤਕਨੀਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ-ਦਰਾਡੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਇੱਛਤ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ।

ਮਾਮਲਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਅਕਤੂਬਰ 2022); ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੀ ਉਡੀਕ ਸੀ (ਮਾਰਚ 2025)।

ਸਿਫਾਰਸ਼: ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਕਨੀਕੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਠੇਕੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫੰਡ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ, ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇੱਛਤ ਜਨਤਕ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(ਨਾਜ਼ਲੀ ਜੇ. ਸ਼ਾਈਨ)

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾਕਾਰ (ਲੇਖਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ), ਪੰਜਾਬ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਮਿਤੀ 20 ਨਵੰਬਰ 2025

ਪ੍ਰਤੀ ਹਸਤਾਖਰ

(ਕੇ. ਸੰਜੇ ਮੂਰਤੀ)

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਮਿਤੀ 28 ਨਵੰਬਰ 2025

ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੇਖਾ ਨਿਰੀਖਕ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਲੇਖਾ ਪਰੀਖਕ

ਅੰਤਿਕਾਵਾਂ

ਅੰਤਿਕਾਵਾਂ

ਅੰਤਿਕਾ 2.1

(ਪੈਰਾ 2.6.1.3 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ)

ਅਯੋਗ ਵਸਤਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਰਚ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

(₹ ਕਰੋੜ ਵਿੱਚ)

ਸਾਲ	ਇੱਕਲਾ ਪਿੰਡ ਸਕੀਮਾਂ			ਕਈ ਪਿੰਡ ਸਕੀਮਾਂ		
	ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ	ਘਰੇਲੂ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ	ਅਯੋਗ ਖਰਚ	ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ	ਘਰੇਲੂ ਕਨੈਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ	ਅਯੋਗ ਖਰਚ
2019-20	535	24,687	0.66	308	11,014	0.31
2020-21	316	11,230	0.34	181	4,277	0.26
2021-22	203	10,160	0.23	77	2,813	0.10
2022-23	20	180	0.01	15	369	0.01
2023-24	5	358	0	0	0	0
ਜੋੜ	1,079	46,615	1.24 (ੳ)	581	18,473	0.68 (ਅ)
ਕੁੱਲ ਜੋੜ (ੳ+ਅ)						1.92¹

ਸਰੋਤ: ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

¹ ਲੁਧਿਆਣਾ: ₹ 92.41 ਲੱਖ; ਪਠਾਨਕੋਟ: ₹ 12.18 ਲੱਖ; ਅਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ: ₹ 24.72 ਲੱਖ।

ਅੰਤਿਕਾ 2.2

(ਪੇਰਾ 2.6.4.1 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ)

2019-20 ਤੋਂ 2023-24 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਖਤਰਨਾਕ ਧਾਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਬਸਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	2019-20						2020-21						2021-22						2022-23						2023-24																
	ਆਰਥੀਕ	ਨਾਈਟ੍ਰੋ	ਲੋਹਾ	ਸੋਡੀਅਮ	ਪਾਰਾ	ਭਾਰੀ ਧਾਤ ਸਮੇਤ ਮਿਸ਼ਰਤ ਮਾਪਦੰਡ	ਵਲੋਰਾਈਡ	ਯੂਰੇਨੀਅਮ	ਆਰਥੀਕ	ਨਾਈਟ੍ਰੋ	ਲੋਹਾ	ਸੋਡੀਅਮ	ਪਾਰਾ	ਭਾਰੀ ਧਾਤ ਸਮੇਤ ਮਿਸ਼ਰਤ ਮਾਪਦੰਡ	ਵਲੋਰਾਈਡ	ਯੂਰੇਨੀਅਮ	ਆਰਥੀਕ	ਨਾਈਟ੍ਰੋ	ਲੋਹਾ	ਸੋਡੀਅਮ	ਪਾਰਾ	ਭਾਰੀ ਧਾਤ ਸਮੇਤ ਮਿਸ਼ਰਤ ਮਾਪਦੰਡ	ਵਲੋਰਾਈਡ	ਯੂਰੇਨੀਅਮ	ਆਰਥੀਕ	ਨਾਈਟ੍ਰੋ	ਲੋਹਾ	ਸੋਡੀਅਮ	ਪਾਰਾ	ਭਾਰੀ ਧਾਤ ਸਮੇਤ ਮਿਸ਼ਰਤ ਮਾਪਦੰਡ	ਵਲੋਰਾਈਡ	ਯੂਰੇਨੀਅਮ									
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	350	0	2	0	0	0	0	0	332	0	1	0	0	0	0	0	326	0	0	0	0	0	0	0	0	328	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1					
ਬਰਨਾਲਾ	0	2	0	0	0	2	6	12	0	5	0	2	0	1	4	10	0	5	0	1	0	1	4	10	0	1	0	0	0	1	2	4	0	1	0	0	0	1	1	4	
ਬਠਿੰਡਾ	0	0	0	0	0	0	6	1	0	0	0	0	0	1	3	1	0	0	0	0	0	1	3	0	0	0	0	0	0	1	0	2	0	0	0	0	0	1	0	3	
ਫਰੀਦਕੋਟ	0	0	1	0	0	0	1	0	5	0	0	0	0	7	6	0	5	0	0	0	0	6	6	0	0	0	0	0	0	3	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ	1	7	1	0	0	3	56	3	2	3	1	2	0	3	40	3	2	2	0	0	0	1	40	3	0	2	0	0	0	1	36	3	2	1	0	0	0	1	29	27	
ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ	3	0	5	0	0	0	8	44	12	0	4	0	9	31	10	29	12	0	3	0	8	25	10	30	5	0	0	0	0	23	8	30	3	0	0	0	0	9	2	38	
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ	43	17	1	0	0	1	21	62	46	14	2	0	28	2	13	43	45	4	2	0	3	2	13	32	23	2	0	0	0	1	4	23	16	2	0	0	0	0	2	3	35
ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	217	1	0	0	0	6	0	0	224	0	0	0	3	2	0	0	219	0	0	0	0	0	0	0	192	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ਰੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	13	0	15	0	0	4	0	8	13	0	0	4	0	0	0	8	12	0	0	3	0	0	0	3	10	0	0	2	0	0	0	3	8	0	0	2	0	0	0	0	3
ਜਲੰਧਰ	0	3	1	0	0	30	0	0	1	2	1	15	0	6	0	0	1	0	1	8	0	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	
ਕਪੂਰਥਲਾ	6	0	1	0	0	2	0	0	6	0	1	1	0	1	0	0	6	0	0	1	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
ਲੁਧਿਆਣਾ	2	19	1	0	0	32	1	5	1	9	1	18	1	0	1	4	1	1	1	16	1	0	1	3	1	1	0	12	0	0	1	5	0	0	0	8	0	0	1	4	
ਮਾਨਸਾ	0	1	0	0	0	0	4	0	2	4	0	0	0	0	0	0	2	4	0	0	0	0	0	0	2	3	0	0	0	0	0	1	0	3	0	0	0	0	0	1	
ਮੋਗਾ	2	2	2	0	0	3	5	66	3	2	2	2	0	0	4	42	3	2	2	2	0	0	4	41	0	0	0	0	0	0	5	28	0	0	0	0	0	0	4	29	
ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0		

ਬਿੰਦੂ	2019-20						2020-21						2021-22						2022-23						2023-24															
	ਆਰਥਿਕ ਨਾਈਟ	ਨਾਈਟ	ਲੋਹਾ	ਸੋਲੋਨਿਅਮ	ਪਾਰਾ	ਭਾਰੀ ਧਾਤ ਸਮੇਤ ਮਿਸ਼ਰਤ ਮਾਪਦੰਡ	ਵਲੋਰਾਈਡ	ਯੂਰੇਨੀਅਮ	ਆਰਥਿਕ ਨਾਈਟ	ਨਾਈਟ	ਲੋਹਾ	ਸੋਲੋਨਿਅਮ	ਪਾਰਾ	ਭਾਰੀ ਧਾਤ ਸਮੇਤ ਮਿਸ਼ਰਤ ਮਾਪਦੰਡ	ਵਲੋਰਾਈਡ	ਯੂਰੇਨੀਅਮ	ਆਰਥਿਕ ਨਾਈਟ	ਨਾਈਟ	ਲੋਹਾ	ਸੋਲੋਨਿਅਮ	ਪਾਰਾ	ਭਾਰੀ ਧਾਤ ਸਮੇਤ ਮਿਸ਼ਰਤ ਮਾਪਦੰਡ	ਵਲੋਰਾਈਡ	ਯੂਰੇਨੀਅਮ	ਆਰਥਿਕ ਨਾਈਟ	ਨਾਈਟ	ਲੋਹਾ	ਸੋਲੋਨਿਅਮ	ਪਾਰਾ	ਭਾਰੀ ਧਾਤ ਸਮੇਤ ਮਿਸ਼ਰਤ ਮਾਪਦੰਡ	ਵਲੋਰਾਈਡ	ਯੂਰੇਨੀਅਮ								
ਪਟਿਆਲਾ	15	0	8	0	0	25	195	17	12	0	7	4	0	19	185	9	10	0	4	3	0	16	185	5	6	1	0	2	0	3	156	4	0	1	0	2	0	8	147	7
ਰੂਪਨਗਰ	32	15	6	0	0	13	0	0	30	10	0	9	0	0	0	0	29	10	0	0	0	0	0	0	10	13	0	0	0	0	0	0	22	12	0	0	0	0	3	0
ਸੰਗਰੂਰ	3	1	1	0	0	2	8	30	1	3	1	4	0	4	5	21	1	1	0	4	0	4	5	20	0	0	0	3	0	1	4	12	0	0	0	1	0	0	2	5
ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	
ਐਸ ਏ ਐਸ ਨਗਰ	2	0	0	0	0	0	5	0	2	0	0	0	0	0	5	0	2	0	0	0	0	0	5	0	1	0	0	0	0	0	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0
ਐਸ ਬੀ ਐਸ ਨਗਰ	0	0	0	0	0	7	0	1	0	3	0	11	0	0	1	0	0	0	0	9	0	0	1	0	0	0	0	8	0	0	0	0	0	0	0	6	0	0	0	0
ਪਠਾਨਕੋਟ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
ਤਰਨ ਤਾਰਨ	126	1	0	0	0	4	3	3	111	1	0	2	0	0	5	1	109	1	0	2	0	0	5	0	100	0	0	0	0	0	2	2	93	0	0	0	0	0	2	6
ਜੋੜ	815	69	45	0	0	134	319	252	803	56	21	74	41	77	282	171	785	30	14	49	12	62	282	147	681	24	0	27	0	34	227	121	593	20	0	19	0	22	195	174

ਸਰੋਤ: ਵਿਭਾਗੀ ਡਾਟਾ

ਅੰਤਿਕਾ 3.1

(ਪੈਰਾ 3.2 ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਵਿੱਚ)

ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਸਪੋਰਟ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਜ

ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਆਨਸਰਿੰਗ ਪੁਆਇੰਟ (ਪੀ ਐਸ ਏ ਪੀ) ਨੂੰ ਉੱਚ ਉਪਲਬਧਤਾ ਮੋਡ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਿਗਨਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਪਕਰਣ ਅਤੇ ਬੈਕਐਂਡ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਰਾਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਕੇਤ ਸੰਕੇਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਹੁਨਰਮੰਦ ਕਾਲ-ਟੇਕਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਪੈਨਲ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਘਟਨਾ ਦਾ ਡਾਟਾ ਇੱਕਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਡਿਸਪੈਚਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈਯੋਗ ਬੇਨਤੀਆਂ ਭੇਜਦੇ ਹਨ। ਡਿਸਪੈਚਰ ਤੁਰੰਤ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਰਵਾਈ (ਭਾਵ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਯੂਨਿਟਾਂ ਨੂੰ ਅਸਾਈਨਮੈਂਟ) ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੂਰੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਪੀ ਐਸ ਏ ਪੀ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤਾਲਮੇਲ ਕੇਂਦਰ (ਡੀ ਸੀ ਸੀ) ਪੁਲਿਸ, ਫਾਇਰ ਫੋਰਸ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਪੱਧਰੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਜੋ ਖੇਤਰੀ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਈ ਆਰ ਯੂਜ਼ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਡੀ ਸੀ ਸੀ ਵਿੱਚ ਡਿਸਪੈਚਰ ਵੰਡੇ ਗਏ ਡਿਸਪੈਚਿੰਗ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੀ ਐਸ ਏ ਪੀ ਡਿਸਪੈਚਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ-ਪੱਧਰੀ ਡਿਸਪੈਚਰ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ/ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੈੱਬ-ਅਧਾਰਿਤ ਡਿਸਪੈਚਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਐਨ ਐਸ ਐਸ) ਸਾਰੀਆਂ ਆਮ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਕਲਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੀ ਐਸ ਏ ਪੀ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਐਲ ਬੀ ਐਸ (ਸਥਾਨ ਦੀ ਪਛਾਣ) ਟੈਲੀਫੋਨ ਗ੍ਰਾਹਕ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਸੇਵਾ, ਅੰਤਰਰਾਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਅਦਾਨ - ਪ੍ਰਦਾਨ, 112-ਜਨਤਕ ਵੈੱਬ ਪੋਰਟਲ ਵਰਗੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਐਨ ਐਸ ਐਸ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

© ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੇਖਾ ਨਿਰੀਖਕ ਅਤੇ
ਮਹਾਂ ਲੇਖਾ ਪਰੀਖਕ
www.cag.gov.in

<https://cag.gov.in/ag/punjab/en>

